

Terra nullius

A Duna földje

„A folyó egyszerre van ott mindenütt, eredeténél és torkolatánál, a vízesésnél, a révnél, a duzzasztógátnál, a tengerben, fenn a hegyeken, egyszerre mindenütt; számára csak a jelen létezik, nem ismeri sem a múlt árnyékát, sem a jövő árnyékát.”

/Herman Hesse/

Előszó

Százhetven év alatt – a cselekmény kezdete óta – ez a táj igencsak keveset változott. Teltek-múltak az évek, évtizedek, robbantak ki és zárultak le háborúk, váltották egymást államberendezések, eszmék és társadalmi normák, de ezt a vad vidéket – a dunai szigeteket – valahogy mégis elkerülte a globalizáció nevezetű kór. Minden ország, minden egyezmény megfeledkezett erről a néhányezer hektárról, itt a Duna bácskai szakaszán.

Tartoztak már e szigetek az Osztrák–Magyar Monarchiához, az Oszmán Birodalomhoz, a Jugoszláv Királysághoz, a Jugoszláv Szövetségi Köztársasághoz, Horvátországhoz, Szerbiához és ki tudja még, hová, de akárhová is tartoztak, ez mindig külön világ maradt, ahol valójában nem más, mint a természet uralkodott.

Körös-körül rengeteg minden változott, de ez a föld és lakói máig töretlenek. Szeszélyes térség ez, hála a Dunának, amely maga is szeszélyes. Ez a nagy folyó országa, vagyis a politikusok mondhatnak bármit, merthogy itt nem ők, hanem a folyam a mindenható. Településeket építhet fel, vagy tehet a földdel egyenlővé; területeket foglalhat el, vagy adhat vissza; etethet s éhezethet, másszóval teljhatalmú ura s egyben őrangyala is eme vadonnak. Volt már próbálkozás e vidék megszelídítésére, de a vén Iszter¹ gyorsan közbeszólt, mégpedig tíz éven belül két hatalmas árvízzel. Egész egyszerűen más világ ez...más emberekkel, más értékrenddel és más normákkal.

A XXI. század azonban itt is megtette hatását: lassan teljesen kihalt innen a helyi nép, az ártéri ember. A „senki földje” ezáltal még inkább „senki földjévé” válik. Az időseket, akik még hűek voltak e szilaj területhez, az elmúlás szakítja ki innen, az újabb generációk pedig a természet és a dunai szigetvilág iránt érzett kötődést sajnos nemigen örökölik. Ha netán tudnak is „mocsári” múltjukról a fiatalok, ők már a városi élet, az információ és a rohanó világ rabjai.

A természetközeli élettel egyetemben az ártéri „emberfaj” is kihalófélben van, és ez a szigetvilág az egyik utolsó mentsvára. Maroknyian maradtunk, a dunai szigetek utolsó lakói: ha úgy tetszik, bolondok.

¹ Iszter - a Duna ókori neve

Én úgy vallom, hogy megmaradtam szigeti embernek, s erre büszke vagyok. Lehet, hogy régimódi-, unalmas- és ízlésficamosként tarthatom magam számon, de legalább elmondhatom, hogy én vagyok e vadon és e csodálatos vidék legjobb ismerője és legnagyobb tisztelője.

I.rész

Egy család tündöklése és bukása

Lássuk hát, hogy mire volt elég százhetven esztendő. Ez a természetnek csupán szempillantásnyi idő, ám annál több egy ember számára. Ennyi év alatt sok víz lefolyik a Dunán, s az életet, a jólétet, valamint a békét is uszadék módjára hozza- viszi a nagy folyó.

Történetünk gyökerei a XIX. század derekáig nyúlnak vissza, egy drávaszögi² falucskába, Kiskőszegre, avagy, ha a horvát elnevezését tekintjük hivatalosnak: Batinára.

A Duna-parton fekvő, mesebeli szépséggel büszkélkedő kisváros a virágkorát élte ez időben: jelentős folyami kikötővel és igen jó bort adó napos hegyoldalakkal rendelkezett.

Batina történelme igen sokszínű. A falu több mint hétszáz éve lakott, és már kétezer évvel ezelőtt is jelentős

² Drávaszög - a Duna és a Dráva folyók által közrefogott háromszög alakú terület, amely a mai Horvátország egy részét és a magyarországi Baranya megye déli vidékeit foglalja magába. Európai Mezopotámiának is nevezik, mivel földjei igen termékenyek.

átkelőhelynek számított a Dunán. Akkoriban az itt elhelyezkedő kis települést a rómaiak Bacincumnak (ejtsd: bácinkum) nevezték.

Egykor egy vár is állt a falu fölé magasodó hegyen, melyet Herceg János délvidéki magyar író csak *Leányvárként* emleget műveiben. Ez valójában egy, a késő római korban – Diocletianus császár uralkodása alatt – épült erőd volt, amelynek romjait a hegygerincen találták meg.

Leányvár, egyes 1296-os források szerint, a gazdag főnemesi család, a Kőszegiek birtokában volt – innen eredeztethető a Kiskőszeg név. Később az erődítmény átkerült a Héder nemzetségbeli János tulajdonába, aki 1315-ig Baranya, Bodrog, Somogy és Tolna ispánja volt.

A horvát Batina elnevezés viszont máshonnan ered, a nép a következő történetet meséli erről:

Amikor az igazságos Mátyás királyunk parasztruhába öltözve járta az országot, egyszer átkelt az itteni réven, és megneszelte, hogy a kiskőszegi vár úrnője, Vörös Márta, kegyetlenül bánik a szolgálóival, és veri őket. Mátyás, mint mindig, ezúttal is elhatározta, hogy igazságot tesz, csak hogy az asszony megneszelte a király látogatását, és látványos öngyilkosságot hajtott végre: hintójával a Dunába hajtott.

Később azonban előkerült a folyamból a *corpus delicti*³, ami nem volt más, mint a pálca (horvátul: pálca=batina), amivel Vörös Márta az alattvalókat terrorizálta.

A kiskőszegi Kollár Sztaniszláv és Kuszturin Katalin gyermekeként született meg 1851. október 15-én Kollár József: az én szépöregapám.

³ Latin: Corpus delicti-tárgyi bizonyíték

Október 15. (Teréz-nap) egyébként nagy ünnepnek számított a bortermeléséről híres városkában, ugyanis ezt a napot tartották a szüreti időszak kezdetének. Ilyenkor rendszerint bálokat és táncmulatságokat szerveztek, melyek akár egy hétig is eltartottak.

József volt a családban az elsőszülött, majd később még három fivére született. A testvérek közül a későbbiekben főleg István öccse kapott nagy szerepet József életében.

A Kollár család a falu főutcáján lakott egy takaros házban. Teltek az évek, a Kollár gyerekek felnőttek: István halász lett, majd valamilyen úton-módon felkerült Pestre. Eközben a szépöregapám hajózási vállalatot alapított, amelybe a fővárosban élő öccsét is betársította. József Kisközszegen felpakoltatta a hajókat, István pedig Pesten fogadta őket.

Kollárék főleg gabonával kereskedtek, amelyet 1880-tól a Gizella-malomba szállítottak. E malom az egyik legmodernebb volt a maga korában, az őrlőüzemet –elsőként az országban – a Láng-gépgyárban készült gőzgépekkel szerelték fel. A Soroksári úton áll még ma is, Budapest IX. kerületében.

Akkoriban fából készült dereglyéken szállították az árut, a gőzhajók technológiája még nem volt elérhető, tehát hegymenetben (folyással szemben) lovak, ökrök vagy kisebb mozdonyok vontatták a hajókat a partvonalon, direkt erre a célra kialakított utakon. Azokon a szakaszokon, ahol a sodrás különösen erős volt, olykor százhusz ökör is kellett egy hajó felhúzásához. Ám a Kazán-szorosban gyakran ez sem bizonyult elégnek, ekkor jött az úgynevezett gugarozás, mely rettenetesen nehéz munka lévén, a hajósok egyik legnagyobb félelme volt.

A gugarozáshoz két vasmacskára volt szükség: mikor a gyorsfolyású részre értek, akkor az egyiket leengedték a fenékre, hogy a hajó ne mozduljon el, a másikat pedig kis evezős ladikkal vitték fel folyásiránnyal szembe, amennyire bírták, majd leeresztették. Ekkor az előzőleg lesüllyesztett horgonyt felhúzták, és elkezdték kézi erővel felfelé húzni a hajót a távolabb lefixált vasmacska kötelén. Mikor a horgony fölé jutottak, az egész folyamat kezdődött előről. Így akár több napba is beletelt, mire a hajó „fölvonszolta magát” a rendkívül veszedelmes vízü szurdokokon és szorosokon.

Oly régen volt már ez, hogy – ha hiszik, ha nem – akkoriban még a Duna is másfelé folyt, mint ma. A Baracsikai-Duna-ág volt a fő ág, amely a későbbiekben központi szerephez jut majd a történetben.

A Kollár fivérek dunai kereskedelme igen szépen jövedelmezett, a família meggazdagodott.

József megnősült: egy határőr kapitány leányát vette nejéül, Teréziát.

Első fiuk 1875. december 24-én született, s az Ádám nevet kapta, ő lett az üknagyapám. Nem sokra rá megszületett Ádám öccse is, akit nagybátyja után Istvánnak kereszteltek.

Az üköregapám már tizenhárom évesen hajózott a Dunán. Feladata a gabonás-zsákok cipelése volt. E nehéz munkának köszönhette később időskori görnyedtségét. Az általános iskolát sem fejezte be, de igen művelt és bölcs ember volt, ugyanis egész életében rengeteget bújt a könyveket és az újságokat. Ami olvasható a kezébe került, mindent elolvasott. Öregkorára távollátó lett, ekkor megesett, hogy az újságot a padlóra letéve, állva olvasta.

Ádám 1899-ben nősült meg, Andrin Máriát vette feleségül, aki tehetős családból származott, anyai nagyapja

hajóskapitány volt. Az Andrin család igen nagy szorgalommal szerezte vagyonát, házuk a kiskőszegi hegyoldalon volt, ma is áll, gyönyörű kilátás nyílik udvaráról a Dunára.

Mária igen művelt asszony volt, három nyelvet beszélt, köztük a németet is, és rengeteget olvasott, csakúgy, mint férje. Akármilyen hihetetlennek is tűnik, az olvasási mániából az ifjú párnak még nézeteltérése is származott, ugyanis Ádám rendszerint beleolvasott neje olvasmányába, s a könyv cselekményét előre elmesélte neki. Az asszony ezt ki nem állhatta, ezért elkezdett német nyelvű irodalmat olvasni, amit a férje nem értett.

A századfordulón született meg Kollár Ádám és Andrin Mária leánya, Helena. És ezzel kezdetét is veszi a „hegyomlás”, avagy a Kollár család tragédiája.

1902-ben Helenát megfertőzte az időszak egyik legveszedelmesebb betegsége, a torokgyík. A diftéria⁴ még ezévből végzett a kétéves kislánnyal. Az efféle haláleset gyakori jelenség volt abban az időben, a szülőknek számolniuk kellett a gyermekhalandósággal, köztudott, hogy a családokban igen sok, olykor tíznél is több gyermek volt.

Csakhogy Helena halála után Ádám és Mária minden próbálkozásuk ellenére sem tudtak újra gyermeket nemzeni. Évek teltek el, a remény elveszett, a Kollár család összetört.

Eljött az 1905-ös esztendő. József és öccse ekkorra kiöregedett a hajózásból, s tevékenységük már egyébként sem volt nyereséges, legfőképp a gőzhajók térhódítása folytán, de az unoka halálával járó letargiának is nagy szerepe volt a vállalat bukásában. A család úgy határozott, hogy a céget eladják. Ez egy ötgenerációs döntés volt. Talán ha Helena nem hal meg, s kihúzzák magukat a pénzügyi süllyesztőből, akkor

⁴ Orvosi kifejezés: Diftéria-torokgyík

ma nem ott élnék, ahol élek, és nem olyan lenne az életem, amilyen; de félreértés ne essék, nem panaszkodom, csak jelzem, hogy egy ilyen rég történt esemény is micsoda hatással lehet a jelenkori egyén életére.

Bár a cég már nem számított modernnek, mégis igen szép összeget kapott érte a két testvér. Ebből a pénzből először József és István egy nagy telket vásárolt a batinai Fő utcán, alig kétszáz méterre addigi lakhelyüktől.

A területen egy bikaakol⁵ állt, azt lebontották, s nagy építkezésbe kezdtek. A tervekből egy akkoriban és ma is hatalmasnak mondható ház született, amelyben három család is kényelmesen ellakhatott. Ez a ház még ma is áll.

József a későbbiekben fiatalabbik fiának és családjának szánta az épületet, akinek már akkor felesége és két gyermeke volt. A gyermektelen Ádám egy kisebb, domboldali házat kapott, körülbelül fél kilométerrel odébb, amelyhez borospince is tartozott. Józsefnek gondolnia kellett saját és fiai jövőbeli megélhetésére is, ezért magának és mindkét gyermekének több tíz hektárnyi földet vásárolt, főleg Kiskőszeg környékén, önrészére pedig a Duna túloldalán, Bezdán mezőváros tájékán vett szántóföldeket.

E bácskai területek közt akadt egy egyhektáros parcella a Kis-szigetnek nevezett egykori dunai szigeten, a Baracsikai-Duna (ma már a Bajai-csatorna) partján, ami több generációval később egy életet alapozott meg.

Eme harmincöt hektáros sziget mellett található a kilencszázhektáros Kengyia-sziget, amely tulajdonképp a Magyarországra is átnyúló Mohácsi-sziget vagy másnéven Margitta-sziget déli csücske, s egyike azon vadonoknak, amelyeket manapság a „senki földjeként” szokás megnevezni.

⁵ Akol-istálló

A Kis-sziget 1875-ig – a Türr-féle szabályozásokig – egy klasszikus folyami sziget volt; a Baracskai-Duna két ága ölelte körbe a területet, amelynek földje, ártéri talaj lévén, igen kedvező a haszonnövényeknek.

Hogy hogyan lett a Baracskai-Dunából Bajai-csatorna? Utóbbi manapság emlegetik Baja-Bezdán-csatornaként, Ferenc-tápcsatornaként és szimplán Bezdán-csatornaként is. A csatorna elnevezés azonban nem igazán helytálló, ugyanis igen kevés ázott szakasza van, hisz a „csatorna” több mint fele a már említett Baracskai-Duna-ág és a mára eltűnt Vajas folyó természetes medre, s ezt a tényt az is alátámasztja, hogy a Bajai helyenként a százhatvan méteres szélességet és a tizennyolc méteres mélységet is eléri.

A Bajai-csatorna negyvenhat kilométer hosszú, Magyarországon, Baja városa mellett, a Sugovica és a Szeremlei-Duna-ág találkozásától indul ki, e vizektől pedig a híres – 1875-ben épült – téglafalazatú, Deák Ferenc-zsilip választja el. Szerbiában, Bezdán mellett a Sebes-foki-zsilipnél torkollik a Ferenc-csatornába.

Létrejötté Türr István nevéhez fűződik, ő volt a kor egyik legjelentősebb vízmérnöke, a Korinthoszi-csatorna és a két óceánt összekötő Panama-csatorna építésében is nagy szerepet játszott az ő szakértelme.

Ésszerű volt a Duna-ág csatornává alakítása, ugyanis relatíve kevés munkával járt: Türr munkásainak mindössze két helyen kellett átvágást ejteni.

A csatornát a hétszáz mázsás dereglyékkel történő gabonaszállítás érdekében építették, valamint azért, mert a Ferenc-csatornában nem volt elég víz a hatezer métermázsas árut szállító nagy hajók közlekedéséhez, ezért plusz vízmennyiségre volt szükség.

Miután Kollár Ádámnak megvásárolta apja a földeket, ő szőlőtermesztésbe kezdett. Kedvenc szőleje a Batinától néhány kilométerre lévő úgynevezett Poljacban volt, amely egy gyönyörű domboldal, tiszta időben a Duna túlsó partján lévő hatalmas erdőségeket és olykor a huszonöt kilométerre lévő Zombor városát is látni lehet innen. Ádám egy kis nádkunyhóban csőszködött itt nyaranta. A permetezéshez és főzéshez használt vizet a Dunáról hozta fel a hegyre lóval, hordókban, az ivóvizet pedig a szomszédos Opančar-házaspár tanyájának kútjából merítette. A szőlőt sokszor végigjárta kereplőjével, hogy a termést dézsmáló madarakat elriassza, ezt a tevékenységet pudárkodásnak nevezték. Miközben járta a szőlőt, s üldözte a madarakat, a következőt énekelte:

*„Hej, seregély madár!
Én vagyok a pudár!”*

A Kisköszegtől nem messze eső útkereszteződésnél lévő szőlőket testvérével közösen művelték, itt Saszla, Kövidinka és Kékoportó (Portogizer) tőkék teremtek, amerikai, a filoxérának⁶ ellenálló alanyokon. István saját kezűleg oltotta be ezt a két láncnyi szőlőt.

Ezekben az években valamennyire stabilizálódott Kollárék helyzete, a földek többségét bérbe adták, leszámítva a szőlőket és a kis-szigeti egy hektárt, ahol veteményeket termeltek.

1913-ban valóságos csoda történt: december 13-án, nem kevesebb mint tíz keserves év után, Kollár Ádám neje egy egészséges kisleánynak adott életet. Az új családtaggal együtt életkedv és optimizmus is költözött a Kollár család tagjaiba, akik előzőleg már minden reményt feladtak. A gyermek, anyai

⁶ Filoxéra: veszélyes szőlőbetegség

nagyanyja után, a Katalin nevet kapta, s a későbbiekben a dédnagyanyám lett.

De hát *fortuna volubilis errat*⁷, az öröm sajnos nem tarthatott sokáig, ugyanis kitört az I. világháború. Az újdonsült apának, Ádámnak, katonának kellett állnia. Először Albániába került, ahol néhány bajtársával együtt átevezte a Szkadári-tavat, amit ő igen nagy élményként élt meg. Hiába eveztek, köd volt előttük, csak nagy fáradság árán tudtak partot érni. Öreg korában is gyakorta emlegette ezt az albániai esetet.

Egyszer épp a hegyekben menetelt az osztag, amelyben szolgált, s egy fa alatt egy öreg juhász üldögélt. Egy katona kilépett a sorból, és minden ok nélkül agyonlőtte a pásztort. Ádám nagyon haragudott a katonára, s csúnyán leteremtette, amiért végzett az ártatlan öreggel.

Felettes tisztje gyakran megdicsérte embersége és pödrött bajusza miatt, amely igazi ismertetőjegye volt, még idős korában is.

Hajóval vitték át osztagját az Adriai-tengeren, Montenegróból Olaszországba, ahol tífuszt kapott, de kigyógyult.

Egyszer Itáliában az utcát járva isteni paprikás illat csapta meg az orrát. Katonatársaival gondolt egyet, és betért a jó illatot árasztó fogadóba, ahol nagy sokk érte őket, ugyanis a pörkölt alapjául nem csirke vagy marha, sőt nem is disznó, hanem kutyahús szolgált.

Nagy szerencséjére nem kellett harcolnia, elkerülte Isonzót és Doberdót is, így hát ép bőrrel tért haza a világégésből.

⁷ Latin: Fortuna volubilis errat: A szerencse forgandó

A háborúból hazahozott két gyöngyház markolatú revolvert. A fegyvereket később Bezdánnál a Ferenc-szatórnába dobta, mivel a mindenkori béke híve volt.

A család mindennapjaiba 1918-tól ismét nyugalom költözött. A család befogadott egy itt ragadt orosz katonát, aki velük együtt lakott, és segédkezett a szőlőben, valamint a ház körüli munkákban. Ez volt a család aranykora. A Kollár-ház nem kevesebb mint tizenhárom ember lakta; az orosz kivételével ők mind Kollár József gyermekei, unokái és dédunokái voltak. Igazi nagycsalád volt (így egybeírva), a pénzügyeket egyedül az akkor hetvenéves József kezelte, szó szerint a ház pénztárosa volt. Jellemzően az asszonyok kezébe pénzt soha nem adott. Meg volt engedve a nőknek, hogy kedvükre vásároljanak, ám az üzletből vagy a piacról hazatérve át kellett adni az öregnek papíron az elköltött összeget, majd ő ment el kifizetni a vásárolt termékeket.

Sok időt töltött az unokákkal és a dédunokákkal, akik nagyon szerették, s „*dádó*”-nak szólították. Minden nap fogta görbebotját, és a ház előtt az utcán, valamint az udvarban sétálgatott. Még le nem sétálta a saját maga által előírt távot, nem is jött be a házba. A gyerekekre bízta a háziállatok gondozását. Mikor dédunokájának azt parancsolta, adjon a malacoknak vizet, ő öntött is nekik, s József, hogy ellenőrizze a munkát, beletette görbebotját a disznóvályúba, majd közelebb emelvén szeméhez (ekkor már rövidlátó volt) a botot, látta rajta, hogy valóban elég vize van a malacoknak.

Feleségével gyakran készítettett krumplilevest, ami a második kedvenc étele volt a lekváros kenyér után.

A '20-as években a családnál szolgáló orosz katona megkapta a lehetőséget a hazatérésre. Kollárék családtagként tisztelték őt, így könnyek közt bocsájtották útjára a messziről

jött embert. A férfi megígérte, hogy ha élve hazatér oroszthonba, levelet ír nekik, ám a levél sosem érkezett meg.

Kollár József ezekben az években nádkunyhót épített a kis-szigeti földjére, a nyári hónapokban ide vonult ki, hogy ápolja az itt művelt veteményest. Aprócska stéget eszkábált a Bajai-csatorna partjára, ahonnan ő és a környező földek munkásai az öntözővizet hordták. József lova, Liszka, a föld közepén elterülő lapályban lévő fűzfaligetben volt kikötve. Az öreg, amikor épp nem a kertben dolgozott, horgászott. Kezdetleges módszerekkel rengeteg nagy csapósügeret (bezdániasan: bulhes) fogott itt, amelyek egytől egyig kapitálisok voltak, szóval fél kilón felüliek. Ő abból élt itt, amit a földön megtermelt, és amit a csatornából kifogott.

Az 1918-tól 1930-ig tartó időszak nemcsak a Kollár család aranykorát jelentette, hanem Kengyia-szigetét is. AXVII. század elején az ide települők még mocsárvilágot találtak, de azután a lápok többségét lecsapolták, a szigetről pedig kiirtották a sakálokat, hogy állattenyésztésbe fogjanak.

Mint már említettem, e terület a Mohácsi-sziget déli felén található, jelenleg a Lassú-fok, a Karapancsai-erdő és a Bajai-csatorna fogja közre. Valamikoron kilencvenhat tanyát és csaknem ötszáz főt tartott el ez a vad vidék, fokgazdálkodással, avagy ártéri gazdálkodással, amely egykor az egész Kárpát-medencében elterjedt volt.

A Duna és a Tisza anno zabolázatlanul meanderezett⁸, s a kanyarulatok külső oldalán úgynevezett övzátonyokat képezett (az övzátonyok magasabb partszakaszok). Eme övzátonyokat az emberek átvágták, és árvíz idején ezeken az átvágásokon, fokokon keresztül a folyó előnthette a természetes árteret anélkül, hogy a közeli települést elárasztás fenyegette volna –

⁸ Meander: folyókanyarulat

ehelyett a város szigetté vált, így volt ez Bezdánnal is. A település a Duna (és egykor a Vajas folyó) közelségének köszönhetően egész a XVIII. század végéig a szó szoros értelmében sziget volt. Hát ma sem igazán juthatunk be egy faluba anélkül, hogy át ne mennénk egy hídon.

A máig fennmaradt számos apró ér és fok tökéletesen bizonyítja, hogy az egykor itt élő emberek nagy összhangban éltek a természettel, ugyanis a valaha igen elterjedt fokgazdálkodás legalább olyan hasznos volt az anyatermészet számára, mint az ember számára. Az ártéren terültek el a helyiek szántóföldjei és legelői, amiket viszont nem féltettek a víztől. A tavaszi áradáskor megnyitották a fokokat, amiken keresztül a víz beáramlott, először az alluviális síkság⁹ alacsonyabb részeire – így a terület alulról árasztódott el, megelőzve a felülről folyó vízzel való öntözés következményeként bekövetkező szikesedést. Ilyenkor a néhány hónapra elárasztott síkság meleg, sekély vize kiváló helyet biztosított a halak ívásához és az ivadékok felcseperedéséhez.

Amikor a víz apadni kezdett, a fokokon keresztül fokozatosan visszaáramlott az árterekreől a mederbe, ekkor a halászok nagyszemű hálókkal állták el a fokokat, és a nagyobb halakat kifogták, míg az idei „évjárat” apró halai visszajutottak a folyóba. Ezáltal több hal került vissza vízbe, mint amennyit lehalásztak, és még a halásznépség is elégedett lehetett.

Amikor a víz teljesen visszavonult, az ártereken dús legelők és kaszálók nőttek, amik egész évre elegendő takarmányt biztosítottak a jószágállományoknak. Később, a kaszálás után, még be is vethették a területet rövidnappalos

⁹ Alluviális síkság-folyami síkság

haszonnövényekkel, például céklával vagy száznapos kukoricával.

A Tisza jobban megsínylette a a Vásárhelyi-terv¹⁰ keretében végbement szabályozást – a kontinens második legnagyobb folyóját, a Dunát a mai napig sem sikerült teljesen megszelídíteni. Ennek köszönhető a Felső-Dunamellék Rezervátum, Gemenc, a Kopácsi-rét és sok más nagy ártéri terület fennmaradása is. Érdekességképp megemlíteném, hogy jelenleg a Tisza mellett összesen nincs annyi ártér, mint amennyi a Duna mellett csak Bezdán körül van.

Bezdán környékén sok fok megmaradt, de van olyan is, melynek már csak kiszáradt medre és szóban forgó neve emlékeztet reá. A legismertebb Bezdán környéki fokok: *Sebes-fok, Gál-fok, Kopola-fok, Bajom-fok, Csanda-fok, Kardos-fok, Kereszt-fok, Lassú-fok, Bründl-fok, Darázsi-fok, Vajas-fok, Kisvajas-fok, Csíkos-fok, Faddi-fok, Ládé-fok, Rekettyés-fok...*

1930-ban Kollár Katalin tizenhét éves lett, vagyis a kor normái szerint férjhez adható. Az akkori szokásnak megfelelően a családok választottak párt a leánynak is és a legénynek is, s az „összepakítottak” vagy elfogadták a másikat, vagy nem.

A Duna túloldalán, Bezdánban, a jónevű vendéglátós és iparos Kalinka család tagjai épp menyecskét kerestek az akkor huszonnyolc éves (tehát már öreglegénynek számító) István nevű fiuknak (későbbiekben a dédapám). Kolláréknak kapóra jött a legény, hisz már meglelt ember volt, s nem utolsó sorban pénze is akadt.

¹⁰ Vásárhelyi-terv: Vásárhelyi Pál által kidolgozott terv volt a Tisza szabályozására

A családok elkezdtek egymás társaságába „tolni” a két kiszemeltet. Az „akció” sikeresnek bizonyult, ugyanis a fiatalok megszerették egymást. Amikor Kalinka István először látogatott el Batinára a Kollár-házba, olyannyira ideges volt, hogy véletlenül lecsavarta a fotel karfáján lévő gömb alakú díszítést.

A kellemetlen eset ellenére az esküvőre még az évben sor került, s 1931 nyarán Bezdánban meg is született az első gyermekük, ifj. Kalinka István, Kollár Ádám első unokája.

A Kalinka család az 1800-as évek elején jött Bezdánba, Észak-Magyarországról. A Kalinka név jelentése kányabangita, ez egy hazánkban is őshonos cserje, a labdarózsa közeli rokona, s minthogy az élet kedveli az iróniát, eme bokor is szerephez jut még a történetben.

Kalinka Pál volt az első ősük, aki Bezdánban született. Az ő fia volt Kalinka János, aki 1853. június 6-án látta meg a napvilágot, és később a bezdáni városházán dolgozott mint közgyám¹¹.

Neki 1879. december 9-én született fia, ifj. Kalinka János, aki igen kalandos életet élt. 1900-ban feleségül vette a falu leggazdagabb kocsmárosának Gombárovics Istvánnak a Hermina nevű lányát. Polgári szakmája bognár¹² volt, később ő maga is kocsmáros lett, de volt vegyeskereskedése és ecetgyára is. Megjárta a poklok poklát: a világháborúban részt vett a lengyelországi Przemysl erődítmény védésében, ahol a híres magyar költő, Gyóni Géza is katonáskodott. Az oroszok körbevették a várat, amely hosszan ellenállt, de végül kiéheztették az Osztrák–Magyar Monarchia katonáit, akik egyébként több mint tizennégyezer lovat vágtak le a tél

¹¹ Közgyám: köztisztviselő, szociális problémákért felel

¹² Bognár: kerékgyártó

folyamán az éhínség miatt, és a város elhagyatott házainak függönyeiből készült ruhákat viselték egész tavaszig. Végül János orosz hadifogságba került. A szibériai Bajkál-tó közelében, az Angara folyó partján fekvő Irkutszk iparvárosában élt négy évig – már ha a kényszermunkát életnek lehet nevezni. 1918-ban szabadult, s két évig jött hazafelé, nagyrészt gyalogosan. A hatezer kilométer megtette hatását: üknagyapám lábai csaknem lefagytak. Ezek után nem csoda, hogy gyakorlatilag az egész hátralevő életét a kocsmájában töltötte, iszogatva és a barátaival kártyáztatva.

A bezdáni Kalinka-sarkon működő kocsmá nagyon híres volt. Nem volt ritka itt a verekedés sem, így hát az öreg Kalinka kidobólegényt alkalmazott, aki nem volt más, mint másodszülött fia, zsinórban a harmadik Kalinka János. Jani alig 160 centis magassága és hatvan kilója ellenére igen félelmetes ellenfélnek bizonyult a nála olykor kétszer nagyobb parasztleányokkal szemben is. Titka a kedvenc eszközében rejlett, ami történetesen egy kiskalapács volt. Ezzel rendesen tudta „kezelni” a kocsmái konfliktusokat.

Az 1902. szeptember 1-én született Kalinka István volt János és Hermina legidősebb gyermeke az öt közül. Szakmája géplakatos volt, több évig dolgozott Budapesten az Óbudai-hajógyárban és a Ganz-üzemekben. 1925 körül tért haza Bezdánba, kis ideig egy zombori szálloda fűtőmestere volt, majd 1929-ben a bezdáni villanytelep főgépészévé nevezték ki, ebből a pozícióból is ment nyugdíjba harminc év múlva, 1959-ben.

Az 1930-as évek újabb tragédiát hoztak a Kollár család számára. József felesége, Terézia, megzavarodott. Magára hagyni nem lehetett a tébolyodott asszonyt, így férje mindig mellette volt, s ápolta. A dolgok addig fajultak, hogy Teréziát

már nem lehetett a gyerekek közelébe sem engedni, így a ház egyik kisebb szobájában tartották fogva a beteget. Ez évekig ment így, mígnem egy hideg téli napon váratlan fordulatot vettek az események:

Mint minden nap, József aznap is begyújtott a kandallóba felesége szobácskájában. A tűz lobogni kezdett, ezt Terézia nagyon érdekesnek találta. Párja mindössze néhány percre ment ki a szobából, ez idő alatt a nő a tüzet piszkálta, és egy darab parázsló fa kipattanva a lángok közül, s felgyújtotta a korabeli nagy fodros ruhát. József meghallotta a kiáltásokat, egy vödör vízzel sietett felesége segítségére, a tüzet sikerült is eloltani, de már késő volt. Az asszony még néhány napig szenvedett, mígnem meghalt. Ironikus, hogy az orvosok szerint nem is az égési sérülések, hanem a víz ráöntésekor felszabaduló forró gőz belélegzése okozta a vesztét.

Még ugyanebben az évben Kollár Ádám feleségének, Andrin Máriának az öccse is tragikus halált halt. December 19-én hajnalban, épp kisköszegi pincéjéből tartott a dunai révre, amikoris kocsijával és két lovával együtt beleszakadt egy hatalmas víznyelőbe. Csakúgy, mint az előbbi esetről, itt is feltűnik a kegyetlen irónia: sem a lovaknak, sem a két nagy hordónyi bornak semmi bántódása nem esett, de az utas kitörte a nyakát, és életét vesztette.

Újra nyugalmas évek következtek, 1935-ben Bezdánban megszületett József hatodik dédunokája, és a család újra felemelkedett a szőlészet és a borászat által. József már nyolcvannégy éves volt, így átadta Ádámnak az anno maga részére vásárolt földeket is. Ádám és neje átköltöztek lányukhoz Bezdánba, hogy az unokák közelében lehessenek, persze szinte az egész nyarat és a szüreti időszakot a batinai szőlőkben és a kis-szigeti földön töltötték munkával.

Az akkori emberek kitartását és életerejét jól szemlélteti, hogy az 1940-ben hatvanöt éves Ádám és ötvenkilenc éves felesége ketten művelték az egyhektáros kis- szigeti földet mindenféle gépesítés és ló nélkül, s hogy az öreg a bezdáni lakhelyüktől napi kétszer három és fél kilométert evezett csónakkal a Bajai-csatorna partján lévő területig.

A kor szokása szerint az épp aktuális korú unokát a nagyszülőkre bízták egy időre, amolyan elválasztásképp. A gyerekek nagyon szerették idejüket a Duna túloldalán, Batinán tölteni, ahol megismerték a dédszülőket és a tágabb rokonságot, valamint a Báni-hegyek lankái a csodálatos kilátás mellett igen sok szórakozási lehetőséget is kínáltak.

A folyó két partja közt ekkor még nem volt túl fejlett az infrastruktúra. Amikor Kollárék Bezdánból Kiskőszegre akartak menni, lovaskocsival mentek ki a hat kilométerre lévő Duna-partra, a kocsit felhajtották a messze földön híres „batinszka szkelára”, vagyis a Kiskőszeg és Bezdán közt közlekedő révre, amely – mint már leírtam – kétezer éve, a római korban is jeles átkelőhelynek számított.

Tudniillik a Duna itt igen veszélyes arcát mutatja: a négyszáz méter széles és harminc-negyven méter mély meder a kontinens legnagyobb halai mellett háborús relikviákat, római kori kincseket és ki tudja még, mit rejteget. A meder közepén található az úgynevezett Sarkantyús-forgó, amely helyen emberemlékezet óta örvények jelennek meg. Valószínűleg a fenéken valamilyen tereptárgy – feltehetően egy szikla – idézi elő oly gyakran a víztölcséreket. Egyébként itt, az 1426. folyamkilométernél, a folyó vízhozama 920-6092 köbméter másodpercenként, a sodrása pedig 1,5m/sec. Az erős sodrás miatt a kompot először egy motoros kishajó csaknem fél kilométerrel északra, a Baracskai-hajótelelő bejáratáig

felhúzta, majd a folyam erejével épp a kiindulási pont magasságában ért partot Kiskőszegen, így tetemes mennyiségű üzemanyagot lehetett megspórolni.

Bezdán és Kiskőszeg települések a Dunának köszönhették felvirágzásukat a XIX. század közepén. Bezdán igen jelentős kikötővel rendelkezett: hétfő kivételével minden nap indult innen személyszállító gőzös Budapestre és Zimonyba, pénteken és szerdán pedig Orsovára, valamint Galacra. Eme fejlett folyami infrastruktúrának tudható be az is, hogy igen sok közismert ember megfordult akkoriban Bezdánban: gróf Apponyi Albert¹³ például többször is járt a városban, sőt a városháza udvarán még beszédet is mondott, valamint meglátogatta a '48-as forradalomban is részt vevő helyi lakost, Schwell Títuszt.

De megfordult Bezdánban Blaha Lujza, Honthy Hanna és több más korabeli híresség is.

Kiskőszeg és Bezdán között a Dunán egykor hajómalmok is voltak. Ezeket általában a legnagyobb sodrásba állították be, és hatalmas láncokkal rögzítették őket az aljzathoz. Hajókkal, illetve nagyobb csónakokkal szállították ide a gabonát, melyet a vízimolnár – a Duna ereje által hajtott őrlőszerkezet segítségével – gondosan liszté porított.

A szél- és vízimalmokkal szemben a hajómalmok egyik legnagyobb előnye az volt, hogy a vízjárástól függően épp oda állíthatták őket, ahol pillanatnyilag a legerősebb volt a folyami áramlat. A szélmalmok és vízimalmok ezzel ellentétben szélcsendes idő vagy alacsony vízállás esetén olykor hetekig sem tudták végezni munkájukat.

¹³ Gróf Apponyi Albert a Magyar Királyság vallás- és közoktatásügyi minisztere volt

Már megszokhattuk, hogy a Kollár család békés évei nem hosszú életűek. Nos, ezúttal sem volt ez másképp.

1941. február 4-én mindössze huszonnyolc évesen tüdőbajban meghalt József egyik unokája, Kollár Juliska, István legkisebb lánya.

A tragédia után nem sokkal a magyarok visszafoglalták a Drávaszöveget és Bácska egy részét. Batinán ünnepélyesen fogadták a magyarokat, mivel a falu több mint fele magyar nemzetiségű volt, s ez ma is így van.

Azonban a katonaság mindent vitt, amit bírt, legfőképp lovakat és egyéb haszonállatokat. A gyászoló Kolláréknak akkoriban három lovuk volt, köztük Liszka is, József kedvenc lova. Liszkát az öreg még időben átmenekítette Bezdánba Ádámmal, aki eltökélte, hogy mindenáron megmenti apja lovát, s erre csalafinta tervet dolgozott ki: Ádám vejénél a bezdáni villanytelepen mindig rengeteg fa volt, mivel a telepet fagázzal¹⁴ működtették. A lovat körberakták fával, s a Liszkát rejtő rakás semmiben sem különbözött a többitől. Csakhogy az orosz katonák már ismerték a polgári cseleket, és mit ad Isten, megtalálták, s elvitték a lovat. Amikor a hadfiak odébbálltak, egy szomszédos házból szóltak Ádámnak, hogy az oroszok több selejtes lovat is otthagytak az istállójukban, s ha szeretne, akkor ezek közül választhat újat. Ő a sánta kancát, Olgát választotta. Az öreget nem zavarta a ló „fogyatékosága”, ugyanis nem dolgoztatta.

Eközben Kiskőszegen a kilencvenéves József nagy vitába keveredett a magyarokkal, akik a másik egészséges lovát is követelték. Az öreg Kollárra mindenfélét mondtak a katonák, többek közt azt is, hogy nem is magyar, hanem horvát. Ez Józsefet övön aluli ütésként érte, s a következőt válaszolta: –

¹⁴ Fagáz: a fa magas hőfokon történő égése során keletkező éghető gáz

„*Én bezzeg nagyobb magyar vagyok, mint maga!*” Mit sem ért a bátor kijelentés, a paripát elvitték, így a családnak 1941 végére csak egy gebéje maradt.

1942. október 18-án megszületett Kollár József hetedik és nyolcadik dédunokája. Ikrek voltak: egyikük, László, a jövőben az én nagyapám lett. A család bővült, de a tragédiasorozatnak nem lett vége.

Sötét felhők gyülekeztek immár ismét Bacincum¹⁵ városa és egyben a Kollár család fölött is.

1944. A kisköszegi csata éve. Batina oldalán németek és magyarok, Bezdán oldalán oroszok és jugoszlávok. A mai napig rejtély, hogy a Vörös hadsereg miért ezt a helyet választotta átkelésül a Dunán. A fasiszták hatalmas előnyben voltak, a batinai hegyekről belátták az egész vidéket, s menedék is akadt nekik bőven szurdokok, pincék és völgyek formájában. Az oroszok azonban nagy létszámfölényben voltak. November 11-ére mindkét várost kiürítették, megjegyzem Bezdánban alig egy héttel korábban – november 3-án – rendeztek vérfürdőt a partizánok, amelynek során több mint száz magyar lakost végeztek ki. Eme esemény 1944-es isterbáci vagy bezdáni vérengzésként került be a történelemkönyvekbe.

A bezdániak a csata idejére a határvidék tanyáin kaptak szállást, a kisköszegiek azonban nem voltak ilyen szerencsések. A katonaság mindenféle szervezés nélkül kizavarta a lakókat házaikból, mindenki mentette, amit bírt, s menekült amerre látott. A Kollár család is útnak indult egy kocsival, amit az az egy megmaradt gebe húzott. A Drávaszög belseje felé vették az irányt. József ekkor már kilencvenhárom

¹⁵ Bacincum-Batina római kori neve

éves volt, és nem bírta tovább a gyaloglást, így hát a megmenekített dunnák közé kötözték a többiek, majd felrakták a kocsira. Nappal erdőben bujkáltak, csak éjszaka mentek, nehogy a katonák meglássák a menekülő családot. Nem mentek messzire, Nagybodolya falucskában (horvátul: Podolje) a Csibogáti-csárda pincéjében leltek menedékre. Ez egy nagyon híres csárda volt akkoriban, pincéjében egy szekér is gond nélkül megfordulhatott, akkora volt.

Kollár József már nem élhette meg a felszabadulást, ugyanis a rázós út annyira megviselte, hogy a szálláson ágynak esett, és meghalt. Egy Nagybodolya melletti akácos erdőben hantolták el a családfő testét, és fakeresztet tettek a sírra, gondolván, ha vége a megszállásnak, majd visszajönnek a tetemért. Soha többé nem találták meg a sírt. Úgyhogy ha Nagybodolya táján járok, s egy akácligetet látok, az az én szememben nem más, mit szépöregapám sírja. Talán jobb is, hogy itt nyugszik, mivel a sok háborúskodás alatt talán egyszerűen elfelejtették volna, hová lett a temetőben eltemetve, így viszont az egész táj az ő emlékét idézi.

1944. november 29-én az oroszok győzelmével ért véget a kiskőszegi csata. Hatalmas veszteségek voltak, több mint háromezer ember veszett oda, köztük civilek is. A Duna vörös volt a vértől, a falu romokban hevert.

A háború után Antun Augustinčićet, a neves horvát szobrászt bízták meg azzal, hogy készíts el a csata emlékművét.. Így 1947-ben a kiskőszegi hegyen egy gigászi, huszonhét méter magas obeliszket állítottak fel a hatalmas ütközet emlékére. Azt már kevesebben tudják, hogy az emlékmű tömegsírt is jelöl, amely 1296 katona maradványait őrzi. Azt meg bizonyára még kevesebben tudják, hogy a helybéliek azért nevezik csak *Julkának* az

emlékművet, mert az a fáma járta, hogy az első szovjet katonának – pontosabban katonanőnek –, aki partra szállt a Duna túlsó partján, ez volt a neve.

A csata során a Kollár-ház hátsó részére és az udvarra is bombát dobtak. A kertben akkora lyuk tátongott, hogy három lovat temettek bele. A tető leégett, a szobák tele voltak trágyával, ugyanis a katonák istállóknak használták a házat. Az épület lakhatatlan volt, így a család a borospincében húzódott meg. Hetekig ott voltak, krumplin aludtak. S máris egy újabb tragédia sejlett...

December 24-én a család a pincében ünnepelte a karácsonyt. Kint még áldatlan állapotok uralkodtak, az oroszok tomboltak, örömeikben lövöldöztek. Kollár József legidősebb unokája épp a pinceajtóban állt egy pohár borral a kezében, amikor is egy eltévedt golyó átszakította az ajtót és a férfit mellkason találta. Tüdőlövés volt, szinte azonnal meghalt. Gyorsan temetést szerveztek neki, de két kisgyermek nem vehetett részt a gyászszertartáson, merthogy őket még a harcok előtt a Bezdántól nem messze eső Béregre menekítették az anyai nagyszülőkhöz. A gyerekek nem jöhettek át Batinára, túl veszélyes lett volna, ezért a bezdáni Révcsárdától, a Duna-partról nézték végig apjuk temetését, ugyanis innen kiváló rálátás nyílik Kiskőszeg domboldali temetőjére.

A háborúnak vége lett, Kolláréknak mint nagycsaládnak pedig befellegzett. A család nem halt ki ugyan, de megtört. A család immár két ágra bomlott: Kollár Ádám leszármazottjaira és Kollár István leszármazottjaira. A nevet István családja vitte tovább, a Kollár-házat lassan újjáépítették, s egy új korszak vette kezdetét.

Ádám és neje, a történetek ellenére, folytatták életüket a régi kerékvágásban. Sok időt töltöttek két legkisebb unokájukkal, s művelték a kis-szigeti földet, valamint a kisköszegi szőlőket. Az unokák gyakran a nagyszülőkkel tartottak Batinára és a Kis-szigetre is. Ádám rengeteg tudást adott át a kicsiknek, eme tanítói buzgósága gyakran a munka rovására ment, ugyanis ő a földtúrás helyett inkább az ifjakkal töltötte az időt, s mesélt nekik a növényekről, a háborúról és hajós múltjáról. Gondolhatjuk, hogy ennek felesége nemigen örült, mivel ő ez idő alatt végig dolgozott. Az akkor kisgyermek nagyapám kedvenc időtöltése a sziget erdeinek és lápjainak bebarangolása volt, míg a nagyszülők melóztak. Feltételezem, hogy ekkor szerethetett bele ebbe a vadonba, ahol majdan maga is békére talált. Az öregek csónakkal vagy a sánta ló által vontatott kocsin jutottak el Bezdánból a Kis-szigetre, itt Olga, akárcsak elődje, Liszka, a már említett fűzfaligetben legelészett.

Amikor Batinára vitték a gyerekeket, rendszerint abban a kis domboldali házban aludtak, amit apja vett Ádámnak még 1905-ben. Ezt az épületet azóta présházzá alakították, csak egy szoba volt benne, két ágygal. Ha épp nem itt tartózkodtak, akkor a Poljac-beli nádkunyhóban. Az öreg és a gyerekek hatalmas viharokat is átvészeltek itt, a kunyhóban, ezeket a kicsik különleges élményként élték meg. Nagyapám ezt a helyet szerette legjobban, mesebeli hangulata végett. A kunyhó mellett hatalmas mandulafa magasodott, körös-körül vadőszibarackfák és természetesen szőlők voltak, a Felső-Dunamellékre nyíló kilátásról pedig ne is beszéljünk.

A vadőszibarack vagy másnéven szőlőbarack ma már nem is kapható a kereskedelemben, termelői piacokon akad belőle nagyritkán néhány kiló, de viszonylagos apró mérete

miatt már egyáltalán nem termesztik, csak alanynak használják. Pedig ez a gyümölcs igen különleges, világoszöld vagy olykor szinte fehér színű, és jóval karakteresebb zamatú, mint nemesített társai. Fája igen groteszk habitusú¹⁶, háromméternél nem nő magasabbra, s törzse rendszerint spirálszerűen tekeredik, ez adja a szépségét.

Ha Kiskőszegről a Poljacba, tehát a Drávaszög belseje felé szeretnénk menni, fel kell mennünk a dombokra, mégpedig az úgynevezett mélyúton. Ez valójában egy hihetetlenül meredek emelkedő, amit egyik oldalról löszfal, a másik oldalról pedig meredély szegélyez. Régen lovaskocsival igen komótosan lehetett csak itt le-fel menni, a kerekre úgynevezett „papucsokat” kötöttek, amik megakadályozták az esetleges legurulást. Eme kibiztosítást sokan figyelmen kívül hagyták, s bizony nem egy ember halt itt rettenetes halált, amikor az elszabadult szekér a szurdokba zuhant, vagy a hegyoldalnak csapódott. Sokan annyira féltek ettől az útszakasztól, hogy inkább a kocsi mellett mentek gyalogosan, mintsem hogy felüljenek rá.

A nagyapám igazi „mocsári gyerek” volt. Mivel apja a bezdáni villanytelep főgépésze volt, a család a telep melletti házban lakott. Ez egy gyereknek kiváló hely a felcseperedésre, legfőképp azért, mert szó szerint egy kőhajításnyira található innen a Ferenc-csatorna és a vidék legnagyobb lápja, az úgynevezett Kotyor. A nagyapám gyakorlatilag az egész gyermekkorát a Kotyor félméteres vizében töltötte, a környék gyerekeivel egyetemben. Itt aztán magas fokon zajlott a természet megismerése, leginkább játékos keretek között.

¹⁶ Habitus: alak/forma

A Kotyor a Bezdán környéki számos víz és láp közül az egyik leghíresebb. A bezdáni „alvégnél”, a villanytelepnél kezdődik, és a Monostorszeg határában lévő Cseh-hídnál ér véget. Régen a Tányéros-tó jelentette e láp végét, de az mára teljesen eltűnt. Területe hetvenhárom hektár. Korai történelméről semmit sem tudni, annyi bizonyos, hogy még a Ferenc-csatorna kiépülte előtt is létezett. Sokszor próbálták már „betörni” ezt az ingoványt, de soha sem sikerült. A múlt században még rizs- és cukornádtermesztéssel is próbálkoztak. A Kotyor elsőrangú hely a halak ívása szempontjából, ugyanis 30-50 centiméteres vízzel borított részei tavasszal igen korán felmelegednek. Mára a Kotyorban horgászni nem lehet, annyira benőtte a nád, s mivel kis szigeteit már nem legeltetik le, mint anno, fűzfaerdő nő rajtuk. Északi csücske kivételével szinte áthatolhatatlan sás és nádrengeteg borítja. Régen a rákászok, legeltető juhászok, pákászok¹⁷, tojásgyűjtők és nem utolsósorban a játszani kívánó gyerekek paradicsoma volt ez.

Feltételezem, hogy ma nemigen akad olyan gyerek, aki kedvenc játszóhelyeként egy mocsárt nevezne meg, de lássuk be, azok más idők voltak.

A lurkók itt elleshették a felnőttektől a halászat és a horgászat csínját-bínját és még sok mást is. A halászok borítókkal fogták itt a pontyot, a vesszőből font feneketlen kosarat a sekély vízben turkáló halra tették, majd egyszerűen kiemelték. A láp szigetein és semlyékein¹⁸ mocsári nefelejcs és igen szép és dús fű nőtt, itt állatokat legeltetett a helyi nép, s madárfészekből is akadt bőven. A gyerekek rendszerint kirabolták ezeket a fészkeket, és aki szerette, az ott helyben meg is ihatta a tojásokat. Hajdan egy kis csatorna kötötte össze

¹⁷ Pákászat: régi ártéri szakma, a pákász a mocsárból élt meg

¹⁸ Semlyék: időszakosan vízzel borított lápos terület

a Ferenc-csatornát és a régi bezdáni kendergyárat. Ezt a kanálist Dongónak nevezték, egy néhány méter széles kis mélyedés volt, ami Kotyor nádasán keresztül haladt. Itt úszós készséggel is lehetett halat fogni, s a csónakokat is mindig ide hozták be a Ferenc-csatornáról eszkábálásra, foltozásra és kátrányozásra.

A gyerekcsapat bázist alakított ki magának a láp egyik szigetén, ez volt a társaság székhelye, egy rekettyefűz árnyékában. Itt még ebédeket is összedobtak, volt, hogy egy egész üstnyi sulymot főztek vagy nagybográcsos halászlévet.

A vízigesztenye – azaz a sulyom – a Felső-Dunamellék vizeiben elég gyakori látvány, különösen a Ferenc-csatornában van belőle sok. Aki a gesztenyét szereti, az a sulymot sem vetheti meg, mivel íze szinte megtévesztésig ugyanaz. A sulyom jellemzően a lassú folyású vizek és holtágak növénye, összetéveszteni nem lehet. Kezdetben az iszapban gyökerezik, majd a vízfelszínen levélrózsát alkot. Fehér virágai nyár közepén nyílnak, a szürkésfekete színű, hegyes szarvakkal ellátott termés pedig ősz elejére érik be. Az iszapban elfekvő sulyom igen nagy fájdalmat tud okozni az óvatlan fürdőzőnek.

A zsenge vízigesztenye nyersen is fogyasztható, de általában főzve fogyasztják. Ennek a műveletnek Bezdánban és a környéken egész hagyománya van. A sulyom valaha ínségeledelnek számított (pl. a mohácsi vész idején), mára azonban a gasztronómiai értéke igen nagyra nőtt. 1980-ban Baján még a piacon is árulták. A régi Magyarországon sem csak éhínség esetén fogyasztottak sulymot, egy bot végére kötött gyapjúdarab segítségével szedték (a tüskék beleakadtak), a főtt termést ledarálva pogácsatésztába keverték, és a krumplipüréhez hasonló köretet is készítettek belőle halak és vadak mellé. De hallani olyan történeteket is,

hogy a vályogházak falába keverték sulyomterméseket a jobb összetartás végett. Az ókori Rómában használatos túskefegyvert is ihletett, latin neve is innen ered: *Trapanatans*, *Trapa*=tüske/tövis.

A sulyomhoz hasonló, ártéri eledel volt a gyékény és a virágkáká gumója is, melyet megfőzve, burgonya helyett fogyasztottak. Tavasszal a gyékény friss hajtásait megpucolva salátákban, nyersen fogyasztották.

Zsenge korában, tehát nyár elején, a gyékény szárának alsó, fehér vége is ehető. Virága, míg zöldes és nem bomlott ki, úgy fogyasztható, akár a főttkukorica.

Nyáron a gyerekek a Kotyor bokáig érő vizében fociztak, télen pedig a befagyott lápon jéghegyiztek. A tél a gyerekek számára – a hoki mellett – egy különös halfogási módszer alkalmazásának ideje is volt. Amikor összejöttek a tükörjég körülményei, tehát kellőképpen hideg és szélcsendes, valamint hómentes idő volt, akkor a csapat kisbaltákkal felszerelve vágott neki a mocsárnak. A tükörjég teljesen átlátszó, így könnyedén észrevették az alatta lesben álló ragadozó halat, nevezetesen a csukát. A balta fokával jó nagyot oda kellett suhintani a hal fölé, így az néhány percre elkábult. Ekkor egyszerűen léket vágtak fölötte, és kézzel kiemelték.

A kotyori gyerekeket senki sem tanította úszásra, evezésre és horgászatra. Ezek az ártéren olyan dolgok, amik szinte az írásnál és az olvasásnál is előbbre valók, s az új nemzedék önerőből, illetve szükségéből tanulja meg őket. Az ártéri gyerekek, ha kifáradtak az úszásban, akkor egyszerűen felkapaszkodtak a Ferenc-csatornán egy épp arra járó hajóra, amin addig tartózkodtak, amíg el nem érték a kitűzött célállomást. Mondanom sem kell, hogy ezt a hajósok és a szülők sem díjazták.

A kotyori kölyöktársaságban majdnem mindenkinek volt fedőneve, ami gyakran még felnőtt korukra is rajtuk „ragadt”. Ilyenek voltak például: *Lottyú*, *Búbos*, *Koki* stb.

Lottyú a madarak nagy ismerője volt, a legmagasabb fákra is felmászott néhány tojás kedvéért, amiket aztán nyersen elfogyasztott. Családja nagyon szegény volt, apja elhagyta őket. Édesanyja selyemhernyók tenyésztésével foglalkozott, és mindenféle háztartási munkákat is elvállalt. *Lottyú* volt megbízva a bandavezér madártojás-gyűjteményének gyarapításával. Későbbi élete leginkább a Dunához és a Nagy-szigethez köthető, de idősebb korában néhány évet Kengyia-szigeten is lehúzott mint egy német bungalótulajdonos „házörzője”.

Búbos igazi szigeti embernek mondható. Szinte egész későbbi életét a Duna mellett élte le a Darázsi-fokon lévő bungalójában. A dunai horgászat nagymestere volt.

A dédapám, Kalinka István, rendszerint minden nap kijárt horgászni a Ferenc-csatornára, ahol leginkább pontyokat fogott, s ritka volt az olyan nap, amikor nem készült vacsorára sült hal a fogás aprajából.

A Ferenc-csatorna története igen bonyolult, valójában kettő létezik. Az egyik Ferenc József- a másik csak simán Ferenc-csatorna. Hogy miért is van kettő? A történelem elárulja:

A Bácsföldvár és Monostorszeg közötti munkálatok 1793-ban kezdődtek Kiss József és Kiss Gábor tervei alapján. Az első kanálist 1802-ben adták át a forgalomnak, és I. Ferenc német-római császárról nevezték el. A létrehozott csatornának nagy kereskedelmi jelentősége volt, mert az addigi dunai-tiszai hajózási útvonalat 227 kilométerrel rövidítette meg

(feljegyzések szerint ez az utazás idejét folyásiránnyal szemben húsz nappal csökkentette).

Az 1823-as és az 1838-as nagy dunai árvíz azonban beleszólt a történetbe. Ekkor ugyanis lefűződött az a kanyar, amelybe a kanális torkollott (mégpedig a mai Kalangyos-Duna-ág, Monostorszegnél), és a folyó fő medre nyugatabbra vándorolt – a mai mederbe. A holtággá lett szakasz gyorsan iszaposodott, a hajók ekkor már csak úgy tudtak közlekedni rajta, hogy egy kishajóra rakták át a rakomány felét, mert különben megfeneklettek volna. Új medret kellett ásni a csatornának. Az új útvonal Bezdánt is érintette, és a Révcsárdánál torkollott a nagy folyóba. A torkolati kamarazsilip 1854-ben készült el, és az egész bezdáni szakasszal együtt I. Ferenc József osztrák–magyar császárról nevezték el.

A torkolati mű igazi újításnak számított, mivel ez volt Európában az első építmény, amelynél víz alatti betonozást alkalmaztak, s ez volt a világ első betonzsilipje is, vasszerkezetét pedig nem más, mint Gustave Eiffel¹⁹ tervezte.

Mihálik János miniszteri építészeti felügyelő, mivel nem létezett még cementgyártás, maga égetett cementet kamanci (kamenicai) márgából²⁰. Kilencven napon keresztül tartott az építkezés, részben víz alatti betonozással; összesen 19 000 köbméter betont építettek be. Ám a hatalmas léptékű munkálatok ellenére a bezdáni zsilip nem érte el a várt hatást, tovább fokozódott az iszaposodás, és alig lett több víz a Ferenc József-csatornában. Más megoldást kellett találni.

1867-ben, a kiegyezés után tért haza a már említett Türr István, aki addig Garibaldi²¹ mellett harcolt az olasz egységért.

¹⁹ Gustave Eiffel a párizsi Eiffel-torony építője

²⁰ Márga-üledékes kőzetfajta

²¹ Giuseppe Garibaldi az olasz hadsereg vezére ,forradalmár

Türr elhatározta, hogy rendbe teszi a csatornát. Az általa felállított részvénytársaság angol és francia tőkéből még egy csatornát épített Bajától, és ezáltal létrejött a Bajai-csatorna, amelyet nem hiába emlegetnek tápcsatornaként is. 1871 és 1879 között sor került a csatornarendszer teljes felújítására, és ekkor egy öntözőcsatorna hálózattal is kibővítették a rendszert. E munkálatok 1872-ben kezdődtek. Május 5-én Ferenc József császár hajóval érkezett Budapestről Bezdánba, és arany ásóval ejtette meg az első „kapavágást”. Innen a császár átszállt egy kis gőzösre, amely Sztapárig, majd Bácsföldvárig vitte.

A Ferenc-csatorna jelentősége igen nagy Bezdán városa számára. Például ennek köszönhetőe létét a valaha híres bezdáni hajógyár is. Ma a csatorna adottságait csak a horgászok és a kajakosok élvezik, azonban nagyritkán a még működő monostorszegi hajógyár kreálmányait is felhajtják a bezdáni hajógyári öbölbe, hogy ott megfordulva folytathassák útjukat Doroszlón keresztül a gombosi leágazásig, amin keresztül kijutnak a Dunára.

A sors úgy hozta, hogy a nagyapámnak már tizennégy éves korában, 1956-ban el kellett hagynia Bezdánt. Apatinba ment középiskolába, majd az iskola elvégezte után szülővárosától nem kevesebb mint 120 kilométerre kapott munkát. Így az ő bezdáni léte sajnós igen korán félbeszakadt, voltaképp még azelőtt, hogy elkezdődhetett volna – de ami késik, nem múlik. Máshol dolgozott, és alapított családot, de szűkebb hazájának hátat soha nem fordított.

Bár a nagyapám már nem vett részt az otthoni életben, azért az korántsem állt meg. 1905-höz hasonlóan 1956 is kulcsesztendő volt, annyi különbséggel, hogy ez utóbbi év

nemcsak a család, hanem az egész Felső-Dunamellék számára is nagy változásokat hozott.

'56 márciusában a Duna vízszintje Bajánál 1037 centin tetőzött. Ez volt a valaha mért legmagasabb vízállás, soha nem látott pusztítás vette kezdetét, a nagy folyó tombolt. A jeges árvíz kialakulásának legfőbb oka az volt, hogy az 1955/56-os téli időjárás rendkívüli volt, ilyen hideg február 176 év óta csak egyszer, 1929-ben fordult elő. A Duna alsó szakasza teljesen befagyott. Az Alpokban hirtelen bekövetkezett enyhülés és az ott lehullott igen jelentős csapadék következtében a Dunán a jégmozgás okozta árhullámokat rögtön egy egészen rendkívüli méretű hóolvadási árhullám követte.

A jeges ár március elején egészen Dunaföldvárig gond nélkül levonult. Itt azonban kialakult egy több méter magas jégtorlasz. Lassan megindult a földvári jégdugó a hatalmas víznyomás következtében. Ez az óriási mennyiségű jég és víz rátorlódott a Domborinál már szilárdan álló másik jégdugóra. A torlódásnál a jég nyolc méter magasan tornyosult. A pusztítás minden képzeletet felülmúlt. A töltések minden irányba átszakadtak, a Dunántúl felé ugyanúgy kiöntött a jeges ár, mint a Duna-Tisza közén. A Gemencen átzúduló áradat Dunaszekcső felett az összeszűkülő mederben újabb torlaszt okozott, így a Mohácsi-szigetet védő töltések is átszakadtak, méghozzá tizennégy helyen.

Március 13-án a késő délutáni órákban a Duna betört Baja városába, ahol 360 családot tett hajléktalanná. A Deák Ferenc-zsilipnél a víz majdnem fél méterrel meghaladta a zsilipkapuk magasságát. Az, hogy a víz nem tudott áttörni itt, a vízügyi dolgozók önfeláldozó munkájának volt köszönhető,

az átmeneti ácsolatuk a zsilipkapuk tetején ugyanis ellenállt a Dunának.

Baján már nem lehetett segíteni, de Mohácsot mindenképp menteni kellett. A batinai kanyarban is jégdugó keletkezett, a jugoszláv hadsereg már repülőkről is bombázta a torlaszt, de mindhiába.

A kiskőszegi kanyar egyébként is egy igen kritikus szakasza a Dunának. A folyó Szerbiában Bezdán és Kiskőszeg között fagy be legtöbbször, általában minden második évben. Nemesegyszer megesett, hogy a feltorlódott jég miatt a katonaságnak is be kellett avatkoznia. Ilyenkor a három méter mély jégfuratokban húszkilós aknákat robbantanak fel, de vészhelyzet esetén repülőgépeket is bevetnek. Az ilyen akciók rengeteg halat pusztítanak el, 1909-ben például kétszáz utász-honvéd dolgozott egy jégtorlasz eltávolításán, hogy utat nyissanak a hadsereg flottájának. A sorozatos robbantások eredményeképp később a bezdáni parton ötvenkilós harcsák tetemeit vetette partra a víz.

Amúgy itt, Bezdánnál található a Köztársasági Hidrometeorológiai Intézet első számú mérőállomása, amelyről a vízügyi szakemberek minden nap leolvassák az aktuális vízállást és vízhőmérsékletet.

Az árra visszatérve: 1956 márciusában, minden erőfeszítés ellenére, Baja alatt átszakadt a töltés, és az egész Margitta-sziget víz alá került, Kengyival, Karapancsával és a Kis-szigettel együtt. Ez az ár jelentette Kengyia végét. A tanyavilág eltűnt a föld színéről, elvitte a Duna, s nem sokan költöztek vissza. Kollár Ádám kengyiai és kis-szigeti földjét is, csak úgy, mint az egész környéket, négyméteres vízréteg borította. Sokan úgy tartják, hogy ez a gátszakadás volt Mohács szerencséje, bár így is elöntötte a víz, de ha nem tud

lefolyni az ár a szigetekre, akkor sokkal nagyobb károk keletkeztek volna a városban.

A jég a batinai kanyar kitartó bombázásának köszönhetően nagy nehezen végre megindult lefelé, a vízszint csökkenni kezdett. Azonban az elárasztott szigeteket még mindig több méternyi vízréteg borította, így a jugoszláv-magyar határ közelében a katonaság felrobbantotta a töltés egy szakaszát, hogy a belterületen maradt víz vissza tudjon folyni a mederbe.

Ennek a beavatkozásnak még ma is vannak látható nyomai. Ha Bezdánnál a nagy dunai töltésen észak irányában haladunk, a magyar határ felé, jobb oldalról a Karapanca erdősége, bal oldalról pedig az ártéri fűzfaerdő szegélyezi a gátat. Utóbbiban kisebb-nagyobb tavak sorozata lelhető fel, ezeket a helybéliek csak szakajtásokként emlegetik.

Valószínűleg onnan ered ez a név, hogy régen az egy kenyérnek való tészta leválasztását a nagyobb mennyiségű masszából hívták kiszakajtásnak vagy csak simán szakajtásnak, s ezek a tavacskák is hasonló módon keletkeztek, ugyanis a töltés építésekor ezekből termelték ki a szükséges földet. Ám a legnagyobb szakajtást az '56-os gátrobbantás hozta létre, s itt a töltés szemmel láthatóan nem is szabályos alakú, hanem van benne egy kis kiugró.

A gödrök a Duna alacsony vízállásánál és tartós aszály esetén szinte teljesen kiszáradnak, pocsolyák maradnak helyükön, tele halivadékkal, amiket a lelkesebb horgászok kimentenek, és más, Bezdán környéki vizekbe telepítenek át. A tavaszi áradáskor a tavacskák vize kicserélődik, és hal is reked benn szép számban, így itt a horgászat május és június hónapokban a legkecsegtetőbb. Fogható itt mindenféle hal, ősszel csuka is. A furfangosabb pecások általában a határhoz

legközelebb eső szakajtásokat keresik fel, igaz, néha problémáik adódnak a határőrökkel. A közelebbi helyet választó horgászoknak is van mivel meggyűljék a bajuk, mégpedig a szúnyogokkal, ugyanis az egész környéken talán itt van a legtöbb moszkító.

Kollár Ádám 1960-ban betöltötte a 85. életévét. Ilyen idősen is egészséges volt, mindössze a halálát megelőző néhány hónapban hagyta el magát. Egyetlen egy dolog éltette még az öreget, mégpedig Batina. Utolsó kívánsága is így hangzott: – „*Csak még egyszer jussak át Batinára!*” Unokaveje teljesítette az öreg egyetlen óhaját, s autóval átvitte még egyszer Kiskőszegre. Ádám 1963. január 31-én halt meg, nyolcvannyolc évesen. Felesége, Mária még kilenc évet élt, ’72-ben hunyt el kilencvenegy esztendősen.

Úgy gondolom, hogy az öreg Kollár tanítása és e vidék iránt táplált szeretete még mindig él, például bennem is. Kétségkívül nehéz sorsa volt, ám sosem adta fel, apjához hasonlóan ő is ártéri ember volt, az ő sorsát is a Duna alakította. Bölcs ember lévén tanulhatott is a nagy folyótól; jöhetett bármilyen akadály, ő mindig ment tovább előre, hisz a Duna sem fordul vissza, ha sziklát gördítünk bele.

Ádám földjeit lánya örökölte, aki a kis-szigeti föld kivételével mindet eladta, hogy iskoláztathassa gyerekeit. Bár abban az időben olyan olcsó volt a föld, hogy a Kengyiban található öt holdnyi szántó árából mindössze egy szoba bebútorozására tellett.

A XX. század harmadik negyedében járunk immár, amikor is Bezdán és Kiskőszeg újra felemelkedik néhány évtizedre. A vállalatok, a dunai hajóforgalom és a vendéglátóipar ezekben az időkben újraélte virágkorát.

Bezdánban a nyomda- és a szövőipar is fellendülésnek indult.

Nagyon híres volt a Novitet „Dunav” nevet viselő szövőműhely, amit még a XIX. század végén alapított egy szlovákiai német származású bevándorló, Smit János. Ebben az üzemben tizennyolc darab, Csehországban készült szövőszéken gyártották a legmagasabb minőségű selyemdamaszt²² kelméket. Hihetetlen, de Bezdánban még ma is ezekkel a kétszáz éves fából készült szerkezetekkel végzik az anyagok előállítását, ez az egyetlen hely Európában, ahol a gépek még mindig használatban vannak. Nyugat-Bácskában még ma is alig van olyan eljegyzés vagy esküvő, ahol az ajándékok között ne szerepelne legalább egy bezdáni damaszt terítő vagy paplanhuzat.

A bezdáni gyógyfürdő is híressé vált, jogosan, hisz az itteni ásványvíz jódban különösen gazdag, s kiválóan gyógyítja a reumás megbetegedéseket, de még a kisebb mértékű atomsugárzást is képes semlegesíteni. A 25,5 fokos, sárgás színű víz 310 méter mélyről tör a felszínre, és több medencét is táplál.

A Kengyia-sziget tanyavilága azonban ezekben az években csaknem végleg eltűnt a föld színéről. Akik az '56-os jeges ár után visszaköltöztek, csak 1965-ig élhettek békében, ugyanis ekkor újabb hatalmas árvíz, ezúttal nyári zöldár²³ tarolta le a vidéket. Június 24-én a Duna Bezdánnál 746 centiméteren tetőzött, Kengyiát és a Kis-szigetet újra több méteres vízréteg borította be, ez után a természeti katasztrófa után már szinte senki sem tért vissza a szigetvilágba.

²² Selyemdamaszt: a mintás szövetek egy típusa, ősi eljárással készül, melyet még a keresztes háborúk idején hoztak be Európába, Damaszkuszból (innen ered a damaszt név)

²³ Zöldár: nyári áradás

Kiskőszegen ez idő tájt leginkább az irodalmi élet virágzott. Festői szépsége, finom borai és érdekes történelme miatt már bizonyára sokan elgondolkodtak azon, hogy verset írnak e faluról. Nos, nem egy híres író megfordult itt 1950 és 1975 között, köztük Herceg János, Németh László, Veres Péter, Fehér Ferenc, Tomán László, Ács Károly stb.

Herceg János olyannyira beleszeretett ebbe a vidékbe, hogy Kiskőszegre költözött, s bár mondhatni ott élt, ahol a madár sem jár, sokan felkeresték, és folyóiratokat, valamint rádióműsorokat is szerkesztett a Dunára néző hegyoldali lakjában. Itt írta meg *Leányvári levelek* című művét is.

1975-ben egy nagy földcsuszamlás vetett véget az író batinai életének, amely házát a mélybe taszította. A híres délvidéki szerzőt ez szörnyen lesújtotta, s Doroszlóra költözött. Ezt a '75-ös hegyomlást még mindig emlegetik Batinán, mivel a régi kistemplom, több lakóház és a temető egy része is odalett. Az ilyen omlások elég gyakoriak a környéken, mivel a hegy löszfalában hatalmas vízmosások és szurdokok keletkeznek nagyobb esők alkalmával.

Az 1970-es évek elején hatalmas projekt vette kezdetét a Kiskőszeg és Bezdán közti Duna-szakaszon. Híd épült a folyón. Az építmény, hosszúságával, formájával, és a hozzátartozó bekötő részekkel valósággal technikai csodának számított. Az építmény alapkövét 1972. május 9-én rakták le, a munkálatokat a belgrádi illetőségű *Mostogradnja* végezte, Magyarországról, a Ganz gyárból szállították ide azt a több mint kétezer tonna acélt, amelyre a szerkezethez szükség volt.

A 638 méter hosszú és 11,2 méter széles híd tizenegy oszlopon fekszik, amelyek építéséhez nyolcezer köbméter betonra volt szükség. A Batinai csatához köthető *51. hadtestről* nevezték el, 13.500 szegecset tartalmaz, építési

költsége nyolcmilliárd dinár volt, mai értéken számítva. Az építkezés rendben zajlott, pedig ekkora hidak megvalósításakor egy-két haláleset mindig történik, de a szóban forgó építkezés során szerencsére ilyesmire nem volt példa. Az átadásra a batinai csata harmincadik évfordulóján került sor. Az objektumot az ütközet egyik résztvevője, a magas rangú katonai személy, Kosta Nađ adta át rendeltetésének.

A híd megépülte az ókor óta üzemelő „batinszka szkela” végét hozta, s nagyban megkönnyítette a közlekedést a két part között.

II. rész

Kis lak áll a nagy Duna mentében...

/Részlet, Petőfi Sándor: Távolból c. költeményéből/

1980-ban elhunyt a Jugoszláv elnök, Josip Broz Tito. A vezető halála káoszhoz vezetett a délszláv közéletben. 1986-tól egyre feljebb lépett a ranglétrán Slobodan Milošević, akinek 1989-től folytatott politikája egymás ellen fordította Jugoszlávia nemzetiségeit. Már látszott, hogy félelmetes évek jönnek.

1991 júniusában elkezdődött a délszláv háború. Szlovénia és Horvátország kikiáltotta a Jugoszláviától való elszakadását.

Horvátország szerb kisebbsége forrongani kezdett, zavargások törtek ki, és függetlenné nyilvánították Krajinát (Krajinai Szerb Köztársaság) az „újszülött“ Horvátországtól. A Jugoszláv Néphadsereg beavatkozott, ám ez csak súlyosbította a konfliktust, véres összecsapások kezdődtek az országban. A harcok nem csillapodtak, szerb szabadcsapatok és milíciák hajtották uralmuk alá Horvátország egy részét, köztük a már oly sokat méltatott Drávaszöget is.

Kollár István leszármazottaival gyakorlatilag újra megtörténtek az 1944-es események. A katonák mindenféle előjel nélkül meglepték Kisköszeget, a Kollár-ház lakóinak csak annyit mondtak, hogy két órájuk van összepakolni, és csak azt vihetik, amit elbírnak a hátukon. A család előbb a Bezdánban élő rokonsághoz menekült, majd éveket töltöttek Magyarországon egy menekülttáborban. Amikor az ezredforduló tájékán végre visszatérhettek Batinára, áldatlan állapotok fogadták őket. A jelekből ítélve a milicisták a házban állatokat tartottak, ugyanis a padlót disznótrágya borította. A nappali szobában mindenhol vérfoltok voltak, és a falakat mintha zsírral kenték volna be, feltehetőleg itt vágták a disznókat. Mindent elvittek, ami mozdítható volt, mindössze néhány szék, meg egy kereszt volt minden, ami megmaradt.

Az előbb leírt eseményekkel szinte egyidejűleg, '91 nyarán, nyolcvankilenc évesen, Bezdánban elhunyt Kalinka István. Az öreg Kalinka halála fordulópontra volt, s kiváló példája a sors kiszámíthatatlanságának és az élet körforgásának, mivel egy emberélet megszűnte helyet adott egy másik kibontakozásának. Ahhoz, hogy ezt az ok-okozati összefüggést megértsük, alább el kell térnem kissé az utóbbi néhány bekezdésben boncolgatott időszakról, tehát a XX. század kilencvenes éveitől.

Mint már említettem, a nagyapám még szinte gyerek volt, amikor elhagyta Bezdánt. Mivel egy „mocsári gyerek” már úgymond menthetetlen szerelmese az erdőknek, a Dunának és a szigetvilágnak, nem csoda, hogy neki is volt egy három évtizeden át dédelgetett terve, miszerint ilyen vagy olyan formában, de újra szilárdam megveti lábát az ártéri földön.

Annak ellenére, hogy több mint száz kilométerre élt, szinte minden hónapban ellátogatott Bezdánba. Nem bírta nélküle... Eme hazalátogatások alkalmával a nagyapám és családja a régi Kalinka-házban szállt meg, ahol valaha az üknagyapám kocsmája működött, ha pedig szép idő volt, a Fekete sűrű erdőben kempingeztek, itt a nagyapám kiélhette természetimádatát és horgászszenvedélyét a közel eső Bajai-csatornán.

Ezek az otthon töltött időszakok mégis inkább csak rokonlátogatásnak tetszettek, mivel már nem volt meg az a bizonyos otthoni szellem, amely jó esetben átjárja ilyenkor az embert, némely esetekben felülkerekednek ezen a távol töltött évtizedek, s itt is ez történt. Hiába szerelmes valaki szenvedélyesen a hazájába, ha az nem várja haza. A honát vesztett ember pedig csak tengődik a nagyvilágban, egyszerre van mindenhol és sehol, akárhol otthon lenni pedig nem lehet. A neves francia író, Balzac ezt úgy fogalmazta meg, hogy „mindenütt otthon lenni csak királyok és tolvajok kiváltsága”. Én viszont úgy látom, hogy ilyen szerencsés még egy király sem lehet.

Szerencsére honavesztettsége „tüneteit” a nagyapám időben észlelte az életében, s nem hagyta magát. A ‘80-as évek végen már valamiféle hazaköltözés ötlete járt a fejében, s remélte, hogy talán nincs még veszve ártéri léte.

Számos bezdáni példáját követve úgy gondolta, talán vásárolhatna vagy építhetne egy úgynevezett bungalót. A bungaló egyetemes jelentése amolyan hétvégi ház, víkendház. A szó hindu gyökerekkel bír, eredeti jelentése szellős, bambusznádból készült, jellemzően indiai épület, verandával. Bezdánban bungalón a szigetvilágban épült, kicsi horgász-, halász-, vadásztanyát értenek, amely általában gazdája szíve csücske és szinte mindenkori otthona.

A Felső-Dunamelléken a „bungalózásnak” és a természetbe való kivonulásnak nagy múltja van. Az első bungalók a Darázsi-fokon, a Duna-parton és a Baracskai-hajótelelőben épültek, még az 1900-as évek elején. Ebben a korban gyakran csak vesszőből és nádból épült, sárral betapasztott építmények voltak, később már jöttek a szilárd építőanyagból készült, egy-két szobás, leginkább cölöpökön álló bungalók, amelyek már az árvizeknek is ellenálltak, és kis híján teljes komfortot nyújtottak a bennük élő ártéri embereknek.

A nagyapám számos gyönyörű környezettel vagy kilátással megáldott telek közül válogathatott. Szóba jött a batinai dombvidék, természetesen a Poljac és a Bezdántól nem messze fekvő Fekete sűrű erdő is, ezek legfőképp azért nem feleltek meg, mert távol esnek a környék vizeitől, és tetemes anyagi befektetést is kívántak volna.

Az épp alakulóban lévő történetre a dédapám halála gyakorolta a legnagyobb hatást. Ez időben ugyanis az anyai vagyon is szétosztásra került, immár egyedül a Kollár felmenők kis-szigeti földje tartozott csak ide, a Bajai-csatorna partján. Ezt a nagyapám nővére örökölte. A nagyapámnak ekkor eszébe jutott Kollár József, a dédöregapja, akit bár nem ismerhetett személyesen, de bátyja elbeszéléseiből tudta, hogy

ezen a földön élt ártéri életet, csőszködött, és naphosszat horgászott az „egyszemélyes” mólójáról. Mivel a nagyapám kapcsolata igen jó volt nővérével, azt kérte tőle, hogy eme föld végébe, a vízpartra építhessen magának egy kis horgásztanyát, ezáltal megvalósulhatott volna az álma, miszerint visszatér hazájába, az ártéri vadonba.

Mikor a nővéreék látták, hogy komolyan gondolja a dolgot, ők is fontolóra vették az ötletet, és végül, mit ad Isten, közösen vágtak bele az építkezésbe. Eközben folyt a délszláv háború, s határviszály alakult ki Szerbia és Horvátország között. A szerbek a Duna jelenlegi fő medrét tették meg államhatárnak, a horvátok pedig a Duna történelmi folyását, tehát többek közt a régi Baracsikai-Dunát, a mai Bajai-csatornát is. Ezáltal hatalmas, tízezer hektárnyi terület került át jogilag Szerbiából Horvátországba, a Felső-Dunamellék szigetei, tehát Kengyia és a Kis-sziget is, ahol a bungaló épp épülőfélben volt. Ezért horvát építkezési engedélyre volt szükség, s az objektum a horvát telekkönyvbe került be. A háború hatalmas népiirtásai és harcai közepette azonban mindkét ország nemes egyszerűséggel megfeledezett ezekről a szigetekről, amelyek státusza a mai napig nem változott, tehát gyakorlatilag egyik országhoz sem tartoznak, innen ered a latin „*terra nullius*”, tehát a „*senki földje*” megnevezés is.

A kengyiai és kis-szigeti földek jelenleg is horvátországi hivatalokban vannak minősítve, mégis Szerbia felügyeli őket.

Szakzsargonnal élve, eme ártéri világ *de facto*²⁴ Horvátországhoz, *de jure*²⁵ pedig Szerbiához tartozik.

A helyzetet még tovább bonyolítja, hogy a „senki földjének” jelenlegi lakosai mind magyar nemzetiségűek.

²⁴ De facto=tényszerűen (latin)

²⁵ De jure=jogilag (latin)

Összesen húszan ha lehetnek még állandó lakók. Ezek az emberek régebben horvát állampolgárok voltak, de kényszerből felvették a szerb állampolgárságot, hogy terményeiket a szerb piacon értékesíthessék, ugyanis, ha Horvátországban akarnák eladni portékáikat, akkor át kellene menniük Batinára, amihez már útlevel szükséges, merthogy ideiglenes határnak – Szerbia kívánsága szerint – a jelenlegi Duna medrét tették meg.

Így vagy úgy, de a politikai helyzet az itt élőket nemigen érdekli, jól megvannak, mivel szeretik ezt a vad vidéket, az árteret. A Bajai-csatorna horgászai gyakran viccelődnek is azzal, hogy egyik reggel a szerb, míg másik reggel a horvát oldalon áztatják a zsinórt egy kis zsákmány reményében.

Van olyan eset is, hogy a sorban álló négy hétvégi házból három Szerbiában van, de a negyedik már Horvátországban. Sok ingatlant eladás után át sem lehet jegyeztetni, mivel a horvát hivatalok ezt a szerbek feladatának tartják, míg a szerb hivatalok a horvát társaikra „sózzák” eme papírmunkákat.

Ennek a közigazgatási zűrzavarnak azonban van egy nagy előnye is. Mivel pillanatnyilag a területek tulajdonképp sehová sem tartoznak, egyik állam sem jogosult adófizetésre kötelezni a helyieket. Magyarán mondva nem kell adózni semmi után sem, ezért nem is meglepő, hogy egyes külföldi blogok és újságok már adóparadicsomként emlegetik a dunai szigeteket, egy lapon a Karib-tengeren található Kajmán-szigetekkel, a Bermudákkal és az arab országok egyes adómentes helyeivel, például Bahreinnel.

A Kis-szigeten épülő bungaló kivitelezése nem volt egyszerű, mivel az építőanyagot a járhatatlan terepviszonyok miatt jelentős kerülővel kellett szállítani a Nagy-szigeten, az

Öreg-szigeten és Kengyián keresztül, sok esetben csónakkal, a különféle kis vizeken. Ez nagyon megnövelte az építkezési költségeket, így baráti és rokoni alapon, a nagyapám és sógora a család szinte minden tagjának közreműködésével, saját kezűleg kezdték meg a leendő épület felhúzását.

A vadonban építkezni igen nagy vállalkozás, s rengeteg kitartást igényel. Amikor az utak nagy esőzések után járhatatlanná váltak, többször is megesett, hogy a nagyapámnak az autó utánfutójával (megrakva cementtel, mésszel, faanyaggal stb.) a Bajai-csatorna túlsópartján, az erdő menti töltésen egy kilométert kellethátramenetben megtennie az építkezéssel szemben lévő pontig, mert lehetetlen lett volna megfordulni. Mikor a kijelölt helyre ért, ugyanezt az árut át kellett pakolnia a ladikba, majd átevezni vele az építkezési helyre, ahol a többiek már várták, és segítettek a kipakolásban. Ezen okokból elhúzódott a terv kivitelezése, és még az elektromos áram hiánya is hátráltatta a csapatot.

A nagyapám éjjelente a vízparton egy sátorban aludt a kutyája társaságában, de legtöbbször alvás helyett horgászattal ütötte el az idejét. Volt, hogy egy este nem kevesebb mint tizenhat süllőt fogott. Az épületanyagra fokozottan ügyelnie kellett az orvhalászok, a menekültek és az illegális favágók igen gyakori ténykedése miatt. Az építkezés alatt csak ő őrködött éjjel a helyszínen, a többiek – egy kilométerre onnan – a Fekete sűrű erdőben felállított alaptáborban szálltak meg sátrakban, ahol főztek és pihentek. Nappal mindenki a bungalón dolgozott.

A projekt kivitelezése két évig tartott, de a tetőszerkezetet már nem a család, hanem ácsok készítették.

Az épület az egyhektáros parcellán helyezkedik el, húsz méterre a víztől, és körülötte található egy nyolcszázötven

négyszeméteres gyümölcsöskert. Maga a bungaló nyolcvancentis alapokon nyugszik, területe negyven négyszeméter, és hozzátartozik még egy harminc négyszeméteres fedett terasz, mellesleg teljesen árvízbiztos.

A vízparton egy kilenc négyszeméteres, akácfa oszlopokon nyugvó stég található, amely már három méter mély víz fölé nyúlik.

A móló fém vázát a nagyapám Bezdánban szabta ki egy kamion karosszériájából, majd hegesztette össze, és traktorral szállították a helyszínre. A későbbiekben nagy kapacitású áramfejlesztőt hoztak a száz kilométerre lévő Horgosról, hogy fel bírják fúrni, majd csavarozni a vázra a deszka padlózatot.

Amikor a Bajai-csatornáról beszélek valakinek, már többször is tapasztaltam, hogy az elnevezés alapján egy maximum tizenöt méter széles kis iszapos érre asszociálnak a hallgatók, ám ez egyáltalán nem így van. Mint már említettem, csak igen kevés benne az ásott szakasz, nagy része a Baracskai-Duna-ág medrében fut.

Átlagos szélessége hatvan méter, a legnagyobb szélessége százhatvan méter, hirtelen mélyül, átlagos mélysége hat méter, Magyarország felé haladva egyre mélyebb, a legnagyobb mélysége a Karapancsai-erdő mellett található, ott tizennyolc méter. Az ásott részek szélessége húsz méter, mélységük pedig négy méter körül van.

Hogy tovább alapozza leendő új, szigeti életét, a nagyapám csináltatott egy dunai tölgyfa csónakot egy híres mesterrel a Baracskai-hajótelelőben. A deszkát a nagyapám sógora szerezte be, mégpedig a bezdáni hajógyárból. A mester egy igazi halásztanyán lakott, amiben hírhedt kocsmá üzemelt:

a *Monte Carlo*. A csónakos volt a tulajdonos, és csak ritkán vállalt munkát, hobbiból. Miután elkészült a ladik, át kellett vinni traktorral a telelőből a Döglött-Baracska nevű holtágba. Onnan négy kilométert evezve megközelíteni egy kis csatornán keresztül a Bajai-csatornát, majd a töltésen kézi erővel áthúzni a vízre. Ez a csónak több mint húsz évig járta a csatornát. A 2000-es évek végén selejtezték le, nagyon jó csónak volt, de ha megkapta volna a megfelelő gondoskodást, akkor kétszer ennyi ideig szolgált volna, merthogy nem volt mód minden télen bevinni a faluba, hanem ősszel elsüllyesztették, hogy el ne lopják (garantálom, hogy a csónaktulajdonosok ezt olvasva fogják a fejüket). Az egyik ott élő horgász kolléga ugyanilyen tölgyfa ladikja már ötvenhét éves, és még mindig bírja strapát.

Az imént felemlgetett Döglött-Baracska, avagy Holt-Baracska Bezdán és a Duna közé ékelődő, igen színes történelemmel büszkélkedő holtág. Hossza a Kengyiai-szivattyútelephez irányuló nyúlvánnyal együtt három kilométer. Mára töltéssel választották el a dunai hajótelelőtől, ha úgy tetszik az az „élő” Baracska, mivel közvetlen kapcsolatban áll a Dunával. A holtág szélessége 30-50 méter, mélysége 3-5 méter, kivéve a Sebes-fokhoz közel eső szakaszon, ugyanis ott a tíz métert is meghaladhatja. Északi partján víkendtelep található.

A Döglött-Baracska tulajdonképp két korábbi víz egyesüléséből jött létre. A dunai töltéstől a kengyiai pumpaházig nyúló szakasza – az úgynevezett Banga holtággal együtt és a Bajai-csatornával folytatólagosan – a hajdani fő Duna-ág, a Baracsikai-Duna része volt. Egészen az 1700-as évek végéig a hajóforgalom is ezen az ágon bonyolódott a Mohácsi-Duna-ág (jelenlegi fő Duna-ág) helyett. Ez eddig

rendben is volna, de még ha avatatlan szem nézi is a környék vízrajzi térképét, az is belátja, hogy a dél irányába, a Sebesfok felé elterülő hatszáz méter hosszú „féregnyúlványa” a Holt-Baracskának egyáltalán nem illik a képbe.

Nos, ez a zsákutca lenne a már említett második víz maradványa. Ez a második víz pedig nem más, mint az ősi Vajas folyó relikta²⁶. Tulajdonképp a Baracskai-Duna-egyenes szakaszain (a jelenlegi Bajai-csatorna medrében) a Vajas nyomvonalán futott. Míg nem létezett a Ferenc-csatorna és a Baracskai-Duna-ág sem, addig a Vajas folyó a Sebesfoknál átlépett a mai úgynevezett Feketevíz északi végébe (megjegyezném, hogy ahol a Vajas folyt, azok a vizek a többihez képest igen mélyek: a Döglött-Baracska Sebesfokhoz közel eső része tíz méter mély, míg a Feketevíz északi része huszonöt méter mély is helyenként), és a ma csak Vajasfoknak nevezett víz medrében folyt tova, s valahol Monostorszeg és Apatin között torkollott a Dunába.

A Döglött-Baracska egykor igazán jó horgászhelynek számított. Halban gazdag volt, tavasszal a sekélyebb részek a pontyok íváshelyéül szolgáltak. Potykából és harcsából sem szenvedett hiányt, aki ezen a vízen horgászott. A '70-es években megpróbálták lehalászni a harcsaállományt, ugyanis e nagyragadozó túlszaporodásával indokolták az egyre gyakrabban fellépő halhiányt. Persze hogy az orvhalászok voltak a ludasok, de hát...Mindenesetre ötvenkilós harcsák is kikerültek innen. Ez idő tájt busát és amurt telepítettek a holtágba, kiváló legelőhely lévén e halak hamar elérték a kapitális méretet. Később benyomult a vízbe az ezüstkárász és a törpeharcsa, aminek az öreg pecások természetesen nem nagyon örültek.

²⁶ Reliktummaradvány

Egyébként az amur egy Kelet-Ázsiából, pontosabban Szibériából, az Amur folyóból idetelepített, hatalmasra megnövő növényevő hal, melyet épp azzal a célzattal „költöztettek” Európába, hogy visszaszorítsa a hínár terjedését azokon a vizeken, ahol ez már problémát okoz.

A nagyapám a bajai-csatornai horgászatot nem csónakból kezdte, hanem a már említett erdei táborhelynél, az ásott „keskeny” szakaszon áztatta a zsinórt már a bungaló megépülte előtt is. Nagyon sok kalandban volt része itt is. Egyszer például véletlenül megakasztott egy hatalmas busát, és harminc perc küzdelmes fárasztás után az unokaöccse a jéghideg vízbe begázolva próbálta a karjaiban kihozni, ám a hal egy nagyot csapott, és kiugrott a kezéből. De pozitív élményei is voltak e szakaszon, ahol esténként süllőre horgászva sok sikerben volt része. Ugyanúgy sok nagy dévért, kisebb-nagyobb pontyokat, néha napján egy-egy kisebb harcsát is sikerült itt horogra csalnia.

Olyan is történt, hogy egy reggel arra ébredtek a táborban, hogy a töltésen több, kaszával furcsán igyekvő kék inges embert láttak. Kiderült, hogy álruhába öltözött rendőrök voltak, akik Magyarországról átszökött kémeket kerestek. Elég ijesztő tény, hogy a nagyanyám előző éjjel a tábor mellett rohanó lépteket vélt hallani, és a kutya is nyugtalanzkodott. Nem tudni, hogy sikerült-e a kaszás akció, de ahogy jöttek az álrendőrök, úgy el is tűntek.

Ezen a helyen több évig horgászversenyeket rendeztek, országos szinten, volt, amikor a táborlakók egész nap csak bámulták a „nagymesterek” fáradozásait.

Egyszer a jugoszláv országos bajnokságon az első díjas versenyző három óra leforgása alatt nem kevesebb, mint

huszonhat kilónyi halat fogott itt. Máskor meg este az egyik horgász ismerős autóval megállt a tábornál, hogy megmutassa mit fogott: az anyósülés helyén egy óriás harcsa volt összehajtván. Másnap derült ki, hogy a hal ötvenkét kilót nyomott, és tőlük száz méterre fogták a koraesti órákban. Véletlenül fogta a horgász, a horog az öreg bajuszos hátába akadt.

A táborhely körül az erdőben lévő elvadult gyümölcsösben a táborlakók rengeteg almát és körtét szüretelhettek, és finom kompótokat készíthettek belőlük, de olyan eset is történt, hogy a másnapi ebédre leáztatott füstölt csülköt valamilyen állat ellopta.

Több nagy vihart is átvészelték ebben az erdőben, de a legemlékezetesebb az volt, amikor sátraik – a bennük lévő ágyneműkkel együtt – teljesen átáztak. A társaság a nagy zuhé után tüzet rakott, s a tűz körüli faágakra felakasztották a vizes dolgokat, de még így is több napig kellett szárítani őket.

A horgászat mellett kiváló fürdőlehetőségek is voltak, mivel a Bajai-csatorna a mai napig a legtisztább víz a Vajdaságban. Ez annak köszönhető, hogy negyvenhat kilométeres hosszán nincsen semmilyen ipari létesítmény vagy település, ami szennyezné a vizet. Volt, amikor ittuk is, ma is meg merném inni, de inkább csak mosogatásra, mosásra, fürdésre és egyebekre használjuk. A Bajai vize igen magas vastartalommal rendelkezik, így hosszútávú és folyamatos fogyasztása esetén különféle betegségeket eredményezhet, de vashiánnyal küzdőkre kifejezetten jó hatással lehet néhanapján egy-egy pohárnyi elfogyasztása ebből a vízből.

A bungaló megépülte után a nagyapám első dolga volt, hogy kiválasztja leendő pecahelyeit. Mivel már volt csónakja is, ezen a tájon az a szokás, hogy karókat vernek le a csónak

rögzítésére, minden helyen három darab karó kerül az iszapba, azokhoz kötik később a ladikot. A nagyapám két helyet létesített a keskeny szakaszon, a bungalónak szembe egyet, mert a túlparton a fenék nem iszapos, hanem kemény, ami a pontyoknak (és nem utolsó sorban a horgásznak) kedvez. Két helyet alakított még ki az egy kilométerre levő zátonynál, az egyik a nád szélébe, a másik pedig a tökleveles szélébe került. Ezen a helyen látta élete legnagyobb harcsáját. Épp kollégájával pecázott együtt, amikor is a csónak mellett feljött a felszínre egy körülbelül kétméteres példány.

A tökleveles nem más, mint a Bajai-csatorna azon szakasza, amelynek nyugati partján egy vízalatti plató húzódik, itt húsz méterre a szárazföldtől is alig másfél méter mély a víz, s hatalmas telepekben nő itt a vízitök, melynek levelei és nyáron gyönyörű aranysárga virágai beborítják a felszínt.

A Kalinka-pecahelyek különös jelzője, hogy a karók végén konzervdobozok pihennek, ez afféle kisajátítást szimbolizál, s minden horgásznak, aki egyébként a helyre vagy annak akácfa karóira pályázna, azt mondja: *ez itt az én helyem és senki másé, s ha elfoglalod, velem gyűlik meg a bajod!*

Érdekes, hogy a bungalóval szemben, a „szerb oldalon” lévő pecahely fölé egy kányabangita cserje magasodik, amely tovább növeli a hely „identitását”, ugyanis, mint már leírtam, e cserje a Kalinka név forrása.

Így történt tehát, hogy a nagyapám újra megvetette lábát az ártéren, s a bungaló által immár békére s otthonra lelhetett eme vadonban. Lassan jött bele ebbe a természetbeni létbe, évek kellettek, mire kialakult a rutinja, és megismerte a vidék

szeszélyeit, a mikroklímától kezdve a földminőségen és a vízminőségen át egészen a vízalatti akadók hollétéig. Fokozatosan a sziget és a csatorna legjobb ismerője lett, s amikor épp nem itt tartózkodott, akkor is azon gondolkodott, hogy miket fog majd véghezvinni az ártéren.

A pecahelyeiből csak hármát tartott meg véglegesen, ezeket volt érdemes megtartani, itt fogta a legtöbb halat. Közben persze mindenféle más helyeken is próbálkozott, amelyekről úgy gondolta, hogy jó fogással kecsegtetnek. Ezek a helyek vagy bejöttek, vagy nem, de az élmény miatt mindenképp megérte a kísérletezés.

A tőklevelesen elhelyezkedő helytől északra tekintve, néhány kilométerrel feljebb már látható a Karapancsai-tölgyes, eme erdőség árnyékába is gyakran betért horgászni, ám halat itt nemigen fogott.

Az erdő kezdeténél, az Oraskovica-szigeten, a vízparton élt egy erdész és fiai, akiknél a nagyapám sokszor megállt pár szó erejéig. Ha a nagyapámnak nem volt szerencséje a halfogásban, az öreg erdésztől mindig kapott néhány szép halat, amit ő varsával²⁷ fogott és mindig volt fölösleg a bárkájában²⁸.

A jáger²⁹ egyszer elmesélte, hogy az erdő melletti csatornaszakaszon egy hatalmas harcsa garázdálkodik, s elszaggatja a hálóit, meg megeszi a kisebb kacsáit is. Az erdész eltökélte, hogy mindenáron végez a százkilós hallal, így hát a mólóján mindig ott volt a vadászpuskája, hogyha netán újra felbukkanna a kacsagyilkos „szörnyeteg”, akkor szarvasoknak szánt golyóval vessen véget életének. Többször is belelőtt a vízbe, amikor is az egyik szárnya eszeveszetten

²⁷ Varsa: halászszerzőszám

²⁸ Bárka: a kifogott hal tárolására szolgáló, fából készült alkalmaság

²⁹ Jáger: erdész régiesen

hápogni kezdett, majd eltűnt a mélységben, ám a falánk halat nem sikerült eltalálnia.

A Karapancsai-erdő nagy része Szerbiában (jogilag Horvátországban) található, a Mohácsi-sziget déli felén, Kengyia szomszédságában. Magyarországi része a Duna-Dráva Nemzeti Park fennhatósága alatt áll. Hatalmas területe nem egybefüggő erdőség, hanem lápok és csatornák is találhatóak itt. Nem tévesztendő össze a Béda-Karapancsával, amely a Duna jobb partján fekszik, és ha úgy tetszik Gemenc „előerdeje”.

Szerbiai részét a Duna, a Lassú-fok, a Bajai-csatorna és a szerb (horvát)-magyar határ fogja közre. Magyarországi részén, Hercegszántótól nyugatra található a híres Karapancsai-vadászkastély, melyben Ferenc József császár és II. Vilmos német császár szállt meg, amikor itt vadászott. Az uralkodók által itt elejtett vadak trófeái ma is megtekinthetők az ausztriai Bad Ischl-ben lévő Kaiservillában.

Az erdő történelme igen érdekes, a török hódoltság idején gyakran ebben az ősvadonban leltek menedékre a megszállók elől bujkáló magyarok. A Karapancsa név is török eredetű, s egy igazi horrortörténet az erdő névadója. A helybéliek szerint, amikor vonultak vissza a törökök, pánikszerűen menekültek, s mindenféle tervezés nélkül belevetették magukat a dunai ősdzsungelbe. Itt az ingoványos talaj miatt a janicsárok kézről-kézre adták át az uralkodói trónust és a benne ülő szultánt. Néhány szerencsétlen úgy belesüppedt a lápba, hogy ottveszett, és még évekkel később is kiálltak a lápból a mumifikálódott testek ujjai. A név innen ered, ugyanis törökül: *Kara*=fekete, *Pancsa*=karom/köröm. Vagyis szó szerinti fordításban *Fekete karom* az erdőség neve.

Amikor kiűzetett a török Magyarországról, az egész Karapanca a Bellyei-uradalom része és Savoyai Jenő herceg³⁰ tulajdona lett. Később a Habsburg-Lotharingiai család tescheni ágának tulajdona lett a vidék, akik a mai horvát oldalon mintagazdaságot szerveztek. Többször is próbálták intenzív mezőgazdaságra „kényszeríteni” a Karapancsát, de mivel időnként elborította a víz, rendszertelenül és kiszámíthatatlanul, ez sohasem sikerült. Valaha tizenkét tóból álló halgazdaság működött az erdőben, de e tavacsok mára elposványosodtak s az egész területet visszavette a természet.

Karapanca igazi vadászparadicsom. Leginkább több száz kilós vadkanjairól és kapitális agancsot viselő gímbikáiról híres a vadászok körében. Több híres ember vadászott már itt, és ejtett is el nagyvadat, pl. Ferenc József, II. Vilmos, Josip Broz Tito, Moša Pijade³¹ stb.

A helyiek úgy tartják, hogy a Karapancsának van olyan pontja is, ahol még nem járt ember.

Nagyapám a pecahelyeket a nap állásához és a szél járásához igazodva használta. Például reggel mindig a túlparton, a „szerb oldalon” kezdte a horgászatot, a Fekete sűrű erdő árnyékában, amit a horgászok „fridzsidernek” hívnak, mivel a nap csak délelőtt tíz órára süt oda. Délutánonként pedig a nyugati oldalon volt, a bungaló oldalán, mivel akkor a nap nem sütött a szemébe.

A horgász, akit megáldott az Isten egy kis ladikkal vagy netán bungalóval a Bajai-csatorna partján, az az ember általában pontyra megy. Valamikor nagyon sok nagy pontyot

³⁰ Savoyai Jenő: német-római császári katonai személy, a zentai csata hadvezére volt

³¹ Moša Pijade jugoszláv kommunista politikus volt

fogtak e vízben, ma már szenzációszámba megy a két-háromkilós példány is. Aki fog, az rendszerint a régi módszereket alkalmazza: morzsolt kukoricával eteti helyét, azzal is csalizik, és nem utolsó sorban igencsak optimista. Amikor a Bajai-csatorna horgásza úgy dönt, „hajnalozik” egyet a „frizsiderben”, akkor általában már azelőtt kifut csónakjával, mielőtt a nap felkelne.

A legjobb pontyozó helyek a töklevelesnél vannak, mivel arra már a madár sem jár, s nem zavarja senki sem az óvatos halakat. A legtöbben – könnyű megközelíthetősége okán – mégis mindig a Szojka-öböl környékén horgásztak: a régi szép időkben akár húszan is várták itt a kapást, valóságos harc folyt a legjobb pecahelyekért.

A pontyhorgászat egyik feltétele a tökéletes csend. Ezért a pecás nem siet, és szép lassan dobálja be felszerelését, minden dobást alaposan átgondolva és megcélózva a pontos helyet a csalinak, ugyanis már annyira ismeri az aljzatot, hogy tudomása van az akadók helyéről. A pontyozók számára a hajnali öt és reggel hét óra közti időszak a legígéretesebb. Kilencnél tovább nemigen érdemes maradni, de aki amurra megy, az délig is áztatja a zsinórt.

Persze megtörténhet, hogy a hal nem reggel „megy”, hanem alkonyatkor. Hozzátenném: a hal nem mehet, csak úszhat.

Ilyen esetekben a délután öt és este nyolc közti időszakban a legeredményesebb a horgászás. Éjjel itt még pontyot senki sem fogott, nem is divat az éjjeli pontyozás. Amikor a nyugati horizonton, a Karapancsai-erdő felett, nyugovóra tér a nap, vége a kapásoknak is.

A Bajai-csatorna horgásztörténelmében jelentős esemény következett be a '90-es évek elején, egy szeptember 25-i

napon. A csatorna keleti partján a késő délutáni órákban az akkor hatvanéves bezdáni nyugdíjas horgász, Jandó, épp hazafelé készülődött. A csaknem negyvenévnnyi tapasztalattal rendelkező horgász már egy botját végleg össze is szedte, 18 óra 15 perckor azonban az egyik, még vízben lévő pecán hatalmas rántást észlelt, és rögvest bevágott.

Jandó elejében csak annyit érzékelt, hogy horga valami igen nehéz holt súlyba akadt. Amikor a hal küzdeni kezdett, a horgász többi botját a vízbe lökte, és elengedte a csónakot, hogy minél kevesebb tényező zavarja a gigászi hallal vívott harcban. Hamarosan már segítségért kiabált, s az meg is érkezett a pecakollégák személyében. A partról egy másik tapasztalt pecás próbálta irányítani az eseményeket. Ő a környékben lévő összes horgásznak és a bungalók lakóinak is kiadta a parancsot, hogy tereljék a halat a víz közepe felé, ahogy csak tudják. Sokan evezőjükkel kopogtak a ladikjuk oldalán, vagy lábukkal doboltak a stégjük deszkáján – köztük a nagyapám is –, ugyanis félő volt, hogy a nagy harcos a közeli öbölbe húzza Jandót csónakostól, és ott belekeveredik a fenéken fekvő tuskókba, ezáltal elszakítva a zsinórt. A huszonhét éves bambusznád bot, az orosz tárolóorsó és a fél kezére rokkant horgász is bírta a strapát. Az óriás zsákmány immár két csónakot is vontatott, ugyanis Jandóhoz csatlakozott egy horgásztársa is, aki már merítőszákkal a kezében várta a csata kimenetelét. Száz méter után a hal megadta magát. Miután beszákkolták, a partra indult a szerencsés Jandó és társa, ahol már sokan várták őket. A tükörponty 25,10 kilogrammot nyomott, farokuszonnyal együtt a hossza 103 cm, szélessége 45 cm, elülső uszonya pedig 13 cm hosszú volt. A ponty nőstény volt, több mint négy kiló ikra volt benne. Jandó 0,40-es zsinórral, hármas számú

pontyozó horoggal, valamint főtt kukoricával csalta törbe élete halát.

Felhívnám a figyelmet arra, hogy a fent leírt események egy teljesen vad vízben történtek, s nem egy telepített tavon, ahol a halakat életükben akár többször is kifogják. A vadponty sokkal harciasabb, gondoljunk csak bele, mekkora erő kell ahhoz, hogy két facsónakot vontasson egy hal, száz méteren keresztül.

A nagyapám „receptje” a nagy halak megakasztására a következő: végy egy füstölt csülköt, egy kiló babot, valamint kell még némi zöldség, répa, jóféle paprika, vöröshagyma, esetleg egy-két füstölt köröm. A csülköt és a zöldségeket öntsd fel vízzel, majd bográcsban tedd a tűz fölé, mikor felforrt, tedd bele a sót, paprikát, borsot, és várd a kapást.

Aki otthon van a konyhában, annak bizonyára feltűnt, hogy ez a közönséges babgulyás receptje. Tévedés pedig nem történt, ugyanis a nagyapámmal több ízben is megesett, hogy épp babot főzött, amikor jött a nagy hal. A legérdekesebb eset is így kezdődött, amikor főzés közben riasztották vendégei, hogy kapás van. Ő leszaladt a vízhez, és megakasztotta a halat. Észrevette, hogy óriással van dolga. Sajnos a leggyengébb bedobására jött a bestia, ezért csónakba ugrott, hívta magával a fiát, tehát az én apámat és annak egyik barátját is, aki épp ott volt a közelben. A hal húzta a csónakot, a két gyerek evezővel irányított, amennyire lehetett, hogy elkerüljék a víz alatti gyökérzetet. Ez az egyenlőtlen harc több mint fél órán át tartott, a nagy hal háromszor is elfeküdt a fenéken, a csónak ütögetésével tudták csak újra mozgásra bírni. De a harmadik elfekvéskor sehogy sem mozdult a „szörnyeteg”, ezért a csónakban lévő hínárgereblyével igyekeztek újraindítani. Egész idő alatt csak egyszer jött fel a

hal a felszínre, amikor is meglátták a farokuszonyát, ami akkora volt, mint egy lapát. Közben a nagyanyám a mólóról az egészet megörökítette, több fényképfelvételen is.

Az arra járó horgászok és az épp edző kajakos csoport is megállt bámulni a fárasztást, és kívánni a végeredményt. A hal végül elszakította a zsinórt, és örökre elment.

Szinte biztos, hogy pontyról volt szó, amely harminc kiló körül lehetett. Talán még ma is a Bajai-csatorna mélyét járja, s csak egy szerencsés horgászra vár, aki megküzd vele és kifogja.

A következő „babos” pecakaland is hasonlóan kezdődött, mint az előbbi. Tehát főzés közben mások jelezték a kapást. Mikor nagyapám kezébe vette a horgászbotot, a hal már húzta le a zsinórt az orsóról, de a biztos akadás céljából ő bevágott a hálnak. Ekkor az torpedóként indult meg a csatorna közepe felé. Egy darabig ide-oda száguldozott, majd tíz perc fárasztás után a nagyapám kezdte a móló felé vontatni. Mire a stég közelébe ért, addigra már többen is szurkoltak neki. Ekkor már látszott, hogy nagy amurról van szó. A hal újra megindult, és ekkor a zsinór elszakadt. Nagy volt az elkeseredése a nagyapámnak is, de a sógorai voltak legjobban elszomorodva, akik végigdrukkolták a fárasztást.

Megjegyzem, hogy a nagyapám mindig gyenge szereléssel horgászik, és ezért sok esetben a nagyobb halai cserbenhagyják. Azért neki is sikerült néhányat megfogni, igaz, nem hagyományos módon. Például az egyik nagy amurja belekeveredett a hínárba, és a nagyapám az arra csónakázó halász segítségét kérte. Ő beleugrott a vízbe, kézbe vette a halat, és a hínárral együtt beledobta a nagyapám ladikjába. Amikor lemérték a halat, kiderült, hogy tizenkét kilót nyom. A segítőtárs másnap egy láda sört kapott ajándékba.

A Bajai-csatornán tizenöt-húsz évvel ezelőtt még elég gyakori jelenség volt a direkt amurra specializálódott horgász, ma már csak két-három ember műveli ezt a kifinomult „tudományt”. Az amurhorgászok rutinja viszonylag hasonló a pontyozókéhoz, azonban akadnak jelentős különbségek is. Az amurozók is kora hajnalban futnak ki csónakjaikkal, amik általában egyszemélyes kis sajkák (maximum háromméteres kis csónakok), ugyanis az apró és könnyű ladik hatalmas előnyt jelent a hazai vizek egyik legharcosabb halának fásasztásakor. Míg a pontyozók csak reggel nyolc-kilenc óráig áztatják a zsinórt, az amurok nemritkán délig is várják a halat, ugyanis előfordul, hogy az amur a legmelegebb órákban eszik. A pecahelyre tartva a vízfelszínt kémlelik, hátha meglátják a hajnali nap sugarai alatt „fürdő” óriási méretű amurt, amely feljött a felszínre, és hatalmas testét ki-ki mutatja. Ez már jó ómen az amurvadász számára, ugyanis a hal aktivitását jelzi. Az amurozó kis helyre etet, kizárólag kukoricával, és utóbbival is csalizik. Fenekező szerelékje igen erős, precíz fékbeállítással. Régen a tárolóorsóval ellátott bambusznád bot volt a nyerő, ma már inkább a modernebb botok és orsók hódítanak. Spiccbottal gyakorlatilag esélyünk sincs az amur kifogására, ezt az ilyen felszereléssel dolgozó pontyozók sajnálják a legjobban, mivel van, hogy naponta szaggatják szerelékjeiket a mindössze néhány kilós, de annál erősebb amurok is.

Az amur kapása egyetlen hatalmas rántásból áll, s ha nem elég jók a reflexeink, bizony a botot is kirántja a tartóból vagy a fenekünk alól. Ha már megakasztottuk, hagyni kell, hadd menjen. És megy is, mint a torpedó: általában a víz közepe felé veszi az irányt, és ötven méter zsinór lehúzása előtt nem nagyon nyugszik meg. Ekkor jól jön a már említett kis csónak,

amit masnival kötnek ki a karóhoz, hogy gyorsan el lehessen oldani, s már vontathatja is a ladikot a hal. A nagyobb amurok fárasztása több órát is igénybe vehet, és ha már látszólag meg is adta magát az óriás, még nincs vége a harcnak. Az amurok jellemző szokása, hogy a csónaktól néhány méterre újra kirohannak, ekkor történik a legtöbb szakítás és bottörés, mivel a horgász már nem számít ilyesfajta „feltámadásra”. A Bajai-csatornán fogott legnagyobb amur a huszonnyolc kilós súlyt is megütötte.

A furfangosabb amurozók nem szeretik közhírré tenni zsákmányuk méreteit, de általában tíz és húsz kiló közötti „torpedók” kerülnek a szákba. Már nézni is nagy öröm a gigászi hallal való csatát, s bár az amur húsa nem túl ízletes, a horgászélmény többszörösen kárpótolja a horgászt.

A Bajai-csatornán a nagyapám egyik kedvenc horgászmoddszerévé vált az úszós csukázás. Ezt a „mesterséget” igen szép eredménnyel műveli. Bár ez a víz nem ennek a csúcsragadozónak köszönheti hírnevét, mégis akad itt belőle szép számban.

A Bajai-csatorna horgászhai közt jó, ha van egy-kettő, aki kizárólag a csukákat hajszoja, így amolyan járulékos halként tartják számon itt a csukát. Aki pontyozik, az is bedob egy csukás pecát, hátha lesz rajta kapás, de ha nem, az sem baj. Nyáron szinte hiába is próbálkozunk e hal megfogásával, ugyanis ebben az évszakban annyi apróhal járja a vizet, hogy a csukának bőven akad mivel megtölteni a gyomrát, s esze ágában sincs, hogy műcsalira, netán horoggal a hátában vergődő keszre vagy küszre kapjon. Szóval, ha ilyen vérmes ragadozót szeretnénk a szákunkba, legjobb, ha áprilisban, májusban és természetesen az őszi hónapokban áztatjuk a zsinórt.

A leggyakoribbak itt a másfél-kétkilós példányok, de fogtak már a csatornán tízkilós csukát is (2004-ben fogták, a Szojka-öböllel szemben). A csukázó horgászmodszerek közül a legelterjedtebb a felszíni úszós módszer és a pergetés. Az úszós szerelék a hínár szélébe kell dobni, a legjobb csalihal a vörösszárnyú keszeg. Amikor az úszó eltűnik a víz alatt, nem szabad elsietni a dolgokat...az öreg pecások úgy vélekednek, hogy amikor észleljük a kapást, még nyugodtan rágyújthatunk egy szivarra, ugyanis a csuka elég ínyenc hal, s óvatosan beforgatja a szájába a csalihalat mielőtt lenyelné.

Ám a krokodilpofájú alapján véve egyáltalán nem finnyás étkű. A hat-hétkilós egyed már a vízipockot, a békát és a kiskacsát is könnyedén elkapja, és meg is eszi. Mivel intenzíven védi territóriumát, a kannibalizmus sem áll távol tőle, ezt egyes műcsaligyártók ki is használták, ugyanis kis csukát imitáló wobblereket³² dobtak a piacra, s ezek állítólag igen fogósak is.

Évekkel ezelőtt, érdekes módon, éjjelenként halszelettel csalizva sok angolnát is lehetett fogni a Bajaiban. A nagyanyám nemigen kedvelte őket (mert a kígyóktól is fél), de bizony megnyúzva és kibelevve nagyon finom falatokat sütött belőlük. A nagyapám több angolnával is meg van örökítve fényképeken, de amikor a legnagyobb kapitális példánnyal pózolt a vízparton, másnap kiderült, hogy egyik unokája elfelejtette kicserélni a régmódi fényképezőgép filmtekercsét, úgyhogy ezzel a fogással már nem bír hitelesen dicsekedni.

Szintúgy nem kérkedhet egy másik halfaj képviselőivel sem: a busákkal, vagy másképp tolsztoobikokkal, mivel e hatalmas méretűre is megnövő, algaevő halak horgászatát nem gyakorolta, de azért a környéken volt néhány pecás, aki ezeket

³² Wobbler: kishalat utánzó műcsali

a szelíd óriásokat űzte, persze nem szabályos módszerrel, hanem „gereblyézéssel³³”. Egyik busás kolléga épp arra járt, amikor nagyapámék megérkeztek a Kis-szigetre, és rákérdezett, hogy nem vacsoráznának-e halat, mert ő hozni fog körülbelül egy óra múlva. Úgy is lett, valamivel több mint egy óra elteltével tényleg megjelent egy tízkilós busával. Elmesélte, hogy hogyan fogja őket: szélcsendes időben figyelmesen kémleli a vízfelszínt, és ha meglátja a jövevényhalak raját (ugyanis százával vannak), közéjük dobja a hatalmas, háromágú horoggal ellátott nehéz szerelékét, és jó nagyokat ránt rajta. Mivel a halak szorosan egymás mellett úsznak, igen könnyen beleakadnak a horogba. Rengeteg busát lehet ilyen illegális módon fogni.

A nagyapámat egy este, amikor már hazafelé tartott a csónakkal, nagyon megijesztette egy hatalmas busa, amely valószínű legalább annyira megijedt a csónaktól, mint a nagyapám őtőle, a hal ugyanis kiugrott a vízből, és csaknem a ladikba pottyant. Csónakázás közben is megtörtént, hogy a csónak elején fekvő nagyanyám és a barátnője meglátták, hogy a ladikkal párhuzamosan, mellettük és előttük úsznak a nagytestű busák, mint a tengeren a delfinek.

A Szuszi becenevű „szomszéd” pedig arról volt nevezetes, hogy tömérdek nagy busát zsákmányolt, főleg az éjszaka folyamán. Igaz, nem megengedett eszközökkel (hálóval), egyszer állítólag fogott egy hetvenkilósat is.

Úgy gondolom, magától értetődő, hogy a „senki földjén” igen gyakoriak a városiak által „érdekes embernek” vagy csak simán bolondnak titulált személyek, akik nem hódoltak be azoknak a dolgoknak, amiknek a városi nép igen. Ma már az

³³ Gereblyezés: illegális halfogó módszer

emberek nemigen tudják elképzelni életüket elektromos áram, vezetékes víz, különféle kutyák és internet nélkül; a szigeti emberek ezzel szemben tudják még, mik az igazi értékek, mi az élet, és mi a szabadság.

A városiak internet- és mobiltelefon-függőségben élnek, s menekülnek a merengéstől, illetve az elmélkedéstől. A média által táplált hamis életképekkel elégítik ki saját életszomjukat, s terelik el gondolataikat létük tragédiájáról, hisz belül ők maguk is tudják, hogy a világ, amelyben élnek, rendkívül igazságtalan. Tény és való, hogy ez utóbbi gondolattal igen nehéz szembenézni, de amint azt a latin szólás tartja: *sapere aude* – vagyis *merni kell gondolkodni*, hiszen aki keveset gondolkodik, sokat téved. Át kell látni a városi fergetegen, s meg kell látni, hogy ezen kívül is vannak lehetőségek.

Sajnálom az embereket: ha rajtam múlna, mindenki kapna egy takaros kis házikót valahol a semmi közepén, meg hozzá egy darab földet. Ám magam is tudom, hogy nagy dolgokat nem tehetek, csak kis dolgokat, de azokat végtelen nagy elkötelezettséggel és szeretettel. Ez utóbbi gondolat nagy szerepet játszott e könyv megszületésében is, ugyanis belső készletet érzek arra, hogy tudassam a társadalommal: a „négy falon túl” is van élet.

Az itteni szigeti nép csaknem tökéletes összhangban él a természettel, életritmus felveszi a természet ritmusát, s azt hiszem, hogy ez lenne az a bizonyos arany középút, mely a kiegyensúlyozott élethez vezet.

Azoknak az embereknek, akik összhangban élnek velem, a természet minden megad. A gyógyszerektől kezdve az ínycsikméló étkekig mindent szolgáltat, eme szolgáltatás eléréséhez mindössze annyira van szükség, hogy odamenjünk, pontosabban kimenjünk az erdőbe, és igényeljük.

Nos hát Szuszi is egy ilyen érdekes áltéri szerzet volt. Bungalója a Szojka-öböl partján állt, az élete nagy részét itt töltötte. A Szuszi nevet állítólag onnan kapta, hogy mindig álmos volt, mindig szunyókált volna. Folytonos álmoságának oka egyszerűen az, hogy ő volt a hallopás nagymestere, s ezt a mesterséget bizony éjjel űzik. Minden létező eszközzel lopta a halat, s igazán kifinomult módszereket dolgozott ki. Például rájött, hogy ha evezéskor az evezőt teljesen a víz alatt forgatja, akkor hangtalanul tud hajtani csónakjával. Egyszer a nagyapám éjjel a mólón süllőzött, s Szuszi alig pár méterrel ment el előtte kis ladikjával, s ha nem szólt volna, észre sem veszi.

A folytatásban még sok ilyen embert lesz szerencsénk megismerni, de előbb el kell mesélnem egy anekdotát, amelynek főszereplője a nagyapám és a Bajai-csatorna töltésének gátőre.

A nagyapám szokás szerint már napkelte előtt elfoglalta állását a csatorna keskeny szakaszán, s horgászni kezdett. Ilyenkor teljes csend honol a tájon, még a madarak is csak kezdenek ébredezni. Ebben az ősi nyugalomban egyszer csak a horgász neszeket vélt hallani a háta mögül. Először nem vette komolyan a dolgot, mivel gyakori eset, hogy a ladik mögött a nádban mindenféle apró állatok mozgolódnak. De ez a hang egyre kifejezettebbé vált, csámcsogásra hasonlított, így nagyapám megfordult, és látta, hogy a gátőr jóízűen reggelizik mögötte néhány méterrel a töltésen, és közben őt nézi. A horgász csaknem halálra rémült, mégis ki számított volna egy étkező gátőrré hajnalok hajnalán, a semmi közepén?! Természetesen leteremtette a hívatlan vendéget, és szóvá tette, hogy legalább köszönhetett volna. Emberünk nem nagyon zavartatta magát, nyammogás közepette csak annyit fűzött

hozzá a dologhoz, hogy épp erre járt, és gondolta, nézi egy kicsit a pecást, hogy fog-e valamit. Miután bekebelezte reggelijét, elindult kaszálni a töltésoldalt.

Ugyanezen a pecahelyen esett meg nagyapámmal az egyik legemlékezetesebb és legveszélyesebb eset, amit az ártéren átélt. Az előző sztorihoz hasonlóak voltak a kezdeti körülmények, még szinte az éj sötét leple borult a Bajai-csatornára, teljes némaságban volt a vadon. Az öreg egyszer csak hatalmas csörtetést észlelt a háta mögötti nádasból, s pár pillanatra rá egy hatalmas test vágódott a vízbe, alig egy méterre a csónakjától. Egy több száz kilós szarvasbika volt. Mondanom sem kell, hogy ijedtében legszívesebben a horgász is a vízbe ugrott volna ezekben a pillanatokban, de a szarvas legalább annyira megrémülhetett, ugyanis az akrobatikai mutatványt követően sietősen átúszott a túlpartra, ahol belevetette magát a sűrűbe. Az állat akár a ladikba is beugorhatott volna. Olyan közel csobbant a vízbe, hogy le is csapta a nagyapámat.

A délszláv háború valamelyest a szigetvilág békéjét is feldúlta. A Duna-parti és a baracskai bungalókat elfoglalta a szerb katonaság, mindent feldúltak, és egész nap Kisköszeget lőtték. Persze semmi sem történt szervezeten, és a „katonák” többsége egész áldott nap részeg volt. A pálinkából jól betankolt martalócok géppisztollyal lövöldöztek a tízezer méter magasan repülő kereskedelmi járatokra is.

A Kis-szigetet szerencsére nem foglalták el a haramiák, mivel az utak állapota nem engedte meg a katonai járművekkel, tankokkal való bevonulást, s sziget lévén egyébként is csak két helyen lehetséges a bejutás, dél felől egy néhány méter széles kishídon és észak felől egy földhídon,

amely viszont igen távol esik mindentől. De mivel a Duna-part csak négy kilométerre van, és a sok víz jól viszi a hangot, a szigeten is éjjel-nappal hallani lehetett a géppuskák és az ágyúk durrogását. Sőt, még a csaknem hatvan kilométerrel(!) a Duna mentén délebbre bonyolódó Vukovár ostromát is hallani lehetett, gondolhatjuk, hogy ez utóbbi testközelből mekkora hanggal járhatott.

A hangulat félelmetes és valami elképesztően fenyegető volt, s valahogy mégis romantikus. Képzeljük bele magunkat az akkori szituációba: áram nélkül egy szigeten, kilométerekre a lakott területektől, az éjszakában ágyúk dörgése, bombák becsapódása és gépkarabélyok dübörgése hallatszik. Mégis ki maradt volna ott? Hát az ízig-vérig ártéri emberek, köztük a nagyapám is.

Egyébként megjegyezném, hogy a Kis-szigeten a mobiltelefonok is hasznavehetetlenek, mivel a környező erdőségek leárnyékolják a térerőt, továbbá problémát jelent az is, hogy ha netán lenne némi sugárzás, az nagyobb eséllyel jön horvát szolgáltatótól, mint szerbtől. Így, ha nem vigyázunk, és „Horvátországból” telefonálunk Szerbiába, akkor elég borsos számlára számíthatunk a hónap végén.

Ezekben a háborús években megszokottak voltak a rablások a „senki földjén”. A bungalót egy év alatt kétszer is feltörték. Első alkalommal be is jutottak, és „le is leltároztak”, gázpalackokat, gázrezsókat, valamint apróságokat vittek el, másodsorra csak betörték az egyik ablakot, de behatolni nem tudtak. Ekkor a gazda megelégtelte ezt a vandál magatartást, és a házikó bejáratául szolgáló két ajtó közé egy méretes kartonpapírt helyezett el, amelyen többnyelvű leírásban „méltatta” a potenciális tolvaj egész családfáját, mindezt válogatott kifejezésekkel – pontosabban káromkodásokkal.

Az is megesett, hogy éjjel a nagyanyám mozgolódást észlelt a stég felől, ahol a nagyapám süllőző felszerelése „bevetésen” volt. Valakik a mólón voltak. A „nagy horgász” félálomban kirohant, fogta a nagy orosz elemlámpáját, és leszaladt a partra. A pecabotok eltűntek, ő a vízre világított, és távolodó csónakot vett észre. A rablók az öbölbe hajtottak, a nagyapám pedig a parton követte őket, és kiabált, hogy álljanak meg. Megfordultak, a túloldalon megindultak északnak, a Karapancsai-erdő felé. Az öreg visszaroht a bungalóhoz, és a csónakba ült, csak hogy elfelejtette kioldani a láncot, és a motor akkorát rántott a ladikon, hogy ő majdnem a vízbe esett. Elkötven a csónakot, a banda után eredt, teljes gázzal, ezalatt a nagyanyám bekapcsolta az autó fényszóróit, amelyek bevilágították a vízfelszínt. Végül utolérte a tolvajokat, és elkezdett a csónakkal az ő csónakjuk körül körözni, és felszólította őket, hogy adják vissza a pecáit. A ladikban három felnőtt és egy gyerek ült, de a botok sehol sem voltak. A nagyapám bizonyíték híján elengedte a társaságot, akik váltig állították, hogy a két kilométerre lévő csárdából jönnek tivornyáról, azonban másnap körbement a parton, és megtalálta a nádba hajigált botokat, hiánytalanul. Valószínűleg, amikor a „kalózkok” észrevették, hogy üldözik őket, akkor dobálták el a zsákmányt.

A nagyapám nem mindig volt szerencsés ilyen téren. Volt olyan eset is, amikor este hazaért a horgászatból, és a csónakban hagyta az összekötött horgászfelszerelését, ami nyolc-kilenc spiccbotból állt. Hajnalban, amikor indult volna a vízre, csak hűlt helyét lelta a nyeleknek. Mindet ellopták. Ahogy jött a többi horgász, mindnek elmondta, hogy mi történt az éjjel, és kérdezősködött, hogy láttak-e gyanús egyéneket, akik esetleg horgászfelszerelést vittek.

Sajnos senki sem szolgált információval, az egész nap azzal telt, hogy csónakkal bejárta a környéket, és kutakodott. A kevésbé értékes pecákat egyik-másik horgász kolléga megtalálta, a vízbe dobva. Négy értékes pálca azonban sosem lett meg.

A csónakot háromszor is ellopták, de szerencsére mindig megkerült, mert a halrablók csak a hálólerakás idejére kötötték el, és amikor végeztek, otthagyták, ahol nekik megfelelt. Volt, hogy több kilométerre elhajtották a magyar határ felé, valószínűleg ott rakták át a lopott árut a furgonjukba, a ladikra pedig egyszerűen már nem volt tovább szükségük.

Az orvhalászok központja a bungalótól fél kilométerre északra volt, a főnök pedig nem volt más, mint az az idős férfi, akit csak „*Kapetan*”-nak, tehát Kapitánynak neveztek. A szigetvilág egyik legkarakteresebb figurája volt, még az itteniek közül is kitűnt. Egy levegővel teli hordókon úszó tákolmány bungalóban lakott, két fekete kutyája társaságában. Már távolról felismerhető volt hosszú ősz szakálláról és állandóan viselt piros ingéről. Fiatal korában magasrangú katonai személy volt, a teleket Zomborban töltötte. Nem volt nap, hogy ne lövöldözött volna csak úgy vaktában, és ne ordította volna estefelé, hogy: „*Pecások, takarodjatok, mert most mi jövünk!*”

A töklevelesre és a zátonyra tartó horgászok rendszeresen elakadtak az ő általa kifeszített hálókbán, ezért nem igazán kedvelték. A nagyapám a Kapitány csapóhorgait³⁴ is rendszeresen „letakarította”, amikor a horgász helyére tartott, magyarán leakasztotta róluk az éjszaka folyamán rájuk akadt harcsákat vagy csukákat, és ezeket hazavitte ebédre.

³⁴ Csapóhorog: harsa vagy csuka fogására használatos halrabló eszköz

Bár mindenki tudta, hogy a Kapitány mivel foglalkozik, mégis csaknem minden bungalóban szívesen látott vendég volt egy-egy kupica pálinka erejéig, mivel úgymond előnyös volt vele jóban lenni. Az ő szárazföldi területe is tabunak számított a környék emberei számára, ugyanis a Fekete sűrű erdőnek ezen szegletét a Kapitány telerakta különféle csapdákkal és farkasvermekkel. 2010 tájékán, nyolcvanpárévesen halt meg, amikor leesett egy diófáról.

A délszláv konfliktusok kezdetekor a Bezdán környéki dunai horgászok tömegesen „költöztek” be a kisebb vizekre, mivel a folyóparton, mint már leírtam, a martalócok átvették a hatalmat, s gyakran átlótták az itt parkoló ladikokat. A bajai-csatornai pecások nyolcvan százaléka is a Dunáról jött be. Az „ex dunai” horgászok kisebb csoportja egy méhészkocsit hozott a csatorna partjára, azzal a céllal, hogy ez lesz az alaptáboruk, a kocsit alig harminc méterre helyezkedett el a bungalótól. A nagyapám itt ismerte meg ezeket az embereket, akikből később pecakollégák lettek. A kocsit a közeli kiserdő szélén állt, naponta négy vagy öt horgász is megfordult ott. Onnan indultak a vízre, és oda tértek vissza. Tőlük nagyon sok pecás élményt lehetett hallani, mivel ők egész évben kijártak a vadonba horgászni.

Az alaptábor tulajdonosa Tuna volt, továbbá ott tanyázott még Simon, Bugadzsia, Jandó és Pipi Pista is.

Bugadzsia és a nagyapám egy darabig pecahelyszomszédok voltak, Jandó pedig a már említett huszonhat kilós potykájával vált híressé.

Pipi Pista volt az armada³⁵ feje, aki a nagyapámmal csaknem baráti kapcsolatot ápolt. Mindennapos látogatója volt a Bajai-csatornának, ő volt a pecások között a legnagyobb

³⁵ Armada: csoport/csapat régiesen

mókamester. Szellemes mondásaival és poénjaival mindig megnevettette a többieket. Ő volt a füttyülés kezdeményezője a vízen, ami abból állt, hogy szájára vette a pálinkás vagy boros üveget, és nagyokat fújt bele. Ez volt a jel a többi horgásznak, hogy ők is fenekére nézzenek az üvegnek – már akinek volt. Néha viszont túlzásba vitték az ivászatot, és ekkor heccelték egymást különféle bolondos szövegekkel.

Egyszer a nagyapám is nagy nevetség tárgya lett: az eset egy októberi reggelen történt, igen hideg időben. A nagyapám a bungalóval szembeni helyen pecázott a csónakból, egy szivaccsal kibélelt fémvázú székben ülve, amelyen sokkal kényelmesebb ülés esett, mint a ladikdeszkán. Úgy fel volt öltözve, akárcsak egy medve: gumicsizmát, több pulóvert és mindezek tetejébe még egy térdig érő bundát is viselt. Egy különösen nyálkás dévérkeszeg kifogása után meg akarta mosni a kezét a csatornában, kihajolva a vasszékből, anélkül, hogy felkelne. A „manőver” meglehetősen balul sült el, ugyanis a horgász elvesztette egyensúlyát, és székestől, bundástól a jéghideg vízbe fordult. Nagy szerencséjére megtudott kapaszkodni a ladik szélében, másképp a lábán lógó súlyos szék négy méter mélyre rántotta volna már a vízbeesés pillanatában. A tetemes mennyiségű öltözék szintén súlyosbította a történéseket, az is húzta lefelé a nagyapámat, aki végig a csónak szélét fogva kievickélt addig a pontig, ahol már leért a lába. Előbb levette a bundát, majd kiemelte lábával a széket, s végül nagy nehezen magát is vissza tudta húzni a ladikba. A nagy kiabálást a nagyanyám is meghallotta, de mire leért a háztól a stégre, addigra a nagyapám már befejezte „búvárleckéjét”. A történéseket több horgász is látta, akik az „ázott medve” látványától – a nagyanyámmal egyetemben – valóságos röhögő görcsöt kaptak. Hogy a kínos még kínosabb

legyen, a szemtanúk között volt a nagyapám egykori általános iskolai osztályfőnöke is, aki szintén a környéken pecázott. Néhányan váltig állították, hogy a tanár úr egykori diákja ezalkalommal víz helyett pálinkát vihetett szomjoltónak a horgász helyre, s ennek következménye volt a „megkeresztelkedés”. Mondanom sem kell, hogy a történetek után a bungalóban nagy szárítkozás vette kezdetét.

Volt még egy hasonló eset, szintén októberben, amikor csak két csónak volt a vízen. Az egyik a nagyapámé volt, amiből ő és a veje horgászott, a másiktól pedig egy ismerős pecás csukázott éppen. Egyszer csak segélykiáltásokra lettek figyelmesek, és látták, hogy a száz méterre lévő öbölben a kolléga már nincs a ladikban. Ő is fel volt öltözve, mint a bohóc, és a csónak szélébe kapaszkodva kiabált segítségért. A nagyapámék gyorsan odaéveztek hozzá, és beemelték a csónakba, majd elvitték a bungalóba, ahol már égett a tűz a kályhában. Adtak neki száraz ruhákat, megmelegedhetett, átöltözött, és hazament. Másnap hozta vissza a kivasalt ruhákat, na meg persze egy liter finom pálinkát, aminek nagyját ott helyben, hármasan el is fogyasztották.

Pipi Pistára visszatérve: polgári szakmája ács volt, így mindig elvállalta a pecakollégák ladikjainak javítását, mindemellett igen fifikás horgász is volt, jótanácsokkal látta el a baráti kört. Sok kapitális, tizenöt-húszkilós amurt fogott, melyek beszakolásában gyakran a nagyapám is segédkezett. Mindig ott volt nála pergetőbotja is, néha elővette, és pergetett kicsit, mikor kedve támadt, s ilyenkor gyakran akasztott négy-öt kilós csukákat is. Akármilyen hálót meg tudott kötni, így a merítő- és haltartószákokat is ő foltozta az egész környék számára. Ha unatkozott, akkor hálót kötött, egyszer készített egy fémvázú törpeharcsavarsát, amelyet tudománya

kicsúcsosodásának tartott, csakhogy otthon az udvarában belemászott a macskája, és szétszaggatta az egészet. A csónakjait a nagyapám mólója mellett tartotta, némely ladikjának nevet is adott. Az utolsó jármű neve *Labud* volt, tehát *Hattyú*. A névből egy letisztult alakú, a vízen kecsesen sikló tárgyra asszociálunk, azonban eme csónak sokkal inkább hasonlított tépett tyúkra, mintsem hattyúra. Ami ferde lehetett, az ebben a csónakban bizony ferde is volt, de neki megfelelt. Pipi Pista nagyon segítőkész ember volt, s sok szép hal bánta jelenlétét. Pecázás után sokszor betért a bungalóba a nagyapámhoz egy kávéra; jó társaság volt, mivel rengeteg viccet tudott, na meg a falu összes pletykája is a tarsolyában volt, a horgászmesékről pedig ne is beszéljünk.

Amikor a bajai-csatornai horgászat a fénykorát élte, történetesen az „ex dunai” horgászok „bejövetelekor”, akkor eme horgászok központja a Szojka-öböl északi partján volt, a méhészkocsisokat leszámítva. Hajdan mindenki az itt magasodó évszázados füzek alatt parkolta ladikját, és innen indult útnak. Nagy élet folyt itt akkoriban, naponta harmincan is érkeztek az öbölbe, ki biciklivel, ki autóval, ki ladikkal.

Valóságos hírközpont volt ez a szigeti emberek számára, hisz ők a vadonban csak a rádióból hallhattak a világ fontosabb eseményeiről. Ha épp kíváncsiak voltak az aktuális újdonságokra, akkor ezeket a pecásokat kellett kérdezni, akik rendszerint elmesélték a tévében bementőket is.

Ezekkel a horgászokkal a nagyapám szintén jó kapcsolatot ápolt; volt a társaságban egy állatorvos, aki egy szép napon annyi halat fogott, hogy nem tudta már hova tenni, és a járóléc magasságig tele volt a ladikja hallal, ennek úgy

örült, hogy amikor a többi pecás látómezejébe ért, énekelni kezdett.

Továbbá az öbölben honolt még egy apa-fia duó is, az öreg csak pontyozott, míg a fiatalabbik nagy amurfogó volt. Az öreg tesziveszivel³⁶ fogta az apróhalat minden nap, és azzal etette a disznóit.

Ott volt még az öreg Ádám is, akinek pecahelye a bungaló mólójától mindössze húsz méterre állt, s hatméteres bambuszbotjait bevetéskor úgy suhogtatta, hogy felkeltette a bungaló későn kelő vendégeit. Egyébként felettébb csendes és jószándékú ember volt, egyszer még a ház körüli fűkaszálásban is segédkezett, teljesen önkéntes jelleggel.

A legközelebbi bungalószomszéd nevezetesen a Csörmester volt, aki arról kapta csúfnevét, hogy az orra akkora volt, mint egy keselyű csőre. Ő leginkább a vityillóját körülvevő gyümölcsösben fáradozott, amit nagy becsben tartott. Csak alkalomadtán horgászott, akkor is partról, a Szojka-öbölben. Szinte az egész évet a Kis-szigeten töltötte.

A bungalóhoz legközelebb eső állandóan lakott hely a fél kilométerre lévő Kengyiai-szivattyútelep. Itt van áram és vezetékes telefon is. Régebben ezt a takaros tanyaszerű, több épületből álló komplexumot Szojka-pumpának is nevezték, mivel a gondnoka egykor Szojka Géza volt. Körülötte évszázados körtefák magasodnak, udvarában pedig két hatalmas diófa. A pumpaházat egy néhány méter széles kis csatorna köti össze a Bajai-csatornával, pontosabban a Szojka-öböllel, utóbbi a nevét szintúgy a gondnokról kapta, mint a létesítmény.

A szivattyútelep a Bajai-csatornából dobja át a vizet a Döglött-Baracskába, vagy fordítva, teljesítménye 0,75

³⁶ Tesziveszi: aprószemű kishalfogó háló

köbméter per másodperc. Az itt üzemelő gépek 1905-ös Ganz gyártmányok, muzeális értékűek, és még ma is működnek, annak ellenére, hogy az egész telepet súlyosan megrongálta az 1956-os jeges ár.

A délszláv háború alatt a pumpaház új gondnokot kapott, egy jószándékú családost embert, Boszniából. Ez a férfi takarította ki negyven év után először a pumpaházat, még az árvízkor ottmaradt iszapot és törmelékét is ő vakarászta ki a gépek alól. Nagyon sokat segített a nagyapámnak, főleg amikor 1996-ban olyannyira elakadt autójával a sárban, hogy csak ő tudta kihúzni a traktorjával.

Ezen esztendőben történt az is, hogy a Bajai-csatorna néhány horgásza összedobta a pénzt, és vásárolt egy autóbussz karosszériát, amit hordókra helyeztek és az öbölben vízre tettek. Az eredeti terv az volt, hogy legyen egy olyan bungalójuk, amelynek konyhaablakából lehet pecáználni, és a kifogott halat rögvest el lehet készíteni. Ötletnek nem volt rossz, de a pénz menet közben elfogyott, és a buszkarosszéria több mint tíz évig rozsdásodott ott helyben, mígnem a hordók kezdtek megtelni vízzel, és az egész elsüllyedt. Még vagy öt évet volt a víz alatt, ekkor valósággal ellepték a tapogató és mártogató horgászok, akik számos rablóhalat fogtak a víz alá került objektum közelében. A buszt 2012 táján emelték ki, nagy nehézségek árán.

Hasonló történet a Bajai-csatorna pontytenyészetének meséje is. A több hatalmas fémketrecből és egy kis bódéból álló, vízen lebegő komplexumot a '90-es évek végén hozták a Bajai-csatorna déli felére, a nagy közigazgatási zűrzavar miatt természetesen bármiféle engedély nélkül. Az itt tenyésztett ponty prémium minőségű volt a tiszta és vad közegnek köszönhetően, de a környékeliek több okból is utálták a

tenyészetet, legfőképp tájromboló hatásai miatt. A fenékgig érő ketrecek felfogták az uszadékot, és a vízáramlás lelassításának eredményeképp egyes részek eliszaposodását idézték elő. Egyszer a pontyok kiszabadultak innen, s az elkövetkező hetekben naponta öt-hat darabot is lehetett fogni a környéken. Az ipar csődbe ment, de az egész komplexum ott maradt, ahol hagyták, mivel kiemelése rengetegbe került volna. A vaskonstrukciót és a deszkákat fokozatosan szétlopta a nép, a természetszennyezők szárazföldi kunyhóját pedig felgyújtották. A ketrecek kiemelésére 2015-ben került sor, de azóta sem lehet azon a helyen horgászni a fenéken maradt akadók miatt.

A nagyapám a nyílt Dunán is rendszeresen horgászott, és itt a nagy folyó partján is számos élményben volt része.

Főleg partról pecázott, általában az első kőhányás alá ment, több napra, egyedül.

A kőhányás nem más, mint egy T-betűt formázó sodrásgyorsítás végett épített sarkantyú, amely körülbelül ötven méterre benyúlik a meder közepe felé.

A Duna 1424. folyamkilométerénél elhelyezkedő első kőhányást – vagy ahogy a bezdáni nép nevezi, a „Rajtert” – igen nehéz megközelíteni. Erre a horgászhelyre tartva útba esik az 1938-ban épült híres vámpalota komplexum, amely talán a környék egyik legszebb épületegyüttese. Körülötte erdő található, a vámosokból álló személyzet kézhez szoktatta az itt megforduló vaddisznókat, amelyek így az épületek közt járnak-kelnek, senkinek sem szúrják a szemét, s megelégszenek azzal, ha néha dobnak nekik egy kis eleséget. Az épületektől alig száz méterre folyik a Duna, s itt található a bezdáni hajóvám, valamint a kikötő is.

Ha a „Rajterhez” akarunk jutni, akkor innen még egy kilométert kell megtennünk, át kell mennünk a dunai híd alatt, és egy igen rossz úton, farönköket és egykori lövészárkokat kerülgetve érkezhetünk meg célunkhoz.

Nagyon vadregényes itt az ártéri erdő, a földút fölél negyvenöt méter magas nyárfák magasodnak, és még ha hét ágra süt is a nap, a lombkoronát beszövő vadszölő olyan sötétséget ad, mintha csak este lenne.

A közvetlen folyóparton csak vörösfűzfák nőnek, mivel kizárólag ezek vészelik át a tavaszi áradásokat. Ezeknek a fűzeknek az az érdekességük, hogy mivel az év jelentős részében víz alatt van a törzsük, ott is hajszálgököket növesztenek, s az ár levonultával ezek olyanná teszik a fát, mintha szőrös lenne, és az alsó ágakról is szakáll módjára bomlanak le a lófarakra emlékeztető, vöröses színű gyökérkötegek. Az ilyen „gyapjas” fáknek szinte mindig sáros a törzsük, mivel a környék vadkanjai őket használják dörgölőfának, magyarán itt törlik le magukról a sarat, ami a dagonyázás után a testükön ragadt.

A nagyapám, mikor itt a kősarkantyú táján horgászott, többnapit élelmet vitt magával, és az autóban aludt, amit a magas parton, az erdőben parkolt le. Messze körötte nem volt egy lélek sem. Az egész napos horgászat közben, ha megéhezett, felment a kocsihoz enni és inni.

Egy ilyen pecázás alkalmával, mikor eljött az este, és megtért volna pihenni a kocsiba, kisedte a pecákat a folyóból, és felpakolta ideiglenes szálláshoz. Akkorra már teljesen besötétedett, készülődött az alváshoz, és amikor körülnézett zseblámpájával, az erdőben mindenfelé fénylő szempárokat látott. Rettenetesen megijedt, beült az autóba, majd felkapcsolta a fényszórókat, amelyek bevilágították a fűzest.

Kiderült, hogy szarvasok bámulnak rá. Egy kissé lenyugodott, de a tervezett alvásból nem lett semmi, így inkább újra lepakolt a partra, és éjjel is horgászott, megjegyzem: nem sok eredménnyel. A vízparton biztonságban érezte magát, és látott is kicsivel tovább az orra hegyénél, mivel tőle száz méterre horgonyzott egy hatalmas folyami uszály, amely ki volt világítva.

Ennél a kőhányásnál egyébként szép halakat lehet fogni, egyszer az öreg fogott itt egy négykilós csukát, de ejtettek már itt el harminckilós harcsát meg hétkilós süllőt is, de akad ponty, kecsge és kősüllő is szép számban, leginkább az alacsony vízálláskor kialakuló homokos aljzatú, nyugodt vízű limányban³⁷, a T-gát és a part találkozásánál.

A Rajternél amúgy régebben egy kis szigetcske is kiemelkedett a Dunából, ám néhány éve ezt az apró földdarabot egyszerűen elmosta a folyó. Megesik az ilyesmi a furfangos Iszter mentén; mármint, hogy egy sziget egyik napról a másikra eltűnik. Ezek a szigetek voltaképp olyanok, mint az emberek: egymagukban állnak az élet folyóján, s ha nincs alattuk szilárd kőzet, akkor egyszerűen elsodorja őket az áradat.

Aki életében olvasott már Jókait, annak bizonyára nem kell elbeszélnem az Ada Kaleh (ejtsd: Ada Kále) nevű sziget történetét, mely Szerbia és Románia határán feküdt, valamivel Orsova városa alatt, a Kazán-szorosban. Esete hasonló a Felső-Dunamellék szigeteihez, ugyanis ezen a nyolcvanhektáros területért is négy ország (Szerbia, Románia, Magyarország és Törökország) vetekedett hajdanán. A senki szigetének³⁸ lakói maximálisan kihasználták ezt a

³⁷ Limány: nyugodt vízű öböl nagy folyókon

³⁸ Senki szigete: Jókai Mór, Az arany ember című regényében így nevezi a területet

közigazgatási zűrzavart, mivel a sziget embereinek jelentős része árucsempészségből élt. Ada Kaleh lakói különleges jogokkal rendelkeztek, adó- és vámmentességet élveztek, valamint katonának sem sorozták be őket. Amikor 1923-ban megszűnt az Osztrák-Magyar Monarchia és az Oszmán Birodalom is, akkor Ada Kaleh lakosai a Romániához való tartozást választották, s ez így is maradt 1972-ig, amikor is felépült a Vaskapu I. vízierőmű, és a szigetet szándékosan elárasztották, a polgárokat pedig kitelepítették.

A nagyapám egyébként, mint már olvashattuk, nemegyszer került konfliktusba a szigetvilág vadállataival. Egy tavaszi áradáskor, mikor a Duna elöntötte az ártéri erdőket, a víz feljött egész a nagytöltésig. Ezidőben a nagyapámnak volt egy majdnem teljesen új kocsija, a töltésen autóztak vele a nagyanyámmal, és elmentek egészen az államhatárig. Nagyon szép idő volt, az ébredező természet látványa lenyűgözte őket; visszafelé jövet meglehetősen lassan haladtak, hogy gyönyörködhessenek a tájban. Egyszer csak jobbról, az ártér felől, kiszaladt az erdőből egy egész csoport vaddisznó. Körülbelül harminc vagy negyven darab volt, minden méretben. Volt köztük öreg, süldő és malac is. Lehetetlen volt már leállni az autóval, és így egy öregebb vadkan a kocsi elé keveredett, nekimentek, de szerencsére nem ugrott fel a motorháztetőre. Pár métert görgették a vadat, amíg nem sikerült megállítani az autót. A nagy ijedtségből nem lett semmi kár, a disznó is felugrott, majd a többieket követve beszaladt a Karapancsa erdőségébe. Az utasok rögvest kiszálltak a kocsiból, megnézték, nem esett-e valami baja a járműnek, de egy karcolás nélkül megúsza. A disznók

és ők is nagyon megrémültek, pár pillanat műve volt az egész, de annyi biztos, hogy emlékezetes kaland maradt.

Az ártéri emberek folyamatos harcot vívnak a vadak ellen, a legnagyobb kártevők történetesen a vaddisznók, amelyek csoportosan járják a vidéket, és utánuk kő kövön nem marad. A kukoricától kezdve a burgonyáig mindent megesznek, és feldűlják a kerteket. A szarvasok is nagy gaztevők, például agancsuk tisztítása céljából ledörgölik a fiatal facsemeték kérgét, amelyek így az esetek többségében kiszáradnak.

Az unkabátyám több alkalommal is –ha hiszik, ha nem – puszta kézzel fogott vaddisznót. Egyszer baráti társasággal kempingeztek május 1-én az egyik környékbeli erdőben, amikor is egy egész konda rohanta meg a táborot, természetesen nem szándékosan, hanem véletlenül valahogy épp oda lyukadtak ki a nagy vonulásban. Mindenki a disznókat próbálta kihessegetni a táborhelyről, az egyik félősebb malac azonban nem menekült, hanem inkább meglapult a magas fűben. Emberünk meglátta a rejtőzködő csíkos hátat, és machetéjét elhajítva pontosan gerincén találta a vadat. Később nyáron sütötték meg, és mindenki jóllakott belőle.

A másik eset úgy történt, hogy az unokabátyám és két ismerőse hajtóvadászatot szervezett. Ketten elkezdtek csörgetni a bozótost, egy pedig két testes fa közé állva várta a zsákmányt. A cserjésből nemsokára húsz-harminc vaddisznó indult meg a pusztakezes vadász felé, aki rávetette magát egy kb. hatvankilós südőre. Az állat derekát fogta, csakhogy az hátsó lábával övön aluli ütést produkált, így elfogója kénytelen volt elengedni.

A vadak és lakosok között zajló „miniháborúk” ellenére állat és ember igen jól megfér egymás mellett a dunai szigetvilágban.

Összhangra van szükség, ugyanis aki nem szereti az állatokat, és netán fél is tőlük, az nem tud itt megélni. Csaknem mindennapos látvány a mókus, a pézsmapocok és a vaddisznó.

A szarvas, a nyuszt és a róka sem ritka vendég, de ezek az erdőlakók jobban félnek az embertől, mint az ember őtőlük.

Azért vannak kivételek, mivel az állatok előbb-utóbb rájönnek, hogy az emberek általában nem jelentenek rájuk veszélyt, sőt még olykor kedveskednek is nekik, például ételmaradékokkal. Ebben az esetben ember és állat közt valóságos barátság alakul ki, ami, valljuk be, nem mindennapi dolog. A vaddisznó és a vadmacska viszonylag rövid idő alatt megszokja az emberi társaságot, és nappal sem fél mutatkozni a bungalók körül.

A Kengyiai-szivattyútelep gondnokának van egy kisebb birkanyája, amely általában a csatornaparton vagy az erdő szélén szokott legelészni. Ennek a nyájnak a védelmezője egy borjú méretű kaukázusi medveölő kutya, nevezetesen Médó. Az eb nem véletlenül kapta ezt a nevet, ugyanis a délszláv nyelvekben a *medo* szó jelentése medvebocs, ő pedig bizony van is akkora.

Médó igen okos, hűséges kutya, és nagyon kedveli is a helyi nép, mivel némi maradék fejében gyakran egész éjjel őrködik a házak körül. Azonban köztudott, hogy ő a Kis-sziget legnagyobb bajkeverője is, hiszen elég sűrűn okoz galibát játékos természetével. Egyszer például megesett, hogy a kinti tűzhelyről elcsente az épp elkészült sült hal egy részét, és ott helyben el is fogyasztotta, annak ellenére, hogy rajtakapták.

Médó leviccesebb ügye azonban vitathatatlanul a következő volt:

Az unokabátyám biciklivel tartott épp a bungalóba, amikor is elhaladt a közeli mezőn táplálkozó juhok mellett. A kutya fenyegetésként értelmezhetette a kerékpáron ülő embert, ugyanis kitört a birkák közül, és a vendég után rohant. Vélhetően mondanom sem kell, hogy szegény unokabátyám mennyire megijedhetett az utána loholó medveméretű eb láttán, így nem csoda, hogy örült iramban tekerni kezdte a pedált. A sáros földúton viszont nem könnyű eljátszani a Tour de France-ot, így Médónak már nem sok kellett, hogy beérje a jövevényt. A nagy ugatás hallatára, előjött a pumpaház gondoka, a kutya gazdája és kiabálni kezdett az üldözöttnek:

– *Ne féljen! Jó kutya ez, ki van herélve!*

Mire az unokabátyám:

– *Nem attól félek, hogy megb*sz, hanem hogy megharap!*

Végül Médó a gazdája hívására futni hagyta az „áldozatot”.

III. rész

Megloptam a vén Iszter titkait...

/Részlet, Ady Endre: A Duna vallomása c. költeményéből/

A nagyapám már idestova tíz éve volt a szigetvilág régi-új lakosa, amikor is én első fiú unokájaként megszülettem.

Az unokanővéreim is viszonylag sokat jártak a nagyapámmal és a nagyanyámmal a Kis-szigetre, kiváltképp az idősebb, ám a körülmények úgy hozták, hogy ők felnőtt korukra elhatárolódtak e vidéktől. Egyszerűen nem alakult ki kötődés köztük és a természet között. Szó sincs arról, hogy az ő életükben ne lett volna kulcsfontosságú az ártéren töltött idő, csak egyszerűen más felé terelte őket a sors.

Velem kezdetektől fogva más volt a helyzet. Én már „hátagombolós” koromban a bungaló körül mászkáltam, felfigyeltem a természet apró mozzanataira és élőlényeire. A szüleim és a nagyszüleim nem féltettek engem allergiától, piszoktól, méh- és csaláncsípéstől sem, így kedvemre megismerkedhettem az anyatermészettel. A bogarakat, a gyíkokat, a rákokat, a madarakat, a halakat, mindenféle növényeket és sok minden mást is megismerhettem már óvodás korom előtt.

A madarak hangját is megtanultam felismerni, s az állatnyomok olvasása is játszi könnyedséggel ment.

A természettudományok iránti érdeklődésem ezáltal szinte borítékolva volt. Az élet tálcán kínálta nekem a tudást, én pedig nem voltam rest elvenni.

A horgászatot háromévesen kezdtem, a bungaló mólójáról, egy másfélméteres kispecával, amit a nagyapámtól kaptam. Tanítóm pontyozott, míg én mellette kishalaztam. Hogy mi volt az első halam, arra nem emlékszem, de úgy rémlik, talán küsz lehetett. Ez az ezüstös színű, tíz-tizenöt centi hosszú hal, hivatalos nevén a szélhajtó küsz, mindig is nagy rajokban járta s járja még ma is a Bajai-csatornát. Mi csak böklének nevezzük, akár a legtöbb helybéli horgász.

Kukaccal vagy kenyérgombóccal lehet horogra csalni, nyíltvízen, a felszín közelében. A bökle nem túl jó csalihal, mivel gyorsan elpusztul a horgon, ezért a nagyapám mindig arra intett, hogy inkább a hínár közötti átjárókban horgásszak vörösszárnyú keszegre, amivel ő később természetes csukákat fogott. A böklét viszont nem dobtam vissza, hanem kis késemmel megpucoltam őket, s a nagyanyám esténként ízletes falatokat sütött nekem belőlük.

Már ilyen kiskoromban megtanultam felismerni a halfajokat, mivel mindig a nagyapám nagy halhatározóját bújtam, bár még olvasni sem tudtam. Amikor tíz centinél nagyobb keszeget akasztottam, nagy büszkeségemben mindig felszaladtam a bungaló teraszán tevékenykedő nagyanyámhoz, akinek megmutattam a „kapitális” fogást. Ebben a nagy szaladgálásban néha úgy megfeledkeztem magamról, hogy a mólót és a partot összekötő kis hidacsokról nemegyszer a vízbe estem. Miután tiszta vizesen, békanyállal és iszappal a fejemen kihúztak a vízből, szárítkozás és mosdás után újra a zsinórt áztattam.

Szinte minden délután, de ritkán még hajnalban is feljártam a nagyapámmal a távolabbi pecahelyeire, ahol elejében nem is horgásztam, csak a ladikba helyezett igen kényelmes Renault 4-es autóülésben bundával betakarva aludtam, vagy figyeltem a történéseket. Amikor a nagyapám testesebb halat akasztott, én adtam neki előre a merítőszákot, és természetesen szurkoltam a fárasztás sikerességéhez. Órákat töltöttünk a ladikban, persze volt, hogy unatkoztam, ekkor felleltároztam az öreg horgász pecatáskáját, s minden kellékről megkérdeztem, hogy az micsoda. Egyszer egy mágnes akadt a kezembe, ami a későbbiekben a kedvenc játékom lett a hosszú horgászatok során, azonban egy szép

napon a vízbe ejtettem. Voltaképp a kedvenc játékomat vesztettem el, így nagyon sajnáltam azt az egyébként jelentéktelen kis mágnest, úgy, hogy még sírva is fakadtam.

Egyébként nagyapám pecatáskái számomra mindig nagy vozerővel bírtak, különösen az a vén műanyag láda, amely a legtöbb horgászkalandjánál és nagy fogásánál vele volt. Ebben a táskában harcsázó horogtól kezdve fogkeféig minden akadt, de persze nem hiányozhattak belőle az ólmok, az úszók és a zsinórok sem. A másik táskájában csak műcsalikat tartott, az volt a kedvencem, már pelenkás koromban az ebben található műanyag halakkal és egyéb érdekes halutánzatokkal játszottam, s persze nem egyet tönkre is tettem.

Megjegyzem, hogy mennyiségüket tekintve „regényt” lehetne írni arról is, hogy mi minden végezte már nagyapám holmijai közül a Bajai-csatorna fenekén. Rádió, orosz katonai bajonett, több bicska, ötkilós kalapács, sőt még egy fotel is szerepelne a hosszú listán. Utóbbi persze szándékosan süllyesztette el, süllőfészeknek – merthogy a süllő szeret a mederben található tereptárgyak közelében megbújni.

Hihetetlennek tűnhet, de még egy kis akkumulátoros tévé is nyugszik a mélységben, amit a nagyanyám mérgeiben dobott be a vízbe, még a háborús évek alatt, mivel annyira felbosszantotta egy aktuálpolitikai műsor.

Kisgyermekként folyamatosan figyeltem az állat- s növényvilágot, sok más mellett megtanultam például azt az ártéri „axiómát³⁹” is, hogy a pontyhínárban a ponty és az amur lakik, míg a süllőhínárban a süllő meg a csuka.

A pecázásból hazafelé tartva a nagyapám megmutatta, hogy mely vízinnövények ehetőek, s ha valamiféle madarat

³⁹ Axióma-alapigazság

láttunk, ami pedig volt és van is bőven, megmondta, hogy az milyen madár, de megesett, hogy ő sem tudta, és ilyenkor a bungalóban határozókönyvek segítségével derítettük ki, hogy mit is láttunk pontosan. Volt egy galambnál valamivel nagyobb szárnyas, amit szinte minden nap láttunk a víz fölött repülni, de sehogy sem tudtuk meghatározni. Több mint öt év után egyszer sikerült a nádasban közeliről megfigyelnünk a madarat, s kiderült, hogy törpegém, amely nagy ritkaságnak számít vidékünkön.

Olyan is történt, hogy egy nyári napon édesapámmal a közeli öbölből tartottunk haza délután, és a ladikból észrevettünk egycsaknem felnőtt kakukkfiókat, amely a nádas és a víz határán vergődött, már félig-meddig a vízben volt, és az életéért küzdött. Kimentettük hát a szerencsétlent, s a bungalónál a nagyapám rögtön megetette gilisztával az árvát. A madár néhány órát pihent az eleség elfogyasztása után, majd önerejéből elrepült.

De ezek a csónakos hazautak nem csak biológia-, hanem történelemleckék is voltak számomra. Az öreg „nádi farkas” sokat emlegette a folyamszabályozásokat, s hogy mi minden történt itt a Bajai-csatorna előtt, és még korábban. A vízről a szárazföld felé mutatott, egy náddal és fűzfákkal benőtt domb felé, s mondta, hogy az volt hajdan a Békavár, meg hogy maga Török Bálint⁴⁰ és Szapolyai János⁴¹ is itt keltek át a Baracsikai-Dunán, amikor 1526-ban a Mohács védelmére siető csapatot követték.

Már a római korban is egy *castrum* (latinul: tábor, kisebb vár) állt itt, 1482-ben Geszti Mihály volt a vár ura, várnagya pedig Kis Mihály. Egy ferencesrendi kolostor is épült itt, ezt

⁴⁰ Török Bálint magyar hadvezér, nándorfehérvári bán volt

⁴¹ Szapolyai János Magyarország királya 1526 és 1540 között

1541-ben a földdel tette egyenlővé a török. A *porta praetoria* (főkapu) valószínűleg délkeleti irányába nézett (Kengyia déli része felé), mivel csak abból az irányból volt megközelíthető a komplexum. E kapuhoz a sáncok felvonóhídjain lehetett eljutni. A főkaputól az út egy 20x20 méteres toronyépülethez vezetett.

A II. világháborúban a hétméter magas domb tetejére egy beton ágyúállást építettek.

Mikor a nagyapám már úgy látta, hogy nem rántana be a hal a vízbe, az én kezembe is kukoricával felcsalizott négyméteres spiccbotot adott. Ezzel a ladik mellett, a töklevelek közt pecáztam, s ha hiszik, ha nem, még négyéves se voltam, de tízpercenként akasztottam a kilós-másfél kilós ezüstkárászokat, vagy ahogy mi nevezzük, babuskákat. Én fogtam, a nagyapám szákolta, s gyakran meg is jegyezte, hogy több szerencsém van, mint neki.

A babuska, tehát az ezüstkárász eredeti élőhelye Kelet-Ázsia, valamint Dél-Kelet-Szibéria, az Amur és a Kolima folyók vízrendszere. Már a korai középkorban elkezdtek terjeszteni, a XVII. században érte el Európa dél-keleti részét, Bulgáriát és Görögországot. Magyarországi „honfoglalását” 1954-re teszik, amikor is a Körösök menti halgazdaságokba érkezett egy szállítmány Bulgáriából, ekkor kezdett el rohamosan terjedni, de már jóval korábban is jelen volt (Herman Ottó jeles magyar természettudós is említi a XIX. században).

Szaporodása különösen figyelemre méltó, s ez a gyors földrajzi terjedésének legfőbb oka. Sokáig rejtély övezte a kárász szaporodását, mivel egy ideig csak ikrás egyedekkel lehetett találkozni, csak az utóbbi időben jelentek meg a hímek

nagyobb számban. De akkor hogyan szaporodott el ennyire? A babuska szaporodási formája a spontán *gynogenezis*, ami egy ivartalan szaporodási forma. Halunk szinte akármilyen pontyfélével összeívik, ikráit a másik hal petéi mellé rakja, kakukk módjára. Az idegen pontyféle (bodorka, ponty stb.) hímivarsejtjei serkentik barázdálódásra a babuska ikráit anélkül, hogy az apa kromoszómái részt vennének a folyamatban. Így nem jönnek létre kárász-ponty hibridek, hanem a kikelő lárvák genetikailag tökéletes klónjaik lesznek anyjuknak, vagyis mind nőstény babuskák lesznek. Akkor hogyan vannak egyáltalán hím egyedek? Egyes feltételezések szerint aranyhalak kerültek a Dunába, és ezek termékenyítették meg az ezüstkárász ikráit, mivel ez utóbbi faj képes az ivaros szaporodásra. A fent leírt ivartalan szaporodási forma nagyon előnyös egy terjedőfélben lévő halfaj számára, de nem tartható fent hosszú távon, mert a belterjesség miatt betegségek és paraziták tizedelik meg az állományt. De a babuskának erre is van válasza, ugyanis végveszély esetén képes a nemváltásra, akár csak sok tengeri halfaj. Érdekes, hogy az ezüstkárász csak Európában szaporodott gynogenezissel, az ázsiai állományban mindig is fellelhetők voltak hímek, igaz kis számban.

Az első komolyabb halamat a bungaló mólójáról akasztottam, háromméteres kishalazó bottal. Egy három kiló körüli ponty volt, azonban a fogás idején csak a nagyapám sógora tartózkodott a mólón, aki rögtön a merítőt kereste, csak hogy az a ladikban maradt, s miközben a nagyapának kiabált, a ponty elszakította a zsinórt.

A nagyapám a halak többségének a latin nevét is tudta, s ha valami olyan halat tudott nekem mutatni, amit én még nem láttam, akkor annak a tudományos nevét is megmondta. Az

első latin nevek, amik az eszembe maradtak, a *Tinca tinca*, tehát a compó és az *Esox lucius*, vagyis a csuka voltak.

Akárcsak most, kisgyermekként is lenyűgözött az állat- és növényvilág változatossága és szépsége. Első komolyabb érdeklődési köröm ötéves koromban alakult ki, mégpedig a rovarok iránt. Rovargyűjteményt akartam, így hát apámmal és a nagyapámmal rengeteget jártuk a Felső-Dunamellék erdeit, különféle pillangók és bogarak után kutatva. A gyűjteményem első példánya egy nyolccentis szarvasbogár volt, amit a Fekete sűrű erdőben találtam, egy fa törzsén. Mondanom sem kell, hogy örömöm felfoghatatlan volt, ugyanis a kontinens legnagyobb és talán legkülönlegesebb rovarfaját tarthattam a kezemben. A szarvasbogár tízcentis lárvája egyébként több mint nyolc éven át táplálkozik a csertölgy gyökerei között, mielőtt teniszlabda méretű bábbá fejlődnek.

Az első kabócámat is a Fekete sűrűben láttam, de sajnos akkor épp nem volt nálam a lepkehálóm, így nem tudtam megfogni a nagyméretű rovar, melynek érdes hangja a nyári kánikulában bezengi az egész környéket.

Amikor épp nem horgásztam, vagy az erdőt jártam, akkor a bungaló teraszán ülve rovarhatározókat lapozgattam, s akaratlanul is megtanultam minden rovar latin nevét, ugyanis ekkor már tudtam olvasni.

De ha a vadonban különös madarat, növényt vagy gombát figyeltem meg, azoknak is utánanéztem. Volt, hogy csónakkal mentünk a Karapancsai-tölgyesbe szarvasbogarakat keresni, vagy fejszével vertünk szét egy egész tuskót, hogy különféle rovarokhoz juthassunk. Állítottam fény⁴²- és

⁴² Fénycsapda: rovarok csalogatására alkalmas eszköz, működése azon az elven alapszik, hogy éjszaka a rovarok vonzódnak a fényhez

sörccsapdákat⁴³ is a bungaló köré, de a hínárgereblyével kihúzott vízínövényeket is tüzetesen átvizsgáltam csíkbogarak, szitakötőlárva, víziskorpiók és botpoloskák után kutatva.

Gyűjteményem hamarosan hatalmassá nőtte ki magát, s szakszerű fadobozokat csináltattunk a tárolása végett. A kollekción jelenleg négy dobozból áll, melyek több mint háromszáz fajt mutatnak be.

Estéknként az öregek a gázlámpa fényénél kártyáztak, és beszélgettek, én pedig az ágyból füleltem őket; elalvás előtt a nagyapám rendszerint mesélt nekem a régi időkről, az itteni életéről és az egész vidékről.

Az esték itt a szigeten erősen különböznek a városi estéktől. A békák „hangversenye” már napnyugtakor elkezdődik, s a vidéket átható kuruttyolás éjfélig nem is nagyon ér véget. Süllő- és harcsacsapás hallatszik a vízről, a Fekete sűrűből pedig bagolyhuhogás és misztikus sakálüvöltés szüremlik ki éjnek idején. Eme természeti hangok mellett a legjobb elaludni, szerintem kétség sem fér hozzá, hogy ez a legjobb „estimese”.

Ha éjjel lemegyünk a partra, akkor nézhetünk a szélrózsa minden irányába, de sehol semmi mesterséges fényt nem fogunk látni. A fényszennyezés hiányának köszönhetően az égen mintha dupla annyi csillag lenne, mint a városi égbolton; sőt, tiszta időben megesik, hogy a Tejútrendszer egy teljes „szeletét” is látni lehet. Minek is kell egyeseknek az a fránya áram...a mi éjjelünket itt a vadonban nem holmi villanykörtek, hanem maga az Isten világítja be.

⁴³ Sörccsapda: rovarok csalogatására alkalmas eszköz, melyben sör található, s ennek szaga vonzza oda az áldozatokat, főleg pillangókat

Májusi estéken a lappantyú mellett a szerelem madarának is nevezett csalogány – hivatalos nevén a fülemüle – úgyszintén rázendít a nádasban, s egész éjjelen át hallatja a bécsi klasszikusokat is felülmúló koncertjét. Éjnek idején apró világító pöttyök jelennek meg a fűben, ezek szentjánosbogarak.

Hajnalhasadáskor az egész ártér csak úgy zeng a madárdaltól, s a vizekre ködfátyol borul, melyet meg-megtör a felszínen bukdácsoló búbos vöcsök, vagy a nap első sugaraiban „fürdő” hatalmas és nemes amur.

A nagyapám a nyári hónapokban általában már hajnali négykor vagy olykor még előbb is elindult a zátonyi horgászhelyére, s napfelkeltére épp odaért. Útközben rendszerint reggelijét is elfogyasztotta, ami leggyakrabban egy félbevágott kifli volt, tepertővel és kolbásszal bőven megspékelve. Ritka volt az olyan nap, amikor semmit sem fogott. Gyakran húsznál is több babuskával vagy egy két-háromkilós potykával tért haza reggel nyolcra.

Volt, hogy hozott nekem egy mocsári teknőst, amelynek én nagyon örültem, s fél napot eljátszogattam szegénnyel, mielőtt szabadon engedtem volna. De megesett, hogy folyami rákot hozott haza, amit én a kishalás vödörbe tettem, és órákon át figyeltem, hogy mit csinál. Néha óriásszitakötőt is hozott, amely a peca bevetésekor a levegőben elkapta a csalit, gondolván, hogy az táplálékául szolgáló apró rovar, ezek a légivadászok rendszerint a gyűjteményemben végezték.

Sosem feledem a rokonság nagy összejöveteleit, amikor a család tagjai több bográcsban is főzték az ártéri ember legkedvesebb eledelét, nevezetesen a halászlét. Ilyen nagy halfőzések ma már sajnos számításba sem jöhetnek, mivel az

új nemzedék már nem szálkázza szívesen a halat, de hát...halat szálka nélkül, embert hiba nélkül ne keress.

Meglehetősen sok recept létezik az egyik magyar nemzeti étel, a halászlé elkészítésére. Máshogy készítik a Tisza mentén, a Duna alsó és felső szakaszain, valamint a Balatonon.

Elképesztő, hogy míg az átlagos fejenkénti halfogyasztás Magyarországon két-három kiló évente, addig ezen a környéken 66-70kg/év az átlagosan elfogyasztott személyenkénti halmennyiség. Ez után már meg sem lepődünk, hogy a hal valamilyen formában szinte minden nap szerepel a szigeti „étlapon”.

A bezdáni halászlé, amely már-már nem csak szimplán egy étel, hanem több is annál, valójában egy külön „alfajt” képvisel, ugyanis egyedül a bajai halászléhez hasonlítható, de ezzel sem teljesen azonos. Viszont kijelenthető, hogy Pakstól Bezdánig az étel elkészítésének módja hasonló. Délebbre, az 1400. folyamkilométer alatt már krumpli és répa is kerül az ételbe, a Tisza vidékén pedig tejföl és más bele nem illő dolgok. Továbbá egyes vidékeken a halászlé csak előétel, legtöbbször pecsenye követi az asztalnál.

A bezdáni halászlé halászos halászlé, inkább halpaprikás. Ez annyit tesz, hogy a lé a lényege, és nem „cicomázzák” például a hal átpasszírozásával, filézésével vagy zöldséges alaplé készítésével, s nem pucolják hófehérre a halat, sőt még az úszóhólyagot, a fejet és a pucolás után a hal testében maradt vért is belefőzik. Úgy készítik, ahogy az ősök is tették, amikor egy egész napos halászat után a nádasban sietősen összedobták az ebédjüket.

Kizárólag felfelé szűkülő rézbográcsban készülhet, lehetőleg olyanban, amely egykor a dédapa vagy a nagypapa

főzőalkalmatossága volt, a jó halfőző bogrács ugyanis apáról fiúra száll. Ha netán mégis másban főzzük a halászlévet – „neadjisten” fazékban –, akkor azt titokban kell tartani, vagy nem szabad halászlének nevezni, mert a bezdániak még meglincselnék az embert. Az efféle fazékban főtt halételt nevezem én mocsári pörköltnek, mivel amikor mi ilyet készítettünk, akkor előfordult, hogy sulymot és folyami rákot is belefőztünk, meg mindenféle „gyomhalat”, szóval gyakorlatilag mindent, ami a lápból kinyerhető.

A halászlévet lehetőleg a természetben főzzük, minél közelebb az alapanyagul szolgáló hal kifogási helyéhez. A bogrács alatt legjobb, ha fűz- vagy nyárfával tüzelünk, fenyőfával soha. A halat kevergetni nem szabad, mert összetörik. A hal kilójára egy közepes fej vöröshagymát, egy személyre minimum fél kiló halat számolunk, kb. három centi vastag szeletekre vágva. 35-40 percig főzzük, forrástól számítva, az ikrát és a haltejet tizenöt perccel a vége előtt tesszük csak bele.

Ponty mindenképp kell, hogy legyen benne, a többi csak ráadás, bár az öreg halászok és pákászok úgy mondják, hogy ötfajta halon felül igazán jó a halászlé, és ezt én is így gondolom. Megesett már, hogy nyolc-kilenc fajtaból főztünk halat, na, az olyan volt, hogy a mai napig emlegetjük. Potykából a legjobb a két-háromkilós nyurga egyed, ami nem zsíros; ezeket a potykákat nevezik sodrófapontynak is, a megnyúlt alakjukra utalva. Nagyon jó, ha kerül a lébe egy úgynevezett „plajbászcsuka” (kis csuka), dévérkeszeg és törpeharcsa. Továbbá nem árt még a balin, a bodorka, a márna, a harcsa, a kecsege és az ezüstkárász sem. Általában hozzávalóként az amurt kerülnek.

Az istenien finom bezdáni halászlé egyik legnagyobb titka a prémium minőségű helyi öröltepaprika, amely hivatalosan is a Kárpát-medence legjobbja. A faluban a Kiss és a Tóth család foglalkozik nagyüzemi paprikatermesztéssel, de csaknem minden utcában akad egy ember, aki a saját termékét árulja.

Kihagyhatatlan kellék még a gyufatészta, amit az asszonyok készítenek. Ez a hagyomány állítólag a dunai vízimolnároktól ered, akik népes családokat tartottak el, s általában magából a halból nem laktak jól. Molnárként lisztjük mindig volt elég, így tésztát adtak a halhoz, ami elterjedt az egész közösségben.

A halászléhez rögtön az után hozzá kell látni, hogy lekerült a tűzről, tilos a késlekedés. A levet a tésztára kell szedni a lehető legmélyebb tányérban, és bár egyesek szerint ez eltér a régi hagyománytól, sokan először csak levet esznek, és a halat csak a második „körben” javallják. Minimum kétszer illik szedni a bográcsból, de a nagy halevők négyszer-ötször is szednek, tudniillik Fekete István⁴⁴ jó öreg Matulája is megmondta: „*Hallal ember még sosem rontotta el a gyomrát!*”

És végül, de nem utolsó sorban sose feledjük a bölcs latin mondást: *Maledictus piscia in tertia aqua*. Vagyis: *Átkozott a hal a harmadik vízben*. Az elsőben úszik a másodikban föl, a harmadik víz már átkozott, szóval bort kell rá inni, abból is lehetőleg a kisköszegi mélyút egyik pincéjéből származó fehéret. Ezutóbbi szabályt „furcsa módon” a nagyapám és sógorai különösen pontosan betartották.

Hihetetlen jó érzéssel tölti el az ártéri embert, ha a hajnalok hajnalán fogott zsákmányát a bográcsban láthatja a

⁴⁴ Fekete István magyar író, a Túskevár szerzője

családi ebédnél, s még csak tetőzi az ilyenkor feltörő érzelmeket, hogy a bungaló teraszán ebédelve egyenesen lelátni a Bajai-csatornára, a hal származási helyére. Ebben a pillanatban az ember hálát ad az egész vidéknek, s büszke, hogy ennivalót tehetett az ünnepi asztalra.

A hüllők és kétéltűek világát is megismerhettem, mivel a környék gyakorlatilag hemzseg a teknősbékáktól, a gyíkoktól és a kígyóktól.

A kígyók közül három faj jellemző e területre: a vízisikló, a kockás sikló és az erdei sikló. Meglehetősen káros állatok ezek, mivel a kishalakat és a madártojásokat is előszeretettel pusztítják, ennélfogva mi sem nagyon kedveljük őket. Ha találkozunk eggyel, azt rendszerint elkergetjük.

A teknősök és a gyíkok viszont kifejezetten szívesen látott vendégek a bungaló körül. Nagyon jó barátimmá váltak ezek a hidegvérű lények, melyekkel szinte naponta találkoztam a kertben és a víz közelében. Igen hamar azt is kitanultam, hogy hogyan lehet pecával teknőcöt fogni, mégpedig úgy, hogy zöld fűzfalevél darabot tűzünk a kitompított horogra, s az állat feje előtt „táncoltatjuk” felcsalizott készségünket. Páncélos barátunk azt hiszi, hogy az a mozgó pont egy apró rovar, s így rákap a csalira.

Érdekes, hogy a Kis-szigeten találkoztam már görög teknőssel is, pedig ez utóbbi faj a szakirodalom szerint nem is él a mi vidékünkön.

A ragadozóhalak horgászatának rejtelseibe „csak” nyolcéves koromban vezetett be tanítóm. Esténként a bungaló mólójáról süllőztünk, sajnos általában mindössze apró

törpeharcsákat fogtunk, melyek folyamatos kapásaik miatt igen idegesítők voltak.

Néha viszont szerencsénk volt, s egy óra leforgása alatt három süllőt is szakoltunk, kilón felülieket.

Én az első süllőmet tízévesen fogtam, ez egy kétkilós egyed volt, amely hajnalban kapott a horogra, ezután úgy beleszerettem eme világító szemű „folyami sárkányokba”, hogy hamarosan már nagyapámnál is többet zsákmányoltam belőlük.

Az ilyen éjszakai horgászatok során viszonylag gyakorinak mondhatók a különös események, például nemegyszer megesett, hogy elemlámpával közeledtem a stég felé, mire az ott elhelyezett etetőanyagos vödörből egy malacméretű pézsmapocok ugrott elő, majd belecsobbant a vízbe.

A „legkellemesebb” meglepetés viszont az volt, amikor egy félórás kártyaparti erejéig őrizetlenül hagytam a bevetésen lévő horgászbotokat, s mire visszaértem, az egyik hiányzott a helyéről. Ilyesmi már többször megesett, eme esetek elkövetői egytől egyig igen nagy méretű harcsák. Ám általában nem tudnak teljesen eltüntetni egy háromméteres, komoly súllyal rendelkező régimódi dunai botot, csak a hínármezőig húzzák, azonban ez a nyél a mai napig nem került elő. Azóta mindig kikötöm a pálcákat, mielőtt elhagynám őrhelyem.

Egyébként a harcsafogással legkecsegtetőbb időszak a kökényvirágzás ideje, ez pedig március és április hónapok fordulójára esik, avagy, ahogy a mondás tartja: „*Amikor a fűzfa levele akkora, mint az egér füle!*” De eredményesek lehetnek még a heves nyári zivatarokat megelőző „csendes” órák is.

Egyébként a Bajai-csatorna legnagyobb harcsáját Skerlecz Imre bezdáni cukrász akasztotta a '80-as években, a bestia nem kevesebb, mint hetvenöt kilót nyomott.

Ha már az éjszakai furcsaságokról van szó, mindenképp le kell írnom egy néhány éve történt igen érdekes esetet:

Nyár közepe volt, hajnali egy körül járt az idő, amikor is a nagyanyám – akiről köztudott, hogy igen rossz alvó – felriadt a félálmból, mivel a Kengyia-szigetre néző ablak felől emberi beszédet vélt hallani. Rögtön riasztotta a nagyapámat, aki természetesen arra gondolt, hogy a horgászfelszerelését próbálják valami jöttmentek „megjaválni”. Az öreg azonban olyan kótyagos volt, hogy felkelve az ágyból nekiment a hálósobai ruhásszekrénynek, mielőtt még felkapcsolhatta volna elemlámpáját.

Mire ő észhez tért, a hangok mellett már lámpák fényét is látni lehetett az ablakban; valakik közeledtek a bungalóhoz.

A nagyapám kiment, először lement a vízpartra: a pecák megvoltak. Ez idő alatt a nagyanyám a pincébe sietett a vasvilláért, engem pedig arra kért, hogy ügyeljek a bejárati ajtóra, míg ő vissza nem jön. Így én egy bozótvágó késsel álltam az ajtó elé.

Mire a nagyapám felért a mólóról, addigra már négy vagy öt ember állt a ház előtt, egytől egyig sisakkal a fején. Azt kérdezték: –*Tudnak magyarul?*

A nagyapám a jövevényekre világított és felelt: –*Igen! De kérem, kik maguk?*

Én az ablakból figyeltem a történéseket.

Ekkor a nagyanyám megjelent a félhomályból, kezében a vasvillával, és ő is a „vendégekre” förmedt: –*Kik maguk?*

A sisakosok a villa láttán csak hebegtek-habogtak, míg végül egyikük végre kibökte, hogy ők magyarországi

kerékpárosok, akik túrán vannak, csak épp eltévedtek, s látták, hogy itt van egy ház, gondolták betérnek megkérdezni, hogy merre tovább.

A nagyapám válaszolt: – *Rendben, de mégis hová akarnak menni hajnali egykor? Menjenek ki a Duna-partra, ott bírnak táborozni!*

A biciklis felelt: – *Hát mi Kiskőszegre megyünk, csak legyen szíves megmondani, hogy mi most melyik országban is vagyunk? Mert a GPS azt mutatja, hogy ez már Horvátország, de mi nem jöttünk át egy határátkelőn sem.*

Ekkor leesett a tantusz a nagyapámnál: ezek a szegények nem ismerik az itteni helyzetet!

Az öreg elmesélte nekik, hogy ez valójában Horvátország, szóval a GPS jól működik, de voltaképp Szerbia, szóval tényleg nem is kellett, hogy átjöjjenek egy határátkelőn sem. Elmagyarázta nekik, hogy juthatnak ki a Dunára, ők pedig megköszönték az útbaigazítást, és továbbálltak.

Gyakran emlékezünk vissza nevetve a biciklisekre, akik nem tudták, hogy melyik országban vannak, bár a jelenet, amikor zajlott, elég félelmetesnek tűnt.

A nagyapám csaknem minden reggel bement a városba, ekkor általában én is vele tartottam. Meglátogattuk a bezdáni rokonságot, elmentünk lisztért, sóért, petróleumért, meg a pékhez a híresen finom kuglófért, ami a kedvencem volt, de mielőtt visszaindultunk volna a szigetre, mindig tettünk egy kis kerülőt valamerre, hogy a nagyapám bemutassa nekem a vidéket.

Sokat mesélt az úgynevezett Feketevízről, mely gyerekkorában tabunak számított fürdőzés terén, ugyanis egy

hatalmas harcsa libákat és kacsákat tizedelt benne, de a valódi ok, amiért a szülők féltették e víztől gyerekeiket, az a huszonöt méteres mélysége és az örvényei voltak. Egyébként Bezdán település a nevét is az ilyen nagy mélységekről kapta, ugyanis a szláv *bezdan* főnév feneketlen mélységet jelent.

A Feketevizet nevezik még Korlátosnak és Nagyforgónak is, több mint két kilométer hosszan és hetven méter szélesen húzódik a Sebes-foktól egészen addig töltésig, amely az úgynevezett Bárkástól választja el, valamint ide torkollik a Gál-fok nevű aprócska ér is.

Mindig is szeszélyes vízként volt ismert, a Nagyforgó név is innen ered, ugyanis amikor még nem választották el gáttal a Ferenc-csatornától (ez 1962-ben történt), a mély rész mindig örvényekkel és forgókkal tűnt ki a holtágak és csatornák látszólagos nyugalmaiból. A Feketevíz név azért ragadt rá, mert az egyik oldalán évszázados tölgyerdő magasodott, és e fák sötét koronája a vízen tükröződve feketének tetszett.

A falutól nem messze eső Sebes-fok jelenti a vadon kapuját, amelynél le kell fordulni egy földútra, hogy a „senki földjére” jussunk. A Sebes a leghíresebb bezdáni fokok egyike, már az 1700-as években is szerepelt a térképeken, nagyobb jelentőségre azonban csak 1875-ben, a Bajai-csatorna kiépülte után tett szert.

Jelenleg itt található a Bajai- és a Ferenc-csatorna, s itt található a sebes-foki híd, valamint a torkolati műzsiliprendszer is.

A Sebes-foki-zsilip a D.T.D.⁴⁵ vízrendszerének legészakibb létesítménye. A Bajai-csatornával együtt épült

⁴⁵ D.T.D: Duna–Tisza–Duna-csatorna

téglából, 1872 és 1875 között. Az itteni komplexum elsődlegesen forgalmi híd, amelyen a Bezdánt a Duna-parttal összekötő út halad át. Másodlagosan zsiliprendszer, napjainkban ez biztosítja a Ferenc-csatorna vízszükségletének tetemes részét, régen pedig a hajók áteresztése az egyik csatornából a másikba is itt bonyolódott le.

Csak rövid ideig működött mint hajóáteresztő, ugyanis az I. világháború és később Trianon bekövetkezte a bajai-csatornai hajózás végét jelentette. A háború után államközi szerződés született Magyarország és Jugoszlávia között a D.T.D. vízpótlásáról, amely ma is érvényben van. A sebes-foki létesítményeket 1956-ban felújították, mielőtt elkezdődött volna a Duna–Tisza–Duna-csatorna vízrendszerének kibővítése. A zsilip északi kapujának ma már – hajóforgalom hiányában – semmi jelentősége sincs, egyáltalán nem használják. Az '56-os dunai katasztrófa után a déli kaput is átalakították árvízvédelmi célokra. Itt három tonnás gerendák fel-le emelésével szabályozzák a két csatorna közti vízforgalmat, de nagyobb áradás esetén hat méteres magasságig lezárható az áteresztő nyílás.

Teljesen nyitott állapotban a zsilipen kilenc köbméter víz tódul át másodpercenként. A műtárgy beton alapokon nyugszik, ezek a tengerszint felett 82,14 méterrel helyezkednek el. A főkapu 9,45 méter széles és 6,6 méter magas. A két zsilipkapu közti terület a süllöző horgászok egyik kedvenc helye. Gumihallal fogható itt a fogas, amely kifejezetten szeret a gyorsan áramló oxigéndús vízben rabolni.

A sebes-foki híd után lefordulva, a már említett földút a Bajai-csatorna és a Tatárrévi-erdő közt, az úgynevezett szifont is érintve halad egy kilométeren át, egész a Kis-szigetre bevezető hídig, majd a sziget belseje felé.

A Tatárrévi-erdő valószínűleg onnan kapta nevét, hogy a tatárok az 1200-as években itt keltek át az egykori Vajas folyón.

A szifon nem más, mint egy különleges vízügyi létesítmény. Létezik egy csatorna, mégpedig az úgynevezett Fehér-árok, mely a küllódi határ szántóföldjeit hivatott öntözni: ez a kanális a Döglött-Baracskából nyeri a vizet, csakhogy építéskor útban volt a Bajai-csatorna ásott része, így különös mérnöki megoldásra volt szükség. Egy hatalmas csövet ástak be a Bajai-csatorna medre alá, amin keresztül átvezették a Fehér-árok vizét, anélkül, hogy az keveredett volna a Bajai vizével. Szóval az egyik csatornát átvezették a másik alatt; ezt az áthidalást nevezik szaknyelven szifonnak. Az apám itt fogta élete első pontyát, hatévesen, kishalazó bottal, a háromkilós egyedért a nagyapám a vízbe ugrott, mert a gyenge szerelék nem bírta volna ki a fárasztás végét.

A Fehér-árok egyébként áthalad a Tatárrévi-erdőn, és a Fekete sűrűben halad tova a Bajai-csatornával párhuzamosan, míg el nem éri a Bründl-fokot, ahol beletorkollik egy kisebb patak, majd a Küllódi-szigeten folytatódik tovább, s itt e víz északi részét már Suszter-csatornának nevezik.

A horgászok kedvelik azon szakaszait, amelyek könnyen elérhetőek, merthogy az erdőben igen nehézkes a megközelítése. Azt mondják, hogy e sekély csatornáknak „indul” először a hal, ugyanis a tavasz során ezek melegednek fel legelőször. Mindenesetre szép ezüstkárászok és potykák kerülnek ki innen.

Az árok magas partjai kiváló fészkelőhelyek a jégmadár számára, mely a vidék egyik legszebb madara. Kisebb, mint egy galamb, háta türkizkéken csillog, hasa pedig aranyszínű. Olyan, akár egy kis gyémánt, amikor a csatorna fölött repül

sebesen. Hallal táplálkozik; általában a víz fölé nyúló nádszálakon várja az alatta elúszó kis keszegeket, melyeket a vízbe vetődve valósággal felnyársal a lándzsánál is hegyesebb csőrével. A meredek partfalba vájt üregben fészkel, ami akár másfél méter mély is lehet, így a ragadozóknak szinte esélyük sincs a fiókák bolygatására.

Bár már igen korán a „mocsárláz” fertőzöttje lettem, természetesen öt-hatévesen nem értékeltem annyira a szigetvilágot és ezt az életmódot. Sajnos a városi életemben rá kellett ébrednem arra, hogy a két világ közt „föld-hold” távolság van, s nemigen akad már olyan ember, aki akár csak egy napot is kibírna a technika vívmányai nélkül. Amikor az artéri létről meséltem valakinek, az illető gyakorta nem hitte el, hogy én nem unatkozom tévé, számítógép és mobiltelefon nélkül. Erre csak azt tudtam felelni, hogy én a városban jobban unatkozom mindezek mellett, mint a szigeten mindezek nélkül.

Igencsak fájdalmas volt a felismerés, miszerint az emberektől félelmetesen távol áll a természet és a természetközeli élet, s hogy mennyivel más dolgok okoznak örömet az embereknek a városban, mint itt a vadonban.

Ezek után sajnos azt kell mondjam, egyáltalán nem csodálkozom azon, hogy társadalmunk tele van boldogtalan és kiégett személyekkel.

Élet egyáltalán a városi élet? Belegondoltak már abba, hogy tulajdonképpen négy fal között élik le az életüket, s azt sem tudják, milyen a hajnali erdő illata? Nem csodálták még a lápok kék nefelejcs szőnyegét, s nem borzongtak még bele a toportyán⁴⁶ éjféli üvöltésébe sem. És még csak nem is ettek

⁴⁶ Toportyán: sakál, régiesen

egyszer sem a természet „ingyen konyháján”. Inkább pénzért megvették a permetezőszerrel szennyezett többnapos gyümölcsöt a bevásárlóközpontban. Nem is tudják, mi az igazi élet...

Nekem ez jutott...Bizonyos értelemben a világ legszerencsésebb embere vagyok, hogy van menekülési lehetőségem s menedékem, na meg egy táj, amely mindig visszavár. Ebben a vidékben nem csalódtam, s valószínűleg a vidék sem csalódott bennem. A vadon a hűségért hűséggel fizet.

Utóbbi egyébként a természetes élet egyik legnagyobb erénye, hogy pontosan azt kapod, amit adsz, és sohase kevesebbet vagy többet. Az anyatermészetben csak két válasz létezik kérdéseinkre és tetteinkre: élet vagy halál. Magyarán, ha jó gombát szedsz, jóllakhatsz, ha nem jót szedsz, meghalhatsz; ez kegyetlen kölcsönhatás, de végtelenül egyszerű.

Ahogy Szent-Györgyi Albert⁴⁷ mondta: „*A természet tiszta rendszer, abban csak tiszta válaszok vannak.*”

Nem úgy, mint a városban, ahol gyakran a legbecsületesebb emberek szénája áll a legrosszabbul, s a legádázabbaké a legjobban. A természet egyszerűen kiveti magából a rosszat: ha nem tudsz fát ültetni, vagy nem tudsz csapdát állítani, akkor egyszerűen éhen halsz és kész. Nincs hitel, nincs második esély, nincs adócsalás: itt egész egyszerűen vagy jól csinálod és megmaradsz, vagy rosszul csinálod, és nem maradsz meg.

Így lettem hát én is a szigetvilág menthetetlen megszállottja, s eme életmód egyik utolsó védnöke.

⁴⁷ Szent-Györgyi Albert Nobel-díjas magyar tudós, a C-vitamin felfedezője

Azonban volt egy korszak az életemben, mondjuk úgy tizenegy-től tizenhárom éves koromig, amikor azt hittem, hogy elveimmel és az ártér, valamint az ártéri életmód iránti elkötelezettségemmel elrugaszkodtam a valóságtól. Ezt akkor feltehetően azért gondoltam így, mert sebezhető félfelnőtt lelki világomat a természettől igencsak eltávolodott társadalom sikeresen meggyőzte erről.

Ezekben az években szánalmasan keveset tartózkodtam a Kis-szigeten, akaratosan és erőltetetten próbáltam olyanná lenni, mint a tömeg, bár a lelkem haldoklott a vadság nélkül: hívott a vadon szava.

Tizenhárom éves koromban volt az a pont, ahol ráeszméltem, arra, hogy talán nem kellene „megölnöm” ezt az éneket.

Ekkor szeptember volt a Kis-szigeten, én, az öcsém és a nagyszüleim tartózkodtunk ott a bungalóban.

A koraőszi kiruccanás idejére erdőjárást terveztünk, mégpedig a Tatárrévi-erdőbe, ahol megtekintettük volna a Döglött-Baracska partján álló hatalmas fekete nyárfákat, melyeknek kerülete a hétszáz centimétert is meghaladja.

Mielőtt a lényegre térnék, felteszek egy találós kérdést:

– Az előbb említett hatalmas fák százötven éve még a Duna-parton álltak, nem ültették át őket, akkor hogyan kerültek a Döglött-Baracska partjára?

A válasz: – A fák nem mentek sehova, de a Duna igen, merthogy akkor még másik mederben (a mai Döglött-Baracska medrében) folyt.

Szombat reggel az erdő menti földúton kocsival haladva, olyan helyet kerestünk, ahol könnyedén be tudunk hatolni a farengetegbe. A keresett helyet meglátván lehúzódtunk az útról, és kipakoltuk az autó csomagtartójából a

természetjáráshoz szükséges holmikát: fényképezőgépet, mérőszalagot az évszázados fák törzskerületének leméréséhez, bozótvágó kést stb.

Mindenki kezébe egy-egy bot került, de én még egy lepkehálót is vittem, ami a későbbiekben abszolút teherré vált. Kezünkben a botokkal, valamint a lepkehálóval és egy táskával indultunk neki a sűrűnek. Célunk a nyárfaóriások felkutatása volt, melyeket már néhány alkalommal meglátogattunk, ám egyszer sem mértük le törzskerületüket. Erre voltunk hát kíváncsiak.

Úgy gondoltuk, tudjuk az utat, első számú útjelzőnk egy idős tölgyfa volt, melynek két félig összenőtt törzse közül az egyik elhalt, és kidőlt, míg másik törzse ma is életben van. A kidőlt törzs hídként szolgált egy mélyebb fekvésű nedves terület felett, ezen átkelve délnyugat felé haladtunk tovább. A tapasztalt természetjáró tudja, hogy az erőben való tájékozódás igen nehéz, nekünk is ezzel kellett akkor megbirkóznunk. Útközben nem kerültük a hangos zajokat, hogy elriasszuk az esetlegesen utunkba kerülő vadakat. Kidőlt fák, valamint karvastagságú indák nehezítették az előrehaladást, és az egybefüggő borostyánszőnyeg néhol óriási, embert is elnyelő lyukakat rejtett (elhagyott rókakotorékokat), tehát nagyon kellett vigyázni, hogy hová lép az ember.

Nagyjából egy óra menetelés után megláttuk célunkat, a Döglött-Baracska partján az úgy egymástól tíz méter távolságra álló három gigantikus fekete nyárfát. Nagy volt az öröm, de nem sokáig!

Rögvest a legnagyobb fához mentünk, és nagyapám segítségével lemértem az évszázadok néma tanúját. 7,2 méter volt a fa kerülete. A másik két nagyobb

egyedet is megtekintettük, majd magabiztosan, a lejegyzett méretekkel visszaindultunk. Hosszas erdőjárás után megszűnni láttuk a farengeteget, és megállapítottuk: – *Az már az út!*

Ám korántsem volt minden rendben, az erdő végéhez érve ugyanis nem az úton találtuk magunkat, hanem ismét a holtág partján, ahol a nagy fák is álltak. Nem jutottunk szóhoz, de nem estünk kétségbe, úgy voltunk vele, hogy ez még „belefér”. Így hát visszavetettük magunkat a sűrűbe. Lepkehálóm minden létező gallyba beleakadt, ezzel is lassítva a tempót. A szeder és a galagonya tüskéi mindenünket összekarcolták. Útközben egy tisztáshoz közeledve rettenetes bűz csapta meg orrunkat, közelebb érve egy kőriscsáról lelógó műanyag zsákra figyeltünk fel, melyben penészes, rothadó morzsolt kukorica volt. Vadászok rakhatták oda a csalit néhány hónapja, mivel friss emberi tevékenység nyomát nem láttuk. Pedig egy kitaposott ösvény jó szolgálatot tett volna most nekünk. Több kilométer megtétele után, láss csodát, ismét a partra jutottunk. Kezdtünk pánikba esni.

Szerencsére néhány tíz méterre a helyzetünktől egy nagy fán elhagyott, igen rozoga vadászlest pillantottunk meg. Gondoltuk, ha felmászunk, beláthatjuk a tájat, s megállapíthatjuk, hogy merre menjünk. Csak egyikünk mászhatott fel a lesre, nehogy a többletsúly miatt leszakadjon. Óvatosan, finoman másztam fel a létrán, ugyanis nagyon féltem, hogy leszakad a rozoga szerkezet. Sikeresen felértem az ágvillába, csak hogy nem láttam, merre kell menjünk, ugyanis egyik felől magasodott az erdő, másik felől pedig a Döglött-Baracska és az óriási területű mocsár húzódott. A láp túlsó partján, kb. három-négy kilométerre tőlünk, a Kengyiai-

szivattyútelepet és a Kis-sziget déli felét láttam, de az elérhetetlen volt számunkra.

Lemásztam, és közöltem két társammal a rossz hírt. Azon vitáztunk, miért is nem hoztunk iránytűt, mi bolondok. Nem volt mit tenni, újra nekivágtunk a farengeteknek. Útközben egy-egy galagonya bogyót és kései szedret csippentettünk le, hogy energiához jussunk. Ezúttal egy lápos területbe ütköztünk, ahol egy gémtelep volt (a gémtelep a vörös és a szürke gémek fészkelési formája). A láp partján haladva ismét, immár harmadszorra is, a holtág partján lyukadtunk ki. Teljesen összezavarodva leültünk egy fatörzsre, hogy megtanácskozzuk a dolgot.

A mobiltelefonon nem volt térerő a magas fák miatt, vissza pedig már nem indulhattunk az erdőbe, ugyanis sötétedett. Ha még egyszer körbejárunk, ránk sötétedik, azt pedig végleg nem szeretnénk volna. Ekkor a nagyapámnak eszébe jutott, hogy a mocsár partján haladva eljuthatunk a Döglött-Baracska déli nyúlványáig, annak a partján pedig a Fehér-árokig, melyet követve kijuthatunk az útra. Nagy nehezen elfogadtuk a tervet, amely tetemes kerülőt jelentett, s elindultunk a mocsár mentén, miközben óriási fákat és ritka növényeket figyelhettünk meg. Egy cserjékkel benőtt töltéshez értünk, ahol már tudtuk, hogy merre kell menni.

A terv bevált. Amikor az árokhoz értünk, örömben a levegőbe dobtam a táskám és a lepkehálóm. A többiek kiabáltak: – *Kijutottunk!!!*

És mindössze néhány száz méter megtétele után valóban a földúton találtuk magunkat. Sohasem hittem volna, hogy az általam jól ismert természetben így el lehet tévedni, és megtanultam, hogy ha erdőbe megyek, mindig legyen nálam iránytű!

Ez a kaland olyan nagy hatással volt rám, hogy teljesen visszarántott a régi önmagamhoz. Ekkor döbrentem rá, hogy nekem nem kell beolvadnom a társadalomba, mivel van itt helyem és életem az ártéren, melyet igencsak becsülnöm kell, s semmiképp sem szégyenlenem. Megfogadtam, hogy ha egyszer én maradok is eme életmód utolsó képviselője, akkor sem fogom megtagadni azt a vidéket, amelyet őseim vére és verejtéke áztatott, s szépnagyapám, üknagyapám és nagyapám is békére lelt benne. Szóval én lettem immár hat generáción belül a negyedik személy, akinek ez a föld jelenti az életet.

Egy egész telet tervezgetéssel töltöttem, azon elmélkedtem, hogy hogyan tudnám nagyapámhoz hasonlóan szilárdan megvetni lábamat a szigetvilágban, s hogyan tudnám újra elhozni ide az „aranykort”.

Nem volt könnyű dolgom, mivel az elmúlt szégyenteljes években a bungaló környéke igencsak elhanyagoltta vált, elfeledettsége okán. A következő év tavaszán nagy tervekkel érkeztem nagyapámmal a Kis-szigetre, s ekkor kezdetét vette a „reformáció”, avagy, ha úgy tetszik, a régi-új ártéri lét „alapozása”.

A legnehezebb munkát tettük az első helyre, ami a kertnek az elburjánzott növényzettől, a helyenként kétméteres akác- és nyárfa gyöksarjaktól, valamint a tüskés vadszederrindáktól való megtisztítása volt. Három napon keresztül csak ástunk, kapáltunk és fűrészeltünk, olykor bundában, mivel ötven-hatvan kilométer per óra hideg szél fújt. Március volt, így az eső sem kímélt minket, de végül sikeres végeredménnyel zártuk az akciót.

Bár a bungaló köré már az építése idején kerültek különféle gyümölcsfák, a kertben mindezek mellett is voltak

még terjedelmes kihasználatlan részek, így a következő lépés az volt, hogy ezeket a területeket beültessükhaszonnövényekkel. Eme cserjékben és fákban a jövőbeli részleges önellátásunk zálogát láttam, így rengeteget olvastam a témáról, csaknem a kertészet szakértőjévé váltam, s próbáltam úgy ültetni, hogy az év minden szakaszára legyen valami szüretelhető gyümölcs a bungaló körül. Méretes állványzatot fabrikáltunk a szedernek és a málnának, de ültettünk pl. ribizskéket, egrest, mogyorót, húsos somot, kökényt, naspolyát, berkenyét és vadkörte is. Mellesleg bambusznád is került a ház mellé, azzal a rendeltetéssel, hogy később igen strapabíró pecanyeleket készíthetünk belőle. Később veteményeztem is, pl. fokhagyma és burgonya termesztésébe is belefogtam.

Miután a kert kialakult, a hangsúlyt a már vérembe ivódott horgász, rákász és pákász készségeimre fejlesztésre fektettem. Felidéztem a régi módszereket, és számomra addig ismeretlen stratégiákat is kipróbáltam. Némelyek eredményesnek bizonyultak, mások nem.

Ekkor kaptam rá a pergetőhorgászatra is, amit azelőtt csak igen ritkán űztem. A Bajai-csatornán a pergetés egyébként különösen „kifizetődő”, mivel e vízben lelhető fel a pisztrángsüger, avagy hétköznapi nevén a bass egyik legjelentősebb hazai állománya. Ez a négykilósra is megnövő díszsügerféle nem keverendő össze a fekete sügérral, amely szintén Amerikából, a Mississippi vízrendszeréből származik, de nálunk csak telepített halastavakban fordul elő, kis számban.

Európába először Max Borne hozta be a pisztrángsügéért 1883-ban, az eredetileg negyvenöt darab sügérből álló szállítmány a hosszú tengeri út végére mindössze tíz egyedre

zsugorodott. Ezeket Németországban telepítették be, majd e tíz hal leszármazottjaival honosítottak egész Közép-Európában, beleértve Magyarországot is. 1909-ben hozták először a Balatonba (itt hosszú távon sikertelen volt a telepítés), és nem sokra rá a Dunában és a Drávában is megjelent. Mivel azonban halunk nem szereti a gyors sodrást és a zavaros közeget, a nagy folyókból a csatornába és holtágakba húzódott vissza, s közben állományának egyedszáma igencsak megcsappant. Végeredményben az egész magyarországi telepítés sikertelennek lett elkönyvelve, mivel a pisztrángsügér csak a tiszta vízű, nyugodt holtágakban és csatornában „vetette meg uszonyát”.

A Bajai-csatorna, főleg partmenti dús vegetációja miatt, ideális élőhely a pisztrángsügér számára, ugyanis e hálnak ivadék korában búvóhelyként, majd kifejlett korában leshelyként is szüksége van a hínárra. Egyébként a bass a harminc fok feletti vízhőmérsékletet és a szélsőségesen alacsony oxigéntartalmat is gond nélkül elviseli.

A pisztrángsügér két-két és fél kilós példánya már ritkaságszámba megy. A Bajai-csatornán a '90-es évek elején volt egy sügérfogó verseny, és e vízből ekkor került ki az akkori jugoszláv rekorder, amely több mint kétkilós volt.

Horgászata igazi sport, mindig pergetve történik, bár néhány horgász szerint a Bajai-csatorna keskeny szakaszán fenekező készséggel, halszlettel csalizva is foghatók a bass apróbb egyedei. Rendkívül agresszív ragadozó, mindig a hínár vagy víz alatti tereptárgyak közvetlen közelében portyázik, és fejvesztve támad. A mindössze tizenöt centis egyed is megtámadja a hasonló méretű műcsalit, és hatalmas szája lévén könnyedén be is kapja. Angol nyelvterületen nem

véletlenül nevezik *largemouth bass*-nak, azaz nagyszájú sügérnek.

Húsa igen finom, íze süllőszerű, míg állaga a harcsáéval vetekszik. Szinte szálkamentes, sütésre ideális.

Természetesen nemcsak pisztrángsügérre pergetnek, hanem például csukára is, valamint a nyílt Dunán a süllő, a harcsa és ragadozó őn, tehát hétköznapi nevén a balin is az üldözött fajok között van.

Utóbbi ragadozó pontyféle igen fifikás hal, nehéz horogra csalni, ezért eme ezüstösen csillogó, gyönyörű állathoz még nem volt szerencsém. Annak ellenére, hogy az őn hat-hétkilós egyedei tízpercenként ugranak a vízfelszín fölé, és hatalmas csobbanás közepette érkeznek vissza, eddig semmiféle módszer sem bizonyult sikeresnek a megfogásukhoz.

A csukapergetés azonban egyáltalán nem eredménytelen, s érdemes is a hazai vizek „cápáját” cserkészni, mivel eme hihetetlenül szép mintázatú hal húsa az egyik legkedvesebb eledele a szigeti népségnek. A városiak szinte egytől egyig irtóznak a csuka húsától és a belőle készült étkektől, mivel eme csúcsragadozó egy különös, karakteres ízzel és zamattal van megáldva. Ettől az igazán vadas aromától a legtöbb ember idegenkedik, s egyszerűen „rókaíznek” titulálja.

A csukát igen sokféleképpen lehet elkészíteni, régen besózva a padlásokon szárították, s később főzve, fokhagymás mártással fogyasztották.

Mindenképp meg kell említeni a híres baranyai receptet, az úgynevezett mundéros csukát is. Ez a kezdetleges halászos recept leginkább Kiskőszegen, Vörösmarton és a Kopácsi-rét mellett fekvő falvakban terjedt el:

A mundéros csuka elkészítése során a halat egyáltalán nem tisztítjuk meg. A recept is innen kapta nevét, ugyanis a

mundér egyenruhát jelent, tehát a halat „ruhájában” készítjük el. Vágunk egy ujjnyi vastag hajlékony fűzfavesszőt, és a csuka szemén keresztül, a gerince mentén végigvezetjük, vigyázva, hogy ne sértsük meg a hasüreget, vagyis átszúrjuk a halat hosszában. Tüzet rakunk, és a tűz mellé leszúrjuk a pálca szabad végét, a halat hátával a tűz felé fordítjuk, néha forgatjuk, hogy a másik oldala is süljön. Kb. egy óra szükséges, mire megsül, ekkor a vesszőt kivéve a gerinc mentén felnyitjuk a halat, eltávolítjuk a belsőségeket, s összevágott hagymát tömünk a hasába, majd megsózzuk, és rongyba tekerve még negyedórán át pároljuk. A bőrében, tehát mundérban fogyasztjuk.

Számomra a legkedvesebb csukaétel azonban a hagyományos bezdáni csukapörkölt. Ez egy igen laktató étel, s viszonylag gyorsan elkészíthető.

Úgy kezdjük a csukapörkölt főzését, hogy apróra vágott szalonnát pirítunk, hozzáadjuk a szintén apróra vágott vöröshagymát, majd ezeket üvegesre perzseljük. Ezután rögtön hozzáadjuk az őrölt pirospaprikát és a csuka szeleteket, néhány percig pörköljük az elegyet, ügyelve, hogy a paprika oda ne égjen, majd az egészre ráöntünk két deci vörösbort, néhány percig pároljuk az egészet a borban. Később felöntjük vízzel, annyival, hogy épphogy ellepje a csukaszeleteket, ekkor apróra vágott zöldpaprikát és fokhagymát adunk hozzá. Ezután már egyáltalán nem szabad kevergetni, nehogy a hús szétessen. 40-45 percig főzzük, közben ízlés szerint sózzuk.

Galuskával vagy burgonyával illik tálalni, lehetőleg bográcsban készítjük.

A rákászati módszereimet a horgászmozgásokkal ellentétben igen sokáig tartott tökéletesítenem. A folyami rák

valaha igen jelentős állományokat alkotott a Kárpát-medence tavaiban, mocsaraiban és folyóiban. Mára a rákok igencsak megfogyatkoztak, feltehetően a vízminőség romlása miatt, ugyanis eme ollós állatok igen érzékenyek az élőhelyük szennyezettségére.

A rákász volt hajdan a rákgyűjtő mesterség, de a halászok és a pákászok is gyűjtötték a rákot, ám ők nem eladásra, hanem a családjuk részére szánták. A rákfogás ma már ritkaságszámba megy.

A rákot sokféle módon fogták, a legnépszerűbb rákász eszköz a rácsa volt, amely nem más, mint egy fém vagy vessző keretbe foglalt kör alakú háló. Ehhez köteleket rögzítettek, melynek másik végét egy hosszú rúd végére kötötték. A szerszámot a fenékre engedték, s vártak, amíg össze nem jött a várt mennyiség, ami személyenként huszonöt-harminc darab „ollóst” jelentett, merthogy ennyi kell, hogy valaki jól is lakjon vele. A rácsába csalétekként általában felbontott keszeget helyeztek, de a legjobb rákcsali a két-háromnapos „szagos” máj volt.

A háziasszonyok régen úgy vélekedtek, hogy a rák csak az „r”-es hónapokban jó (január, február, március, április, szeptember, október, november, december).

A pór nép mindenféle szerszám nélkül, kézzel gyűjtötte a rákot. A sekély vízben gázolva, be-be nyúltak a part melletti padmalyokba, üregekbe, és ha volt ott fognivaló, ollójával megragadta a rákász kezét, aki pedig egyszerűen kihúzta a rejtekéből.

Jómagam először a hagyományos eszközzel, a rácsával próbálkoztam, de ez a szerszám több oknál fogva sem volt sikeres, legfőképp a mély víz miatt, mivel mire felhúztam a

kör alakú rámára erősített hálót, minden rák kimenekült belőle.

Rájöttem, hogy rákászati célra a legalkalmasabb eszköz nem más, mint a törpeharcsavarsa, merthogy ebből nem bír kimenekülni a zsákmány. Vettünk is egyet, amivel nagy sikereket arattunk, csak hogy ezt egy szép napon ellopták. Ekkor ajánlotta fel Pipi Pista, hogy ideadja a macskája által széttépett szerszámot. Elfogadtuk a rémes állapotban lévő ajándékot, de megérte, mivel csak össze kellett foltozni, és már használható is volt. A rákvarsává alakított törpeharcsavarsába döglött keszeget teszek, majd egy jó hosszú kötéllel a mélyvízbe hajítom. Délután teszem le, és másnap reggel veszem fel. Volt, hogy egy éjjel harminc darab rákot fogtam ezzel a módszerrel.

Kezdetben a csalétek nem keszeg volt, hanem rohasztott csirke- vagy disznómáj, mivel a „nagykönyv” ezt tartotta a legjobb rákeledelnek. Jöttek is rá szép számban, csak annyi volt a baj, hogy eme „ínyencség” olyan markáns „illatot” árasztott, hogy minden egyes rák kiszedése külön erőpróbának számított, így maradtam csaliként a döglött halnál.

Előfordul, hogy minden próbálkozás ellenére sem lehet rákot fogni, mert van egy betegségük, amely általában tízévente egyszer az állomány 90%-át elpusztítja. Már Herman Ottó is felfigyelt rá, hogy a rákokat egyes vizeken néha rejtélyes kór tizedeli meg, a pusztulásért egy penészgombát vádolt, amely az állat testében elszaporodik, s megöli. Egy-egy pusztulás után két-három évig alig lehet rákot fogni az érintett vizekben.

Az ártéri népnek mindig is különleges csemegéje volt a rák. Különféle módokon készítették, leginkább főzve, de még kemencében is sütötték. Aranyszabály, hogy a ráknak élnie

kell a felhasználás idején, ugyanis már a fél órája döglött állatban is elszaporodnak az emberre is veszélyes baktériumok.

Bár ez meglehetősen kegyetlen eljárás, a rákot élve kell a lobogó vízbe dobni, s mikor már jó piros, akkor le kell cserélni a főzővizet, ezután még tíz perc kell neki az újbóli forrástól számítva. Tehát összesen húsz percig kell főzni.

Egyedül a potrohrészben (farok) és az ollókban található hús. A farokhúsból ki kell húzni a rák egyetlenegy szál zsigerét, s e művelet után már szintiszta húst kapunk, amely igen ízletes.

Elég sokat írtam már a Felső-Dunamellék erdeiről, s az ezen erdőkben szerzett kalandokról. Feltűnt már a Fekete sűrű, a Karapancai- és a Tatárrevi-erdő is, azonban ezek a már említett rengetegek csak töredékei a környék összes erdeinek. Tudniillik a Tisza egész hossza mellett nincs annyi erdő, mint a Duna mellett csak a bácskai Felső-Dunamelléken.

Joggal kérdezhetik: melyik a kedvenc erdőm? Nos, erre csak azt a választ tudom adni, hogy mind a kedvencem. Az erdő tökéletes élő rendszer, nincs benne hiba és hamisság, ellentétben az emberi társadalommal.

Jómagam a természet katedrálisainak, templomainak tartom az erdőket, melyekben mindig választ lelek az élet nagy kérdéseire. Mikszáth Kálmán⁴⁸ írta, hogy *„aki az erdő fáitól, szikláitól, a zuhogó pataktól és a vándorló felhőktől kéri kölcsön a gondolatokat, az nem is fogy ki soha belőlük”*. Ezt én is így gondolom. Ebből adódóan számomra minden erdőnek megvan a maga varázsa, a hosszas erdőjárások során pedig rájöttem, hogy mindegyikük más-más „személyiség”.

⁴⁸ Mikszáth Kálmán- 19. századi magyar író

Minden erdőbe más miatt érdemes menni: például tudom, hogy ha csalánt vagy zsurlót akarok szedni, akkor a Fekete sűrűbe kell mennem, s ugyanitt találok medvehagymát és galagonyát is legkönnyebben. Továbbá, ha szedret vagy gévagombát akarok gyűjteni, akkor közvetlen a Duna partján lévő füzesbe kell belevetnem magam.

Egyébként a sárga gévagomba hazánk egyik legfinomabb gombája, s ennek ellenére a városi nép nemigen ismeri. Az ártéri füzesekben nő, korhadó fatönkökön, általában tavasszal. Fiatalon kénsárga színű, és olyan az állaga, akár egy vízzel jól átítatott szivacsé. Ilyenkor a legízletesebb. Készíthető belőle pörkölt, de kirántani is lehet. A szerb elnevezése šumsko pile (erdei csirke), ami kiválóan tükrözi azt, hogy az eme gombából készült ételek a csirkehússal vetekszenek.

A Kozara a környék második legnagyobb erdeje, Bezdán, Monostorszeg és Zombor között terül el, 11.700 hektár területen, ez rendelkezik talán a legnagyobb biodiverzitással. Rendkívüli értékeket képvisel a természetvédelem szempontjából. Nemcsak gyűjtögetőként szerezhethünk be itt vadvadkörtét, somot és kökényt tisztességes mennyiségben, és nemcsak esetleges vadásztehetségünket kamatoztathatjuk a hatalmas gím- és dámszarvas, valamint vaddisznó- és muflonállomány⁴⁹ által, hanem a biológiai tudományok, például a botanika megszállottjaként is érdekesnek találhatjuk a Kozarában fellelhető védett növényeket, így sok más mellett a tavaszi héricset és a magyar kikericset is (megjegyzem: ez utóbbi növény szerepel a magyar kétforintos érme hátlapján).

Nevének eredetét homály fedi, annyi biztos, hogy már az 1700-as években is ezt a nevet viselte. A Kígyós-patak szeli

⁴⁹ Muflon (*Ovis aries*): birkához hasonló erdei állat

át, és e sűrűben található a Sárkányos-mocsár, valamint itt lelhetők fel a középkori Bartány vár omladékai.

Igen népszerű a vadászok körében, több híresség is vadászott már itt, pl.: Josip Broz Tito, valamint Michael és Ralf Schumacher⁵⁰ is. Több rekord méretű gímbika is terítékre került a Kozarából, a legnagyobb agancs 248.55 CIC⁵¹ pontot ért, és húsz évig (1971-ig) világrekord volt.

A Kozara besorolását illetően sziki tölgyes, enyhén lúgos talajjal rendelkezik, s megtalálhatók benne kisebb-nagyobb löszgyepfoltok és bázikus síklápok.

A tisztásokon megfigyelhető a nátriumsók kicsapódása, ennek tudható be a következő természeti jelenség: a talajvízszint magasan van, de a föld felső rétege mégis száraz, a sók vízelnyelő hatása miatt. Egyes helyeken azonban a talaj téli beázása és a magas talajvízszint összeér, így jöhetnek létre az olyan lápok, mint a Sárkányos.

Sajnos a Kozara erdőt is fenyegeti a korszerű erdőgazdálkodás és vadtúltartás.

Számos élmény köt a Kozarához, voltaképp itt ismertem meg a hazai őserdők működését, s itt lehettem szemtanúja olyan dolgoknak is, amelyekhez az emberek 99.9%-ának sajnos egész életében nincs szerencséje.

Egyszer a nagyapámmal gyűjtöttünk itt somot, amikor is akaratomon kívül a közeli cserjésből kiugrasztottunk egy testes vadkant; mondanom sem kell, hogy fejvesztve rohantunk a helyszínről, de szegény állat legalább annyira megijedhetett, mint mi, mert ő is futásnak eredt, s eltűnt a kökénycserjék rengetegében. A vaddisznók egyébként hatalmas dagonyagödröket alakítanak ki maguknak a nagy

⁵⁰ Michael Schumacher világhírű autóversenyző, Ralf az öccse

⁵¹ CIC – nemzetközi trófeabíró osztályzat

esők után, melyeknek már csak a közelébe menni is életveszélyes az ott pihenő, hirtelen haragú agyaras sertések miatt.

Továbbá volt, hogy jómagam botanikai felmérést készítettem az erdőről, ekkor a ritka növényeket „vadásztam”, ennek érdekében kis híján öt kilométert hatoltunk be az őstölgyes szívébe. Amikor épp a legmesszebb jártunk a járható úttól, szinte a semmiből gyülemleni kezdtek az égbolton a zivatarfelhők. Hamarosan az erdő összes madara elhallgatott, s dörögni kezdett az ég. Hagytuk a munkát és lóhalálában törtettünk át az aljnövényzeten. Nem sokra rá az eső is eleredt, mi a negyvenméter magas tölgyek alatt, a szinte áthatolhatatlan bozótosban, csaknem éjszakai sötétségben haladtunk az iránytűről leolvasott irányban. Bőrig ázva értünk vissza a bungalóba.

A Kozarában láttam életem első boszorkánygyűrűjét is. Ez utóbbi nem más, mint egy gombák által alkotott tökéletes kör az erdő talaján. A kör alakzat úgy alakul ki, hogy egy már teljesen elkorhadt fatuskó földalatti maradványai köré szerveződnek a gombák, melyek így az egykori tönk körvonalát követve fejlődnek ki. A név onnan ered, hogy hajdan úgy hitték, hogy a körben táncoló boszorkányok vagy tündérek idézik elő ezt az igen egyedi természeti jelenséget.

De hogy a „misztikumot” még tovább fokozzam, meg kell említenem, hogy láttam már boszorkánytojást is, ami pedig az erdei szömörcsög nevű gomba kifejletlen, hófehér egyede, mely valóban kísérteties hasonlóságot mutat egy tyúktojással, és meglehetősen feltűnő látvány. Ez a „tojás” idővel repedezni kezd, és mindössze néhány óra alatt fejlődik ki belőle a szömörcsög.

Igazi ősi vadon ez az erdő, melyben csak úgy hemzsegek a különféle vadállatok.

Tavasszal a tisztásokon muflonok legelésznek békésen, bégetésük igen messzire hallatszik. Vigyázni kell velük, mert az anyaállatok és a kosok is igen hevesen védelmezik a csoport bárányait és jerkéit⁵². Igen szemfüles állatok: egy apró nesz hallatán máris abbahagyják a táplálkozást, s amikor a nyáj vezérjuha fütyülő hanggal riaszt, úgy eltűnnek a susnyásban, akár a kámfor.

A tölgyesben a nyár végéhez közeledve egyre gyakrabban hallható a lapátágancsú dámszarvasok barcogása. Ez egy meglehetősen ijesztő hang, amit a dámvadok adnak ki a párzási időszakban. Aki először hallja, általában jól megijed, mivel leginkább az oroszlánok morgására emlékeztet. A barcogóhelyen a bikák úgynevezett barcogóteknőt kaparnak a talajba. A mélyedés olyan nagyságú, hogy az állat kényelmesen bele tudjon feküdni, mélysége 10–20 cm. Egy-egy ilyen teknőt a bika több éven át is használhat, és egy példány akár több gödör felett is rendelkezhet. A vájatok olykor igen közel vannak egymáshoz, és egy-egy helyen akár 40–50-et is össze lehet számolni.

A Kozara erdő oly hatalmas és oly vad, hogy még több mint tízévnnyi rendszeres látogatás után is kijelenthetem, hogy kevesebb, mint a felét ismerem csak részletesen. A Kígyós-patakon túli területeket illetően teljesen inkompetens⁵³ vagyok, így a Bartány vár omladékait sem láthattam még.

Bartány volt a vár, amelyről mindenki tudta, hogy létezett, azonban pontos helyét sokáig rejtély övezte. Mitikus homály övezi ezt a középkori erődöt, talán azért, mert a sötét

⁵² Jerke: fiatal nőstény muflon

⁵³ Inkompetens nem ért valamihez/ tudatlan valamilyen téren

Kozara legtávolabbi szegletében található. A várat először 1290-ben említik, azt is tudni, hogy ekkor III. András a csúti monostornak adományozta. 1475-ben Szilágyi Erzsébet (Mátyás király anyja) megtiltotta Bartány várnagyának a szomszédos falvakban történő jogtalan vámszedést. 1522-ben Bartánynak nyolc adófizetője volt. A mohácsi csata előtt magyarok lakták, aztán szerbek és törökök. Ekkor tizenöt-húsz család élt itt. A törökök kiűzése után a vár elhagyatottá vált, visszafoglalta a természet, ez idő tájt az erődítmény a Czobor-család tulajdona lett.

A XIX. század végén Donoszlovics Vilmos foglalkozott a vidék történetével, kiváltképp Bodrog várral, amely – mint később kiderült– Bartánytól hét kilométerre délnyugatra feküdt. Amikor Monostorszegen Donoszlovics rátalált egy régi térképre, melyet szabásmintának használtak, s meglátott rajta a Kozara erdő déli szélén egy névtelen várromot, úgy gondolta, „megfogta az Isten lábát”, mert az a rom csakis Bodrog vár maradványa lehet. A falu legidősebb sokác lakosa tudott az erdőben lévő sáncokról, és felajánlotta segítségét a történésznek. Egyébként Monostorszegnek ezt a határrészét régen Bortánypusztának nevezték, nem véletlenül.

Donoszlovics komoly expedíciót szervezett az erdőbe, emlékirataiban így emlékszik vissza a romok megtalálására:

„A Kígyós éren kétszer átlábolva, az erdőben ide s tova barangolva emberünk vezetése alatt a várromhoz, illetve a földhányáshoz, megérkeztünk. Az öröm leírhatatlan volt. Háromszoros üdvövéssel köszöntöttük, kalap emelve a Szózatot énekeltük.”

Expedíciójának eredményét Donoszlovics 1881. március 29-én publikálta a *Bácska* című közlönyben. S ebben azt írja, hogy Bodrog várának romjaira lelt. Azonban ezt később

cáfolták. Ennek ellenére egy 1884-es katonai térkép is *Ruine Bodrogvár*-ként jelölte Bartány romjait.

1891-ben Gubitza Kálmán végzett kutatásokat a romokon, megállapította, hogy azon a helyen valamikor régen földvár állt, melyet aztán téglával erősítettek meg. Velenrájter Pál a Gubitza-féle ásatásból előkerült leleteket alaposan elemezte. A kutató úgy gondolta, hogy egy csatornán át a Dunából töltötték fel vízzel a vár körüli sáncokat. Ezt dr. Balla Ferenc *Bezdán története a kezdetektől 1914-ig* című könyvében cáfolja. Az elismert helytörténész szerint Bartány a vizet nem a Dunából, hanem a Kígyós-patakból nyerte.

A Kozarában fellelhető Sárkányos-mocsár régen viszonylag népszerű horgászhelynek számított. Leginkább Bezdán egyik határrészéről, Isterbácról jöttek ide pecázni, mivel utóbbi igen közel esett az erdei vízhez. Itt leginkább csíkkal, compó és ponty akadt a horogra, vagy rekedt a csíkvársában. A Sárkányosnak állítólag van egy levezető csatornája Kígyós-patakhoz, amiben csakúgy nyüzsög a csíkkal. Az öreg horgászok beszámolóí szerint a Sárkányosból kifogott ponty oly sötét színű, hogy sok pecás először fel sem ismerte pontylétét, hanem compónak hitte. Ám ezt a lápot az erdőgazdaság a Kozarával egyetemben bekerítette, így ma már nem horgászik itt senki. A Sárkányos, a Bartány várhoz hasonlóan, már-már mitikus mocsara a vidéknek. Ez talán a nevének köszönhető, ugyanis azt állítólag onnan kapta, hogy egykor sok nagy kígyó élt itt. A természetvédelmi rezervátum egyik legnagyobb értéke, igazi ornitológiai és botanikai paradicsom.

Az erdőt átszelő Kígyós-patak 129 kilométer hosszú, Magyarországról érkezik, és olyan kanyargós, hogy nem kevesebb, mint nyolc ízben szeli át az államhatárt egy tizenöt

kilométeres szakaszon. Elhalad Béreg, Küllőd és Bezdán mellett, majd áthaladván a Kozarán, Monostorszegnél ömlik a Ferenc-csatornába. Ez a mindössze néhány méter széles ér régen igen gazdag volt halban, s ma is számos horgász látogatja.

Csíkhal is akadt benne szép számban, így a dunai harcsázók is gyakran tettek kitérőt a Kígyóshoz, elsőrangú csalihal reményében. De anno másképp mentek a dolgok, a csíkfogás külön mesterségnek számított, művelője pedig nem más volt, mint a csíkász.

A réti csík egykor közönséges hal volt, fontos böjti tápláléknak számított, és a csíkászatot a XIX. századig mint a halászat külön ágazatát tartották számon.

Halunk maximum harminc centiméteresre és húszdekásra nő meg, kisméretű száját tíz darab bajuszsál köríti, a testformája miatt kígyószerűnek tűnő élőlényt a fenéken ezek segítik az érzékelésben. A hal hasa sárga, háta barna és oldalán a fejétől a farkáig jellegzetes sárgásbarna csíkok húzódnak.

Éjjel éli világát, napközben az iszapban rejtőzik el. Rovarlárvákat és férgeket keresgél a fenéken, valamint a vízben lévő növényi törmelékeket is eledelének tekinti. Nagyon szívós és igénytelen teremtmény, az élőhelyének időleges kiszáradását is túléli a nedves talajba fúródva.

Olyan helyeken, ahol a réti csík előfordult, nyáron, szárazság idején, a lakosság kiásta az ártéri rét talajába rejtőzött példányait, és az itt turkáló disznók is ízletes falatokhoz jutottak ilyenkor.

A faj érdekes jellegzetessége, hogy kiegészítő légzőszerve segítségével béllégzésre képes. Amikor kevés a vízben az oxigén, felúszik a felszínre, és ott levegőt szippant, amelyet

vérerekkel dúsan átszőtt belébe présel. Az elhasznált levegőt a végbelén át engedi ki. Heves nyári zivatarok előtt gyakran használ légköri oxigént, mivel ilyenkor a magas hőmérséklet és az alacsony légnyomás miatt csökken a víz oxigéntartalma. Régebben ezen tulajdonsága miatt az ártéri ember élő barométernek⁵⁴ tartotta, mert az időjárás változását nyugtalan mozgásukkal előre tudták jelezni, így már nem is meglepő, hogy angolul a réti csíkot weather loach-nak nevezik, (weather=időjárás).

A csíkász az ingó lápon lápi bottal járt, lápmetszővel vágott lápkutat a csíkkas számára. A Felső-Dunamelléken leginkább ez utóbbi szerszámmal vagy vejszével fogták a csíkkirályt. A szakma mestere rendszerint olyan helyen rakta le kasait, ahol látta, hogy a gémek a csíkot fogdossák, mert ott szinte bizonyosan tisztességes prédára számíthatott.

Az ártéri ember a mocsárban vesszőből, dudvából, törmelékből, zombékből, gyepből és karókkal erősített földből, úgynevezett csíkgátakat is épített. A gát egymástól néhány méter távolságban lévő nyílásokat tartalmazott, ezeknek mindkét oldalára felállították a csíkkast, de ezt a kelléket a lápba vágott nyílásokba, úgynevezett dohokba, vagy télvíz idején a lékekbe függőlegesen is beállították. A lékbe elhelyezett csíkkast rőzsével, szalmával, majd hóval fedték be, hogy a haltolvajok ne vegyék ki belőle „részüket”.

A csík eltartására szolgáló eszköz a véter volt (hordó alakú vesszőkosár), amelyet a semlyék alkalmas helyén a vízbe süllyesztettek.

Ahol kedvelték a csíkpaprikást, ott a kifogott halat paprikás-hagymás zsírban sütötték meg. Ha sok volt a csík, fasírtot gyúrtak belőle, vagy magában, vagy más hússal

⁵⁴ Barométer: időjárás előrejelzésére használatos eszköz

elegyítve. A lápi nép nem sokat vesződött a csík tisztításával. Elevenen megsózták őket, vagy nyárfahamut szórtak rájuk, ettől a halak örült vergődésbe kezdtek, és ledörzsölték a bőrt egymásról. Aztán már csak meg kellett mosni, és következett a nyakazás. A levágott fejjel ügyesen kihúzták az egy szál belét is, aztán egy nyársra húzták a halakat, és parázs fölött megsütötték.

A táj erdői közül mindenképp megemlítendő a Dunai-erdő. Közel hatvanöt négyzetkilométerével ez a Felső-Dunamellék legnagyobb erdeje. Eme ártéri vadon a bezdáni vámpalotától egész a húsz kilométerre lévő Apatin határáig tart, széltében pedig a Duna és a Ferenc-csatorna határolja. Több szigetből áll, amelyeket holtágak és fokok választanak el egymástól.

Ezek a szigetek sem államé, sem emberé; sem szerbé, sem horváté. A Duna tulajdonai ezek, melyek felett maga a folyam rendelkezik s uralkodik – vasököllel.

Valódi labirintus ez a Duna mellett, melynek teljes bejárására és megismerésére talán egy élet sem elég.

Az erdőség legészakibb szigete a Blazsevica, ezt a Duna, a Darázsi-fok és a Kopolya-fok határolja. Itt található a már említett I. kőhányás, a Rajter, a Darázsi-fok dunai kijáratánál pedig a már szintén említett híres víkendtelep lelhető fel. Ezen a szigeten található a Rekettyés-fok és az Ördögásta-tó is.

A második és egyben legnagyobb sziget a Kalangyos-sziget, ezt nyugatról a Duna, északról a Darázsi-fok, keletről a Ferenc-csatorna, délről pedig a Kalangyos-Holt-Duna határolja. Nem véletlenül kapta ezt a nevet (kalangyos=kalandos) ugyanis az egész környék egyik legvadabb és legrejtélyesebb szigete, valamint igen színes

történelemmel is rendelkezik. Itt lelhető fel a csak Tizenkilences-ként emlegetett homokzátony és kősarkantyú, amely alacsony vízálláskor kiváló fürdő- illetve pecahely, leginkább a kősüllőre specializálódott pecárosok kedvelik. A Tizenkilences, arról kapta a nevét, hogy az 1419. folyamkilométernél fekszik.

Egyszer egy nyári napon épp e helyre tartottunk horgászni; amikor megérkeztünk, és kiszálltunk az autóból, abban a pillanatban nagy zümmögés közepette marhaböglyök ezrei szálltak meg minket, ilyesfajta jelenséget eddig még a nagyapám sem tapasztalt, mindenesetre búcsút mondhattunk a tervezett horgászatnak.

Valahol itt a Kalangyos-szigeten található Bodrog várának maradványai is, de hogy pontosan hol, azt még senkinek sem sikerült kideríteni.

A vár már a honfoglalás előtt is létezett, bár ekkor még a szláv Zalán vezér földvéra állt a szigeten. Akkoriban még a mára teljesen eltűnt Vajas folyó is erre morotvázott (ennek a partján volt eredetileg a vár), s Anonymus krónikája szerint e folyam partján ütöttek táborát Árpád vezetésével a honfoglaló magyarok. A Duna és a Vajas közé ékelődő földvérat a magyarok elfoglalták (lásd: Vörösmarty Mihály: Zalán futása), és megerősítették, mivel Szent István királyunk ezt az erődöt tette meg Bács-Bodrog vármegye központjának. Nevének eredetéről nem lehet biztosat mondani, de lehetséges, hogy a magyarok nevezték el így a várat, mivel a korábban itt élő szláv törzseket Bodrikoknak hívták. Bodrogvárnak 1522-ben 147 adózó háza volt, két kolostor is a fennhatósága alá tartozott, a Szent Kereszt pálos kolostort 1282-ben említik először, amely a Bodrogtól valamivel nyugatra volt található, a ma a sajtó által csak Liberland-ként emlegetett szigeten.

Keletre pedig a Szent Péter kolostor emelkedett, ez a mai Monostorszeg területén lehetett. Eme egyházi központokat a XVI. század végén teljesen lerombolta a török. Egyes források szerint I. (Szent) László királyunk kétszer is (1093, 1095) ezekben a monostorokban és Bodrogvárban töltötte a húsvéti ünnepeket. 1095-ben itt fogadta a clermonti zsinat⁵⁵ küldöttségét, s megígérte, hogy hadjáratot vezet a Szentföldre. Erre viszont halála miatt nem került sor. 1241-ben Bodrogot is feldúlták a tatárok, de 1256-ra újjáépült. Bodrogvár fokozatosan elnéptelenedett, 1590-ben már csak tizennégy adózó házat jegyeztek fel itt.

Gubitza Kálmán 1898-99-ben ásatott a Szent Kereszt kolostor helyén, díszes kőfaragványok kerültek elő (ezek a királyi alapításra utalnak), valamint II. István, II. (Vak) Béla, Károly Róbert és Ulászló királyok korából való fémpénzek.

A vár elhelyezkedése igazi rejtély. Több elmélet is létezik erre vonatkozóan, s a kutató dolgát félreértések és az adathalmaz véletlen hibái nem könnyítik meg. Dr. Balla Ferenc szerint, miután a vár elhagyatottá vált, a Duna, mederváltása okán, elöntötte. Azonban ma is szárazföldön lehet, valahol Bezdántól délnyugatra, a hatalmas ártéri erdőben – már, ami megmaradt belőle.

Pontos helyét illetően egy kis kutatás arra enged következtetni, hogy a vár hét kilométerre délnyugatra található a kozarai Bartánytól, a Duna mentén, kb. a horvátországi Vörösmart város magasságában. Régi térképeken sajnos nem kivehető az elhelyezkedése, pontosabban nincs viszonyítási alap a mai térképekhez, mivel e dokumentumok keletkezési idején nem voltak a közelben más jelentősebb települések, és a

⁵⁵ Clermonti zsinat : a katolikus egyház vezetőinek találkozója volt, ahol II. Orbán pápa meghirdette az első keresztes hadjáratot

Duna közel sem a mai medrében futott. Ironikus, hogy Bodrogvár pontos helye állítólag szerepelt volna az 1928-ban Hóman Bálint és Szekfű Gyula által kiadott *Magyar történetében* egy térképen, de végül nyomdahiba miatt lemaradt róla.

A Dunai-erdő következő szigete a Sziga-sziget, amely ténylegesen horvát területekre is átnyúlik, s 2015-ben ezen a senki földjén kiáltotta ki Vít Jedlička cseh politikus a Liberland nevű mikroállamának függetlenségét. Jedlička „elnököt” 2015. május 9-én letartóztatta a horvát rendőrség, de rövidesen szabadon engedték. Ezután Zágrábban a II. világháború befejezése alkalmából rendezett Európa-napon több ország képviselőjével is találkozott, és meghívta őket a május 15-ére tervezett liberlandi grillpartijára. Ezt követően a Dráva partján lévő Eszékre utazott, hogy csónakot vásároljon, és azzal induljon a Sziga-szigetre. A „honfoglalók” végül autóval jutottak el Vörösmartra, ahol a hatóságok már várták őket. Jedlička közölte: *az Európai Unió területéről egy olyan területre fog belépni, ahol már nincs hatáskörük.*

Ezt követően az államférfi átkelt a horvát-liberlandi „határon”. Fél órával később a rendőrség újból letartóztatta, tolmácsával együtt. Jedlička nem tanúsított ellenállást, noha nem volt hajlandó horvát területre lépni. A rendőrök a pélmónostori rendőrségre vitték. Pár óra múlva végül kiengedték. Később az „állam” számára létrehoztak egy honlapot, amelyen keresztül liberlandi „állampolgárságot” lehet igényelni. Vít Jedlička célja egy olyan társadalmat létrehozni, ahol a tisztességes emberek anélkül érvényesülhetnek, hogy az állam felesleges szabályokkal és adókkal keserítene meg az életüket.

Az erdő legdélibb szigete a Kazuk-sziget, amelyet a Kupuszinai-Holt-Duna, a Duna, és a Hampói-Duna határol.

Találhatók még az erdőben kisebb szigetek is: pl. a Ferenc József-sziget, a Pápa-sziget, a Smagúc-sziget és a Sárkány-sziget, melyeken állítólag már évtizedek óta nem járt ember.

A Dunai-erdő szigetvilágába gépjárművel szinte lehetetlen a behatolás. Vannak ugyan erdészeti utak, de ezek az év jelentős részében járhatatlanok még a traktorok számára is. Meg lehet kockáztatni a kisebb terepjáróval való túrát, de nem ajánlott, mivel ha a legközelebbi kikövezett úttól hétényolc kilométerre éri autónkat baj, az nem egy leányálom, s még telefonjainkat is nyugodtan a Kalangyos-Dunába vethetjük, ugyanis térerő sincs a szil-, tölgy- és nyárfák rengetegében.

A Duna ártere 1424. folyamkilométerétől az 1380. folyamkilométeréig a jobb parton is vad arcát mutatja. Ez a Felső-Dunamellék *de jure* horvát oldala, bár itt is vannak olyan szigetek, melyek *de facto* Szerbiához tartoznak (lásd: Liberland/Sziga-sziget).

A nyugati part első szigete csaknem rögtön a Kiskőszeget és Bezdánt összekötő híd után következik, amely nem más, mint a Zöld-sziget (horvátul: Zeleni otok). Ezen a szigeten híres víkendtelep található, és népszerű horgász hely.

Ez után jön az Albert-sziget, majd pedig a már emlegetett Liberland.

Ezeket a szigeteket magasabb partmenti részek követik, melyeket hátnak neveznek. Ilyenek a Somhát, a Bikahát és Szarvashát is.

A Duna 1408. folyamkilométerénél a jobb oldalon az ártér erősen kiszélesedik, úgy, hogy áradáskor a vízzel borított

terület akár több mint tíz kilométer széles is lehet. Itt az erdőségeket felváltja a nádasok és cserjések végeláthatatlan sora, melyeket fokok, holtágak, kisebb-nagyobb kiömlők (úgynevezett „disznóbelek”) és csatornák szegélyeznek. Ez lenne a messze földön híres Kopácsi-rét, amely 177 négyzetkilométernyi vadonjával bizony egyáltalán nem embernek való vidék.

Ebből az ártérből mozaikszerűen emelkednek ki az aprócska szigetek, melyekből annyi van, hogy felsorolni is sok lenne.

A Kopácsi-rétet nemcsak a Duna önti el évről-évre, hanem a Dráva is, amely itt torkollik a nagy folyamba. A Drávatorok különösen egyedi természeti jelenség, ugyanis az utóbbi folyó csaknem fekete vize találkozik a Duna világosszürke vizével, s a két szín az egybeömlésnél kontrasztosan elhatárolódik egymástól.

2016 tavaszán egy szerencsés horgász itt akasztotta meg azt a nem kevesebb, mint 158 kilós és 275 centis harcsát, amely a világrekordot tartja.

Egy horgásztörténeteket feldolgozó kis könyvben olvastam egyszer egy lenyűgöző történetet, amely egy közeli Duna szakaszon esett meg, még a Kazán-szoroson lévő Vaskapu I. vízierőmű megépülte előtt, a '60-as évek elején.

A horgász történetesen valamivel Apatin városa felett áztatta a zsinórt egy őszi éjszakán. Nemigen volt kapás, így hát emberünk félig-meddig elbóbiskolt a parton. Egyszer csak, mintha part szakadt volna vízbe; a pecás hatalmas csobbanásra lett figyelmes, amely nem sokkal később többször is megisméltődött. Bizonyára mondanom sem kell, hogy a hangok forrása nem a folyóba szakadó partoldal volt, hanem,

mint kiderült, a világ legnagyobb édesvízi halai, a vizák kétháromszázkilós egyedei ugráltak ki a Dunából.

A viza a tokhalfélék családjába tartozik, igen hosszú életű, és akár egy tonnánál nagyobbra és hétméteresre is megnőhet. Félig tengeri életmódot folytató hal, csak íváskor úszik fel a Fekete-tengerből a nagy folyón, akár Bécsig is.

Régen az Al-Duna babonás kapitányai szigonnyal vadásztak rájuk, mivel rossz ómennek tartották, ha nagy viza úszott el a hajójuk mellett: ez számukra annyit jelentett, hogy hamarosan zátonyra fognak futni, vagy örvénybe fognak keveredni.

Egykor a vizák évente két nagy hullámban úsztak fel a tengerről ívásra a Duna sekélyebb részeire. Az állomány egy része ősszel úszott fel, s a víz legmélyebb részein – a Kazán-szoros hetvenöt méter mély gödreiben – telelt át. A másik részük csak tavasszal kezdte meg a vándorlását. Ez a gigantikus teremtmény hajdan igen gyakori volt a Dunán, és ha egy halásznak ilyenforma hal akadt a hálójába vagy vizahorgába, annak az egész évi megélhetése biztosítva volt.

Egyes vélekedésekkel szemben a viza a méretei ellenére nem emberevő, és nem is harminckilós harcsákat fogyaszt, hanem szelíd óriás: a fenéken turkál csigák, rovarlárvák, férgek és kagylók után kutatva – ezekkel táplálkozik.

Mára ez az óriáshal igencsak megritkult, egyrészt azért, mert túlhalászták az értékes ikrája (a híres fekete kaviár vagy beluga kaviár) miatt, másrészt pedig a Vaskapu erőművei útját állják természetes életciklusának.

Ma már alig-alig találkozni vizákkal a folyón, jó, ha tíz évente hallani hírét egy példánynak; de amúgy igen ritka hal lett a dunai galóca, a magyar bucó és a vágótok is.

A Felső-Dunamellék szigetein – annak ellenére, hogy igen nyugodt és idilli környezet – a napok gyorsan telnek. A bungalóban fogadott vendégekre például különösen jellemző az a „paradoxon”⁵⁶, hogy a vadonban töltött első nap végére olyan érzésük támad, mintha már legalább egy hete itt lennének. Ez valószínűleg annak köszönhető, hogy egyetlen nap alatt annyi természetes ingert és élményt kap itt az elfásult, városi ember, amennyi lakókörnyezetében jó esetben egy egész hét alatt éri.

Nyáron, aki horgászik, legkésőbb hajnali négykor kel. Higgyék el, ha van miért – márpedig van –, akkor egyáltalán nem nehéz felkelni ilyen korán. Itt minden nap tartogat valami meglepetést. Minden nap történhet valami, ami életre szóló élmény is lehet, s sosem feledi az ember.

Amikor a ladikkal kifutunk a vízre, még szinte az éj sötétje takarja a tájat, de a madár- és állatvilág – velünk egyetemben – már javában talpon van.

Tavaszi napfelkelteken, a nagy madárkoncert idején, nem hallható semmilyen emberi hang, csak az ősvadon szimfóniája. A kisebb énekesmadarak trilláit megtöri a lóp mélyében rejtőző bölömbika⁵⁷ mély bűgása, és a tisztásokon udvarló fécánkakasok dürgése.

Ilyenkor jön el a „szalonkahúzás” ideje is, ami nem más, mint az erdei szalonka tetszelgési szertartása. Ez a kisebb tyúk méretű, hosszú csőrű madár tavasszal naplemente után és virradat előtt cikázva repül az erdők fölött és igen különös hangot hallat, amelyet a vadászok csak korrogásnak neveznek, és leginkább a macskadorombolásra hasonlít. Csak a hímek korrognak, a tojók az erdőszélen hallgatják őket. Amikor egy

⁵⁶ Paradoxon=ellentmondás

⁵⁷ Bölömbika (*Botaurus stellaris*) mocsári gémféle madár

udvarló elnyeri a tetszésüket, akkor halk hívó hangot adnak ki, és páva módjára kiterítik farktollaikat. A tollak fehér vége a sötétben úgy világít, mint egy jelzés, a hím szalonka ezáltal meglátja jövődöbeli párját, és odarepül mellé.

A rezervátum területén egyébként 280 madárfajt azonosítottak az ornitológusok, elképzeltelhetjük hát, hogy hány „hangszeren játszik” a hajnali erdő, s ez milyen élményt nyújt a mozdulatlan vízfelületen sikló csónakban ülő ember számára.

A helyi madárállományban olyan veszélyeztetett ritkaságok is feltűnnek, mint például a kanalasgém és a fekete gólya, amely egész Európában itt lelhető fel a legnagyobb számban.

Velem egyszer megesett, hogy egy reggel félhomályban s különösen sűrű ködben eveztem át a „szerb oldali” horgász helyre. Körülbelül félúton járhattam, amikor a ködből egy aprócska madár röppent a ladik fölé, majd nagy meglepetésemre nyugodtan letelepedett a csónak oldaldeszkájára. Én eveztem tovább, a csilpcsalpfüzike⁵⁸ pedig alig egy méterre tőlem üldögélve tette meg velem a negyven méteres távot a túloldalig, majd elrepült. Ezek után mondja nekem valaki, hogy nincsenek csodák...

A vidék madárvilágának egyik legszebb és legkülönösebb képviselőjét – nevezetesen a búsos vöcsköt – mindenképp méltatnom kell írásomban. Ez a kacs méretű vízimadár gallérhoz hasonló vörösesbarna tollpamacsot visel a fején, tehát nem véletlenül lett „búbos”. Főként hallal táplálkozik, nagyon rosszul repül, de annál jobban úszik és bukik. Akár több percet is képes a víz alatt tölteni egy levegővétellel. A legérdekesebb tulajdonsága eme csodálatos teremtménynek

⁵⁸ Csilpcsalpfüzike (*Phylloscopus collybita*): veréb méretű erdei énekesmadár

az, hogy a vöcsökpárok minden tavasszal és koranyáron látványos udvarlási rituálét, illetve varázslatosan kifinomult násztáncot bonyolítanak le.

A szertartást a hím egyed kezdeményezi, ahogy hófehér hasát csaknem teljesen kiemelve a vízből közeledik a nőstény felé. Ezt követően a pár felmeresztett gallérokkal egymás felé fordul, és keringeni kezdenek maguk körül, akár a balerinák. Később a hím lebukik, és egy nád- vagy hínárdarabbal jön fel a vízfelszínre, közvetlen a nőstény mellett, s a „zsákmányt” a csőrével neki ajándékozta. Ha a másik fél elfogadja a közeledést, akkor a hím és a nőstény párhuzamosan egymás mellett úszik egy darabig, s eközben kínosan pontosan utánozzák egymás minden mozdulatát; ez a mutatvány általában elég viccesen hat. Ezután a hím ismét lebukik, és ezúttal egy halat hoz fel, majd ajándékoz párjának zárásképp.

A vízen úszó fészket később közösen építik fel nádból, s a végtelenül aranyos csíkosfejű fiókákat is karöltve nevelik, na és természetesen életük végéig együtt maradnak. A szigeti embereknek is csak életükben egy-két alkalommal adatik meg, hogy szemtanúi legyenek a búbos vöcsökök nászának, azonban ezt a szertartást elég egyszer látni, s aztán már nincs az a kőszívű ember, aki ne kezdene hinni a síríg tartó igaz szerelemben.

Hattyúkkal is gyakran találkozni a horgászhelyre tartva, de néha a móló elé is odajönnek fiókáikkal ezek a gyönyörű hófehér madarak, mivel már megszokták, hogy mindig kapnak tőlünk ennivalót, már, ha épp akad szárazkenyér a háznál. Szépségük ellenére a hattyúk igen veszélyes állatok, ha veszélyeztetve érzik magukat előbb a macskához hasonlóan fújnak, majd bátran támadnak. A nagyapámmal már megesett, hogy motorcsónakjával túl közel haladt el egy

hattyúcsaládhoz, és a felbőszült gúnár a víz felett szállva utánaeredt a ladiknak, s kis híján be is érte. De hallani olyan történeteket is, hogy egy hattyú megölt egy kisebb termetű kutyát, amely ugatásával idegesítette.

Hajnalban a pecahelyre beérve, s kikötve a csónakot, már kezdődik is a játszma. Tíz perc múlva a csalik már a fenéken vannak, tehát lehet várni a kapásokat. Káprázatos ez időben a természet; az erdő egyetlen hatalmas élőlényként magasodik szigorúan a Bajai-csatorna sötét vize fölé, melyet még vékony ködfátyol borít.

Ősszel, ha nagyon nagy csend van, s már nincs sok levél a fákon, az ilyen reggeleken a négy kilométerre folyó Dunán haladó teherszállító uszályok kürtjét is hallani, valamint a hatórai harangszót Bezdán városából. Akinek jó a füle, az még azt is hallhatja, ahogy vadak csörtetnek át a csatornát övező erdőség aljnövényzetén.

Szeptember és október hónapok különlegessége azonban egyértelműen a szarvasbögés, amely a koraesti és a pirkadati órákban is bezengi a vidéket. Ez tán az egyik legkedvesebb hang az ártéri ember számára...akinek egyszer az életében van szerencséje hallani ezt – az igazi ősi természet hangját – sohasem felejtje el. Olyan meghatározó élmény ez, hogy most is, amint írok róla, beleborsószik a hátam.

Ilyenkor aranyba öltözik az erdő, s az éjszakák is egyre hidegebbek. Napkeltére gyakorta dér borítja be a nádist és a cserjést, mely így olyan, mintha csak fehér ruhát öltött volna magára. Hihetetlenül szép arcát mutatja ekkor a táj, szinte kézzel fogható a nyugalom és a béke, mely a télre készülődő természet csendjéből fakad.

A horgászat a következőképp zajlik: egy négyméteres spiccbot mindig a hínár szélébe kerül, ugyanis ott vannak a kisebb, de annál finomabb halak, így a sügér, a compó és a vörösszárnyú keszeg testesebb példányai is.

A compó igen különös hal, nem kedveli a fényt, ezért a hínármezőkben, az aljzat közelében húzza meg magát, és csak hajnalban, valamint napnyugtakor jár táplálék után. Teljes mértékben alkalmazkodott ehhez az életmódhoz. Szemének a sötétben nem sok hasznát veszi, így bajuszával és kifinomult szaglásával deríti fel az iszaplakó férgeket és növényi hulladékokat. Mélyzöld színű, gyönyörű hal, melynek fél kilónál nagyobb egyedei már ritkaságszámba mennek. Különlegessége, hogy aprócska pikkelyeit igen vastag nyálkaréteg borítja, ami hihetetlen csúszósságot ad a halnak. Ez utóbbi okból a compó kézbentartása nem túl jó élmény, s már nem egy horgász veszette el zsákmányát úgy, hogy az iszaplakó nemes könnyedséggel kicsúszott a kezéből.

Nevezik még doktorhalnak is, mivel azt mondják róla, hogy a sérült halak hozzádörgölöznek a compó testéhez, s annak nyálkája meggyógyítja őket.

Ezt a halat elkészítés előtt nemigen szokták lepikkelyezni, mivel ez szinte lehetetlen. Csak a nyálkát kapargatják le róla, majd a pikkelyes bőrt a főzés vagy a sütés végén egyszerűen lenyúzzák.

A hínár szélébe állított peca nem az egyetlen halforrás, dolgozunk öt- és hatméteres botokkal, valamint bedobósokkal is. Általában utóbbiakra várjuk a nagyobb potykákat és amurokat, azonban eme halak biztos nem ilyen logikával élnek, ugyanis rendszerint a leggyengébb szerelésekre kapnak, s gyakran ki is szuperálják. Ebben az esetben, tehát ha kispecára jön a nagy hal, akkor az a protokoll lép életbe, hogy be kell

hajítani a botot a vízbe. Ha ez sikerül, akkor nagyobb esélyünk van a hal megfogására, mivel az a pálcát vontatva kifárasztja önmagát; viszont ha görcsösen szorítjuk kezünkben a nyelet, szakítást vagy netán bottörést kockáztatunk.

A nyelvbedobásra sajnos nem mindig hagy időt az ellenfél, különösen az amur. A hatalmas rántás után még fel sem eszmél a horgász, szerelékje már az örök vadászmezőket szánthatja.

Szákjaink leggyakoribb vendége azonban sajnos nem a ponty és nem is az amur, hanem az ezüstkárász. A jövevénypontyból egy nap akár tíz darab is a horogra kerül, de különösen gyakori fogás még a törpeharcsa is, mely hihetetlen falánkságával gyakran ellehetetleníti a nyári halszeletes süllőzéseket.

A törpeharcsa nemigen nő fél kilónál nagyobbra, és mindent megeszik. Bár a szakirodalom szerint ragadozó hal, ugyanolyan mohósággal tömi magába a pontyoknak szánt főtt kukoricát is, mint a süllőknek felkínált apró keszegeket. Kapása gyakran óriási rántás, legalábbis az úszós készségen, de a halat kifogva kiderül, hogy nem nagyobb egy hüvelykujjnál. Pipi Pistának volt ezekre egy igen jó mondása: *„Kisebbek, mint a bab, de jobbak, mint a krumpli!”*

Ami a törpét még veszedelmesebbé teszi, az a rohamos és visszafordíthatatlan szaporodása. Mivel halunk a testén három darab mérgező tüskét visel, nem nagyon akad természetes ellensége, leszámítva a pizstrángsügeret, melynek hatalmas csontos szája még elbír a kisebb egyedekkel. A tavaszi kelésű törpeivadékok – egymást védendő – gyakran alkotnak egy méternél is nagyobb átmérőjű gömb alakzatot, ezek nyár elején hatalmas fekete foltokként jelennek meg a vizek tetején. Egy ilyen felhőben sokezer apróság is úszkálhat egyidejűleg.

A törpeharcsa húsa igen finom, sült és halászlében is kiváló ízű, szálla alig van benne. Elég bizarrnak tűnhet, de vannak, akik még a krumplilevesbe is belefőzik ezt a halat (lásd feljebb: Pipi Pista mondása). Ennek ellenére nem divat a törpe horgászatára „szakosodni”, mivel a többi pecás kineveti a törpézőket, mondván: törpét még egy majom is tudna fogni, ha pecát adnának a kezébe.

A környék vizeiben él egy meglehetősen aranyos kinézetű halfaj, nevezetesen a szivárványos ökle, amelyet mindenképp említenem kell, hisz ez az apróság igen érdekes és egyedülálló tulajdonságokkal bír. Mi csak puckosnak nevezzük, merthogy erre felé ez az állat köznapi neve. Ez a csodálatos kis lény a holtágak hínármeziben él, és nemigen nő négy-öt centinél nagyobbra. Legszembetűnőbb ismertetőjegye a teste közepén végighúzódó fényes, kékes-türkizzöldes sáv. Uszonyai sárgás tónusúak⁵⁹, ritkán rózsaszínűek. A hím az ívás időszakában a szivárvány minden színében sziporkázó nászruhát ölt, mely gyönyörűségével páratlan az élővilágban. Ilyenkor a kishal egész teste gyönyörű színekben csillog, oldala zöld és ibolyaszínű, hasa pedig vöröses lesz. Háti- és farokalatti úszója élénkpirosra változik, keskeny, fekete szegéllyel.

A nőstények a hímeknél kevésbé feltűnő külleműek, viszont kiválóan felismerhetők a szaporodás idején kifejlődő hosszú tojócsövükről. Ez a cső az idősebb egyedeknél elérheti a négycentis hosszúságot is, szóval csaknem hosszabb, mint maga a hal.

Az imént leírtakkal nem értünk az ökle furcsa tulajdonságainak végére, ugyanis a lényeg még csak most következik.

⁵⁹ Tónus=árnyalat

A halacska ívásának mikéntjét nem is olyan rég még élettani rejtélyként kezelték, azonban ma már tudjuk, hogy szaporodásához a nőstény és a hím hal mellett szükség van egy harmadik „félre” is. Ez a harmadik „fél” pedig nem más, mint a tavikagyló. Igen, jól olvasták: hím plusz nőstény, plusz kagyló.

A nőstény ökle kiválaszt egy kagylót, melynek légzőnyílásába helyezi a tojócsövét, és egyesével rakja le nagyméretű ikráit a kagyló kopoltyúinak tövén elhúzódó járatba. Amint a kagyló észleli, hogy „idegen tárgy” került a nyílásba, összezárja lemezeit. Így a szivárványos öklének nemcsak ahhoz van szüksége rendkívüli ügyességre, hogy ikráit a szűk nyílásba juttassa, hanem ahhoz is, hogy ezt követően azonnal kirántsa tojócsövét, még mielőtt a lemezek összezáródnának. A hím minden ikrát egyenként termékenyít meg, mégpedig úgy, hogy párja távozása után a kagyló fölé úszik, majd kibocsátja hímivarsejtjeit, melyet a „páncélos bölcsőde” légzőmozgása keltette vízáramlat juttat el az ikrához. A kikelt ivadékok a kagyló kopoltyúlemezei között maradnak, ezáltal teljes védelmet élvezve a ragadozóktól. Az ivadékok a gazdaállat elhagyása után hamar elérik végleges méretüket.

Ha ez a piciny kis hal még mindig nem lenne elég érdekes, akkor elárulom, hogy a gyógyszeriparban jelzőállatként alkalmazzák különböző hormonkészítmények tesztelésére. Ebből adódóan 1949-ben orvosi vizsgálatokra is használhatónak minősítették. A kísérletek során kidolgozott eljárás alapján a terhesség 3-8. hónapja között szivárványos ökléssel a születendő magzat neme 80-90%-os biztonsággal megállapítható volt.

Az ökle mindezek mellett még kiváló csalihal is; legfőképp a süllő kedveli, de ritka az a ragadozó hal, amely ellen tudna állni ennek a finom falatnak.

Egyébként a Felső-Dunamelléken ötvenöt halfaj van jelen, ezeknek természetesen mi csak a töredékét fogjuk és fogyasztjuk rendszeresen.

A horgászat általában reggel nyolc körül ér véget, ezután csütörtöki és vasárnapi napokon nagy beszerzőkörút következik, amelynek elsődleges úti célja a bezdáni piac, mivel ott A-tól Z-ig minden megvásárolható. A faluból tízóra tájban érünk vissza, s ha épp nyár van, ezt követően a nagy melegben semmit sem lehet csinálni, így általában rövid pihenés következik. Erre a pihenőre a tavaszi és őszi hónapokban nincs szükség, mivel akkor a hajnali „műszak” is csak reggel hat táján kezdődik, s az időjárás is megengedi a délelőtti munkát, amely ezen évszakokban bizony akad is bőven.

Egyébként gyakran megesik, hogy azt sem tudjuk, milyen nap van épp. Ebből adódóan az ünnepekről is sokszor megfeledkezünk, de valójában nekünk minden olyan nap ünnep, amit a szigeten tölthetünk.

Ha épp nem horgászunk, akkor takarítunk, főzünk, és a kertet ápoljuk, vagy valamelyik közeli erdőben keresgélünk ehető növényeket. Mindezek mellett a kikelet elején és ősszel még a fűtésről is gondoskodni kell, tehát ilyenkor a favágás is szerepel a mindennapi tevékenységek között.

A forró nyári délelőttök jellegzetessége a környező erdőkből hallható kabócaciripelés, amely rendszerint a nap legmelegebb óráiban zengi be a vidéket június és július hónapokban. Ezek a hatalmas rovarok olyan erős hangokat

képesek generálni, hogy csaknem fülfájdító egy épp „koncertező” kabóca közelébe menni.

Egy kutatás keretein belül lemérték, hogy a rovar akár száz decibellel is ciripelhet (egy sugárhajtású repülőgép 130 decibellel ér fel). Csak a hímek adják ki ezt a különös hangot, a nőstények mindössze alig hallható csettintésekkel válaszolnak az udvarlásra. Érdekes, hogy az ember ujjcsettintése szinte teljesen azonos a nőstény bogár által kiadott hanggal, így, ha kabócazúgás idején kimegyünk az erdőbe, és ujjainkkal csettintgetünk, a környező faágakat hamarosan tömegével lepik meg a hím egyedek.

Ironikus, hogy az óriás énekes kabóca tizenhat évet tölt lárvaállapotban, mielőtt kifejlett rovarrá vedlene, s ezután mindössze másfél hónapig él. Egyéként ez az irreálisan hosszú szaporodási ciklus a mai napig a biológia egyik legnagyobb rejtélye.

Ha hiszik, ha nem, az összes házimunka elvégezhető elektromos áram és vezetékes víz nélkül is. A mosás például a mólóról vagy a csónakból történik, úgy ahogy száz évvel ezelőtt is csinálták, a mosógép megjelenése előtt.

Nyáron a főzés az udvaron lévő téglából rakott fatüzelésű sparhelten történik, ezen melegítjük később a mosogatáshoz szükséges vizet is. A bungalóhoz egy donga kemence⁶⁰ is tartozik, ebben szinte akármi elkészíthető a kenyértől kezdve, a sültmalacon és a pizzán át, egészen a különféle kalácsokig.

Szeszélyes és hideg időjárásban azonban a kinti konyha nem használható, ekkor a benti gáztűzhely segítségével készítjük el étелеinket.

⁶⁰ Donga kemence: olyan kemence, amelynek tűztere félbevágott henger alakú

Fridzsidernek meleg időben a pincét használjuk, itt még kánikulában is kellemes hőmérsékletűre hűthetők az élelmiszerek, és még a romlandó dolgok is napokig elállnak. Ha viszont kint már hidegebb van, mint az alagsorban, akkor egyszerűen kipakoljuk a spájz tartalmát a teraszra.

Rendszerint a tornácot tartó gerendára rakjuk fel az élelmet, mert a környéken garázdálkodó vadállatok másképp nemcsak, hogy kiszimatolnák, de el is csennék minden gond nélkül. Ez a „gerendás szabály” különösen betartandó, hisz nemegyszer megesett már, hogy éjjel a kinti asztalról vadmacskák és mókusok tüntették el a másnapi ebéd néhány hozzávalóját, s még lábnyomaikat is otthagyták emlékül. Ez azért nem túl kellemes meglepetés volt...

Az itteni ételek általában friss, helyi alapanyagokból készülnek. Halétel esetén például van, hogy az alapanyag egy-két órával az ebéd előtt még a Bajai-csatornában úszkált. A konyhán feldolgozott gyümölcsök 99%-a és a zöldségek egy része is a kertből, illetve az erdőből származik.

Egyébként a bungaló körül több mint húsz fajta gyümölcsöt termelünk, így befőttet és lekvárt is van miből főzni.

A környéken vadon növő fűszer- és gyógynövényeket begyűjtésük után a padláson szárítjuk, majd pedig tea vagy ételízesítő formájában fogyasztjuk őket, vagyis ezeket a dolgokat is a természet szolgáltatja nekünk.

Tavaszi idején a Fekete sűrű erdő túloldalán, a Fehér-árok partján, szép mennyiségben gyűjthető a csalán, a vadsnidling⁶¹ és a mezei zsurló, avagy bezdániasan a békarokka is. Mindössze egyetlen egy baj van: ezek a növények hatalmas borzvárok ingatag tetején teremnek, tehát vigyázni kell, hogy

⁶¹ Vadsnidling: a metélőhagyma vad változata

hová lép az ember, hacsak nem akarja magát borz uraság „hálósobájában” találni.

A borz különben ártalmatlan állat, és csak ritkán fut vele össze az ember, mivel ez a kisebb kutya méretű, csíkos fejű teremtmény éjszakai életmódot folytat. Elég lomha, viszont ha felbosszantják, kertelés nélkül harap. Az áltéri földben hatalmas üreghalványokat épít, amelyek több száz méter hosszúak is lehetnek. Egy-egy ilyen katorékot a borzcsalád akár száz éven keresztül is lakhat.

Él még egy állat a szigetvilágban, nevezetesen a vidra, amelyet nemigen kedvelünk. Ez az állat a partfalba vájt odújában él, s mikor ezt elhagyja, kígyókra, kisebb emlősökre és halakra vadászik. Hogy miért nem szíveljük? Hát azért, mert egyszer kirágta a haltartószárat, és elvitte belőle a három darab testes ezüstkárász, valamint általánosságban is nagy halpusztító hírében áll. Gyakran akkora halakat is megfog, amelyeket nem képes elfogyasztani, így már volt „szerencsém” találkozni egy félig megevett két-háromkilós csukával a Banga holtág partján.

Amúgy meg tudják, milyen az, amikor a vidra elfog egy pészmapockot?

Hát örülhetnek, hogy nem tudják, mert a nagyapám egyszer a tanúja volt ennek, és azóta is emlegeti: épp a „szerb oldalon” horgászott ladikból, amikor is a túloldalon a bungaló melletti nádas hirtelen csörögni kezdett, és olyan hangok hallatszottak onnan, mintha csak disznót vágnának a csalitosban⁶². Egy másik horgász, aki a legközelebb ült az eseményekhez, ijedtében csaknem a vízbe ugrott. Ekkor a környék összes pecásának tekintete a történésre szegeződött, s mindenki kérdezte a másikat, hogy *ez meg mi a fészkes fene?*

⁶² Csalitos: bozótos, nádas terület

A hangok forrása az volt, hogy a vidra megragadta a pockot, mire az keserves visításba kezdett, és nem is vette alább a hangerőt, míg ki nem múlt.

A nagyapám és a többi horgász, aki szem- és fültanúja volt a „gyilkosságnak”, azóta is úgy vélekedik, hogy a haláli visítás hallatán a vér is megfagyott ereikben.

Egyszer mellesleg Pipi Pistát is rendesen megijesztette egy vidra, amikor a ladikja mellett jött fel levegőt venni. Szegény horgász először akkorát nézett, mint a sülthal, mert azt hitte, hogy nagy harcsával van dolga, csak aztán eszmélt rá a vendég emlős mivoltára.

Hasonló eset történt már a nagyapámmal is, amikor hajnalban egy nagy, sötét test úszott a csónakja felé; először ő is harcsának vélte azt a valamit, de miután közelebb ért a teremtmény, megállapítható volt róla, hogy egy közönséges hód az.

A hódokat a '90-es években telepítették vissza a Kárpát-medencébe, először a Karapancsai-erdőbe és az azt övező vízivilágba. Ezek a hódok gyorsan elszaporodtak, és a Bajai-csatornán leúszva megtelepedtek a mi környékünkön is. A közvélekedéssel ellentétben az európai hód, kanadai rokonával ellentétben, nem épít hódvárakat, és gátakat is csak néha emel, otthona pedig a partoldalba ásott üreg.

A hódokkal egyetemben a nutria, avagy a hódpatkány is megvetette lábát a dunai ártéren. Eme hatalmas, Amerikából származó rágcsáló tenyésztése nem is olyan rég még igen jövedelmező üzletnek számított. Jó áron vették a minőségi bundáját és a különösen finom húsát is a mocsári hódnak. De a nutria kiment a „divatból”, és sokan szabadon engedték a tenyészpéldányokat, melyek ideális otthonra leltek a szigetek közti lápvidékeken és a csatornáknak. Ezt az állatot gyakran

összekeverik a hóddal, de még a pézsmapocokkal is, mivel megtévesztésig hasonlít rájuk.

Bár elég nagy és a szárazföldön feltűnően ügyetlen teremtmény, igen ritkán mutatkozik. Nappal az odujában alszik, csak éjjel keresi táplálékát, a víz alatt. Néhány helyen már olyannyira elszaporodott a nutria, hogy felszólították a lakosságot, hogy minden létező módszerrel irtani kell.

Egyébként a Felső-Dunamellék Természetvédelmi Rezervátumot a rendkívüli természeti értékei, fajgazdag erdei, valamint vizei és nem utolsósorban hatalmas kiterjedése miatt gyakran nevezik Európa Amazóniájának is. Ez a terület azonban egy sokkal nagyobb ártéri élőhelyrendszer részét képezi, ez pedig a Mura–Dráva–Duna Rezervátum, amely több országba is átnyúlik, és nem kevesebb, mint hétszáz ezer hektárnyi folyami vadont foglal magába. Többek között ide tartozik a magyarországi Gemenci erdő és a horvátországi Kopácsi-rét is.

A bácskai Felső-Dunamelléket 2007-től a Ramsari Egyezmény⁶³ is védi mint kirívó biodiverzitással rendelkező vizes élőhelyet, 2017-ben pedig az UNESCO Bioszféra-rezervátumai közé is felvették.

Ha már a vidék élővilágáról van szó, meg kell említenem, hogy 2013 decemberében egy igen különös „vendéget” azonosítottak a Felső-Dunamelléken. Nagy hír volt, amikor a hónap elején a határőrség hőkamerái valami furcsa alakot észleltek a szerb oldali erdő szélében. Határőrök egy terepjárával közelítették meg a hóban fekvő nagy fekete foltot, amiről kiderült, hogy nem más, mint egy medve. Az állatot vadászok közreműködésével visszakergették Szerbia területére, ahol eltűnt a sűrűben. A vadásztársaság képviselői

⁶³ Ramsari egyezmény: egyezmény a nemzetközi jelentőségű vadvizek megőrzéséről

elmondták, hogy nemrég a közelben egy kilőtt szarvast dolgoztak fel, valószínűleg a maradványok szaga vonzhatta oda a nagyragadozót. Mivel hivatalosan ezen a területen nem élnek medvék, a rendőrség értesítette a legközelebbi állatkert tulajdonosát a szerb-magyar határon kószáló mackóról, azonban az ő karámjaiból egy medve sem szökött meg. Azóta is rejtély, hogy hogyan került oda a medve, sosem látták többé, így az is lehet, hogy még ma is az ártéri rengeteget járja.

Egy szó, mint száz, sosem tudni, hogy a nagy csörgés után milyen állatot vet ki magából a cserjés.

Sőt, még az sem biztos, hogy állatot vet ki, hisz egyszer a saját szememmel láttam, hogy embert vetett ki a bozótos: ez meglehetősen furcsa és nevetséges eset volt, így most meg osztom önökkel eme élményemet:

Meleg júliusi nap volt, a nagyapámmal épp lementünk a mólóra, hogy ellenőrizzük a pecákat. Láttuk, hogy a halak „csendben vannak”, ennél fogva hamarosan már indultunk is vissza a bungalóhoz. Ezekben a pillanatokban hatalmas csörgés hallatszott a közeli nádasból, füst szállt fel, madarak röppentek ki a területről, és a hang forrása rohamosan közeledett, hatalmas ricsaj kíséretében, amit az összetörő nádszálak okoztak. El sem tudtuk képzelni, hogy mi a franc lehet ez, csak tátott szájjal figyeltük az eseményeket. Egyszer csak egy motorbicikli rontott ki a mocsárból, rajta egy szakállas egyenruhás alakkal, aki napszemüveget viselt, és meglehetősen sáros volt. Átszáguldott a kerten, úgy, hogy kishíján letarolta a veteményest, majd megállt előttünk. Az ember elhallgattatta a motort, és illedelmesen köszönt. Mi teljesen értetlenül álltunk előtte, hisz nem tudtuk eldönteni, hogy rosszul látunk-e, vagy ez az alak tényleg a nádason

keresztül jött ide motorkerékpárral. A „nádi ember” bemutatkozott: ő volt a halőr. Ezt még hivatalos igazolványával is bizonyította, majd megkérdezte, hogy van-e horgászengedélyünk. Volt engedélyünk, így a törvény szolgája újra beizzította gépezetét, és amilyen hirtelen jött, úgy el is tűnt a másik irányban.

Miután elment, bementünk a nádasba megnézni, hogy tudott ez itt motorral haladni. Nem jöttünk rá a vízen járás titkára, így ma sem tudjuk, hogy került a kertünkbe a halőr.

A dunai szigetvilág mindig is a szélsőségek földje volt. Végül is itt minden olyan furcsa, legalábbis egy városi ember szemszögéből nézve. Így van ez az időjárással is, mivel a terület igen egyedi mikroklímával van megáldva.

Ez a különös időjárás annak köszönhető, hogy a terület a Duna völgyében helyezkedik el, rengeteg vízzel és erdővel körülvéve. Közbeszól még az is, hogy a nagy folyó túlsó partján lévő Báni-hegység megállítja az ide betörni kívánó meleg mediterrán légáramlatokat.

A sok víz és erdő köztudottan vonzza az esőt, tehát az itteni évi csapadékmennyiség gyakorta több száz milliméterrel is meghaladja a Tisza mentén mértet. Valóságos mérsékelt övi esőerdők ezek a Felső-Dunamelléken.

A nyári viharok szinte mindig a Duna irányából, nyugatról jönnek, és a legdermesztőbb őszi légáramlatok is a Dunáról fújnak. A szél is gyakrabban s erősebben „dolgozik”, mint máshol, leginkább az északi, mivel a magyar alföldön hosszúkásan végignyúló folyóvölgy valóságos szélcsatornaként vezeti le a Kárpátok hideg, hegyi levegőjét a Pannon-síkságra. Ha ez a szél a ladikban ér minket, akkor lesz mit eveznünk, ugyanis oly erővel borzolja fel a hullámokat,

hogy csónakunk még a viszonylag nyugodt vízű Bajai-csatornán is dióhéjként viselkedhet, nemhogy a nagyobb vizeken, meg a nyílt Dunán. A nagy folyón hatalmas veszélyekkel jár, ha a csónakban ér minket az ítéletidő: a hullámok igen könnyen homokpadra vagy ne adj Isten tőkére – víz alatti tuskóra – dobják a járművet, amely így vagy léket kap, vagy a motor propellerje járja meg csúnyán az esetet.

Ez az időjárás nyilvánvaló előnyökkel és hátrányokkal jár. A rengeteg eső miatt például évente egyszer minimum megtörténik, hogy a szigetek földesútjait félméteres vízréteg borítja néhány napig, vagy nagyritkán hetekig is.

Volt már, hogy kacsák és békák úszkáltak a bungalóhoz vezető úton, ekkor hatalmas kerülővel kellett bejutnunk, és gumicsizmával a lábunkon bírtuk csak kipakolni az autót.

Ennek az eszméletlen mennyiségű csapadéknak az az előnye, hogy a kerti növényeket csak nagyritkán kell öntözni, s még aszály idején is annyi a hajnali harmat, hogy gyakorlatilag semmi sem bír kiszáradni.

Vannak az erdőkben olyan tavak, melyek csak a jelentős mennyiségű esőt hozó nyári zivatarok után telnek meg vízzel. Ezeket az olykor hetven méter átmérőjű vizeket csak tószemeknek vagy kerektavaknak nevezik, merthogy szinte tökéletes kör alakúak. Akadnak olyan évek, amikor egyáltalán nem is marad meg bennük a víz. Ilyenkor magas fű növi be a tószemek medrét, melyek így szinte közönséges tisztásnak tűnnek a farengetegben. A legnagyobb ilyen kerektó a Bründl-foktól valamivel északra található, a Fekete sűrű erdőn túl, a Küllődi-szigeten. Egyszer egy bajai-csatornai horgásztól hallottuk, hogy járnak oda néhányan pecázni, így gondoltunk egyet, és mi is nekivágtunk a vadonnak, hogy meglátogassuk a titokzatos küllődi-szigeti kerektavat.

A csatorna partján négy kilométert haladtunk autóval a Bründl-fokig, ahol gyalogosan megpróbáltunk áttörni az erdőn, ám tervünk füstbe ment, mivel egy olyan tőzeglápos részbe ütköztünk, ahol nem mertünk tovább haladni, mert már belesüllyedtünk volna az ingoványba.

Később térképeket nézegetve rájöttünk, hogy az ottani horgászok valószínűleg kelet felől közelítik meg a tószemet, így nem kell átkelniük az erdőn és a lápon.

A nagy esőzések a Bajai-csatorna vízszintjére általában nincsenek kihatással, mivel ezt a vizet mindkét végén zsilip zárja el a nagy Dunától, illetve a Duna–Tisza–Duna csatornától. Azonban körülbelül tízévente egyszer itt is bekövetkezik egy vízügyi vészhelyzet. Így történt ez 2006 áprilisában és 2013 júniusában is, mikor a Dunán leszaladó hatalmas árhullámot az összes csatornába kénytelenek voltak beengedni, hogy a terhet levegyék a jelentősebb árvízvédelmi létesítményekről.

A 2006-os ár idején a Bajai-csatorna vízszintje több mint másfél méterrel haladta meg az átlagot, így a mi stégünket is térdig érő víz borította, s már a kert egyes részeit is elöntötte a Dunáról beeresztett özönvíz.

A 2013-as árvíz ugyan nem járt a csatornán különösen jelentős víznövekedéssel, de egyes következményeit azért bizony megsínyleltük. Egyik nap az északi szakaszokról és a zátonyról érkező csónakos horgászok azt kezdték híresztelni, hogy Magyarországról háromszáz méteres hínártömeget engedtek be a Bajai-csatornába, ami meglehetősen gyorsan úszik lefelé, dél irányába. A zátonyi pecások tömegével hajtották le ladikjaikat a Szojka-öbölbe, hogy azok ott vészeljék át a hínárdugó levonulását.

Hogy mi okozta a „hínárkatasztrófát”, az a mai napig rejtély, de valószínűleg az, hogy Bajánál a Sugovica holtágban növvő vízínövényeket felszakította az aljzatról az ide nagy erővel betörő dunai áradat, s ezt a lebegő növényi masszát úgymond „át kellett küldeni a szomszédba”, hogy ne ott okozzon kárt.

Két nap múlva a hínárdugó meg is érkezett a bungaló előtti szakaszra. Nagy volt a káosz, hiszen sem horgászni, sem fürdeni nem lehetett a vízen úszó zöld rétegtől. A szerb vízügyi hatóság tudta, hogy a dugót nem engedhetik még délebbre, mert fennállt a veszély, hogy a napok óta sodródó növények előbb-utóbb elkezdenek lesüllyedni; így hát különleges hajókat, hínárkombájnokokat küldtek a Bajai-csatornára, amik az összes hínárt kitúrták a partmenti nádasra. A krízis három nap múlva teljesen megoldódott, bár a partokon még jó ideig rohadtak a növényi maradványok.

A szigeteken uralkodó, átlagosnál hidegebb éghajlatnak köszönhető az is, hogy itt még a legmelegebb nyári napokon sem megy a hőmérsékelt 32-33 fok fölé, ami valljuk be elég kellemes ahhoz képest, hogy a városban a kánikula alatt 39-40 fokot is mérnek. Persze ennek is megvan a maga árnyoldala: például megesett már, hogy augusztusban – ha hiszik, ha nem – téli öltözékben voltunk egész nap. Van is egy fénykép, amin a nagyanyám és a sógornője bundában eszi a dinnyét a bungaló teraszán.

A nyári reggelek különösen hidegek és párásak, kiváltképp, ha előző délután eső volt. Olyankor van, hogy a csatorna túlpartjára sem látni át a ködtől, a hőmérő higanyszála pedig reggel nyolcig nemigen kúszik tíz fok fölé.

Nem is olyan messze, a Duna túlpartján, a Báni-hegyek nyugati lankáin teljesen más a helyzet. Azokat a hegyoldalakat

folyamatosan ostromolják az Adriai-tengerről érkező forró légtömegek, ezért kiváló hely ez a szőlőtermesztésre. A tőkék csak igen ritkán károsodnak a tél folyamán, s a Kárpát-medencében e helyen a legtöbb a napsütéses órák száma is évente, tehát a gyümölcs nemcsak, hogy kiválóan beérik, de a borkészítésre alkalmas cukorfokot is eléri.

Utószó

Ez lenne hát a „senki földje”, nagyvonalakban. Szigetek a Duna árterén, melyek egy országhoz sem tartoznak, a mai napig a vadon uralkodik rajtuk, s mégis akadnak itt emberek, akik megtanultak összhangban élni az anyatermészettel.

Ezek az oldalak azzal a célzattal íródtak, hogy bemutassák ezt a különös világot, melynek létezéséről is csak igen kevesen tudnak.

Olvashattunk mindenféle történeteket e vad vidékről és lakóiról, melyekből számos dolgot tanulhattunk meg; elsősorban azt, hogy jelenlegi társadalmunkon s városainkon kívül is lehetséges az élet, s ez nem is akármilyen, hanem igen tartalmas és boldog élet.

Mindemellett számos következtetést is levonhattunk az olvasottakból, s tanulhattunk is a szigeti népségtől. Érdekes

anekdotákon keresztül ismerhettük meg az ártéri ember őstípusát, s hogy hogyan él meg az a modern világ termékei és vívmányai nélkül ezen a szeszélyes, de gyönyörű tájon.

Idillikus és romantikus szigeteken, erdőkben s vízpartokon barangolhattunk, de felfedezhettük a vadon kegyetlen igazságosságát is, mely a „senki földjének” egyetlen és örökös törvénye.

Valódi kis ékszerdoboz ez a terület, de súlyos veszélyek fenyegetik. Annak ellenére, hogy már nemzetközileg is elismerték a bácskai Felső-Dunamellék kiemelkedő értékét, s papíron védelem alá is helyezték, jelenleg is folyik itt az ipari méretű erdőirtás és a természet mindennemű kihasználása – mégpedig az állam által.

Mit tehetünk mi, kisemberek, a dunai szigetekért? – Sajnos nem sokat. Reménykedni viszont lehet, s biztosak is lehetünk abban, hogy a nagy folyó nem adja majd könnyen a szíve csücskét.

Köszönettel tartozom mindazoknak, akik bárminemű segítséget nyújtottak nekem az írás során, akár elbeszéléseikkel, akár tanácsaikkal vagy kritikájukkal.

A valódi köszönetnyilvánítás azonban maga az iromány lenne, hisz emléket állít azon felmenőimnek, akik a Felső-Dunamelléket választották otthonuknak, s bizony övék az igazi érdem; hisz, ha ők nem lettek volna, vagy más döntéseket hoznak, akkor talán ma én is egy lennék a sok közül, aki nem is tudja, mi fán terem az élet csodája.

